

Onsdagen den 7 november

Kl. 10.00

*Val av fullmäktige
i riksbanken m. m.***§ 1 Val av fullmäktige i riksbanken m. m.**

Företogs val av sex fullmäktige och sex suppleanter för fullmäktige i riksbanken, sju fullmäktige och sju suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret samt ordförande för fullmäktige i riksgäldskontoret.

SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Valberedningen har berett de på föredragningslistan upptagna valen. Den har därvid enhälligt beslutat om gemensamma listor för valen av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret. Även i övrigt föreligger enhälliga förslag. Förslagen framgår av en i kammaren utdelad promemoria.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

Sedan de av Sven Andersson för dessa val avlämnade gemensamma listorna upplästs av talmannen och godkänts av kammaren befanns följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på resp. listor, valda:

Fullmäktige i riksbanken

(för riksdagens innevarande valperiod)

fullmäktige

Allan Hernelius (m)

Erik Wärnberg (s)

statssekreteraren Lars Wohlin

Gunnar Sträng (s)

tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp)

Thage Peterson (s)

suppleanter

statssekreteraren Sten Westerberg

Grethe Lundblad (s)

Ivan Svanström (c)

Gunnar Nilsson (s)

Rune Ångström (fp)

Curt Boström (s)

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Fyllnadsval till
utskott*

Fullmäktige i riksgäldskontoret
(för riksdagens innevarande valperiod)

fullmäktige

f. d. generaldirektören Lars Lindmark
f. riksdagsledamoten Erik Adamsson (s)
Tage Sundkvist (c)
Valter Kristenson (s)
f. riksdagsledamoten Holger Bergqvist (fp)
Paul Jansson (s)
f. riksdagsledamoten Tage Magnusson (m)

suppleanter

Erik Hovhammar (m)
Hans Gustafsson (s)
Claes Elmstedt (c)
Maj-Lis Landberg (s)
Karin Ahrland (fp)
Åke Green (s)
Allan Åkerlind (m)

Av fullmäktige i riksgäldskontoret utsågs enligt valberedningens förslag till

ordförande

f. d. generaldirektören Lars Lindmark.

§ 2 Fyllnadsval till utskott

Anställdes val av en suppleant i vart och ett av finans-, närings- och arbetsmarknadsutskotten.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i finansutskottet

Gabriel Romanus (fp)

suppleant i näringsutskottet

Lennart Blom (m)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Filip Fridolfsson (m)

§ 3 Upplästes följande inkomna ansökan:

Till riksdagen

Undertecknad önskar tjänstledighet från mitt riksdagsuppdrag under tiden den 22 november – den 24 december 1979 på grund av enskilda angelägenheter.

Stockholm den 23 oktober 1979

Gunnar Björk

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen anmälde att *Birger Olsson* (c) under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för *Gunnar Björk* i Gävle.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1979/80:24 till utrikesutskottet

1979/80:29 till socialförsäkringsutskottet

1979/80:30, 31 och 35 till skatteutskottet

1979/80:37 och 38 till socialutskottet

1979/80:42 bil. 1 till socialutskottet

bil. 2 till socialförsäkringsutskottet

1979/80:44 och 51 till näringsutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1979/80:98 och 99 till konstitutionsutskottet

§ 6 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1979/80:49–51

§ 7 Vilande förslag till grundlagsändringar m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:1 angående vilande förslag till grundlagsändringar m. m. jämte motion.

Under åren 1978 och 1979 fattade riksdagen beslut om vissa ändringar i grundlag och i riksdagsordning (RO). De vilande förslagen avsåg

1. Förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m. (förslag till lagar om ändring i regeringsformen och riksdagsordningen – riksdagsbeslut 1979-05-22, bil. 1 i betänkandet),

2. Kvinnlig tronföljd (förslag till lagar om ändring i successionsordningen och regeringsformen – riksdagsbeslut 1978-04-20, bil. 2 i betänkandet) samt

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Vilande förslag
till grundlagsändringar
m. m.*

3. Förbud mot barnpornografi (förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen – riksdagsbeslut 1979-05-09, bil. 3 i betänkandet).

Beträffande förslagens bakgrund och närmare innebörd hänvisade utskottet till betr. 1. propositionen 1978/79:195 och KU 1978/79:39, betr. 2. propositionen 1977/78:71 och KU 1977/78:36 samt betr. 3. propositionen 1978/79:179 och KU 1978/79:33.

Genom detta betänkande anmäldes de vilande förslagen för riksdagens slutliga beslut.

I motionen 1978/79:343 av Lars Werner m. fl. (vpk), som avsåg övergång till republik, yrkades (under 1) att riksdagen beslutade att upphäva de av 1977/78 års riksdag såsom vilande antagna förslagen till a) lag om ändring i successionsordningen och därav föranledd, b) lag om ändring i regeringsformen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m. slutligt anta de vilande förslagen till

a) lag om ändring i regeringsformen (bil. 1 a till betänkandet),

b) lag om ändring i riksdagsordningen (bil. 1 b) såvitt avsåg huvudbestämmelserna och ikraftträdandebestämmelsen,

2. beträffande kvinnlig tronföljd med avslag på motionen 1978/79:343 yrkandet 1 slutligt anta de vilande förslagen till

a) lag om ändring i successionsordningen (bil. 2 a),

b) lag om ändring i regeringsformen (bil. 2 b),

3. beträffande förbud mot barnpornografi slutligt anta det vilande förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen (bil. 3).

Vid betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Hilding Johansson, Olle Svensson, Yngve Nyquist, Kurt Ove Johansson, Kerstin Nilsson, Sture Thun och Lahja Exner (samtliga s).

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! När konstitutionsutskottet förra gången behandlade frågan om kvinnlig tronföljd deltog utskottets socialdemokrater inte i behandlingen. I ett särskilt yttrande utvecklade vi skälen härför, och jag förde sedan fram dem i ett anförande inför kammaren. Vi lät också förstå att vi inte skulle delta i behandlingen om frågan kom igen som ett vilande grundlagsförslag.

Då ärendet på nytt har behandlats av konstitutionsutskottet har vi inte heller deltagit i beslutet med hänvisning till vad vi förutskickade i det särskilda yttrandet 1978. Liksom då avser vi att lägga ner våra röster om det blir votering.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det nu vilande grundlagsförslaget om ändring i successionsordningen bar i propositionen 1977/78:71 rubriken "om kvinnlig tronföljd". Jag hörde till dem som vid riksdagsbehandlingen våren 1978 röstade *för* denna lag och har inte heller nu någon annan åsikt i frågan om kvinnas rätt till tronen.

När frågan förra gången var före i riksdagen hyste jag däremot en viss oro för att omständigheterna kunde komma att foga det så, att lagen skulle kunna få retroaktiva verkningar, om förhållandena ändrades under tiden mellan lagförslagets första och andra behandling. Jag kände mig inte övertygad av den dåvarande justitieministerns argumentation i saken – men eftersom det då rörde sig om en hypotetisk situation avstod jag från att närmare utveckla mina synpunkter.

Denna hypotetiska situation har under den tid lagförslaget varit vilande kommit att inträffa.

Den dåvarande justitieministern anförde i propositionen: "De nya reglerna bör i princip träda i kraft så snart riksdagen har fattat ett andra beslut om ändringen i successionsordningen." Vidare framhöll justitieministern: "För att den nuvarande tronföljaren prins Bertil skall bibehållas vid successionsrätt behövs därför en särskild övergångsbestämmelse." En sådan bestämmelse finns också efter § 8 i förslaget till lag om ändring i successionsordningen.

Sedan riksdagen antagit lagförslaget första gången har drottning Silvia nedkommit med en son. Under *nu gällande lag* är prins Carl Philip kronprins och har också officiellt erkänts som sådan, bl. a. i samband med dopet. De synpunkter som kommit till uttryck i dåvarande justitieministerns föredragning inför regeringen, nämligen att "de nya reglerna" bör träda i kraft 1 januari 1980, innebär att "de gamla reglerna" uppenbarligen måste gälla för kronprins Carl Philip. Dåvarande justitieministern insåg, som redan nämnts, att "de nya reglerna" skulle skada prins Bertils nuvarande successionsrätt och lät därför tillfoga en övergångsbestämmelse för att denne skulle "bibehållas vid successionsrätt".

Med samma motivering synes det mig med hänsyn till juridisk logik ovedersägligt – även om man uttalar sin anslutning till principen om en fullt kognatisk kvinnlig tronföljd – att en motsvarande övergångsbestämmelse *borde* ha införts för att en före den nya lagens ikraftträdande född prins skulle kunna "bibehållas vid sin successionsrätt" och icke retroaktivt berövas denna. Det är dock begripligt att en sådan *hypotetisk* övergångsbestämmelse icke infördes i en grundlag, men det ter sig för mig i dagens läge egendomligt att kronprins Carl Philip för sig och sina eventuella efterkommande vid tolvslaget på nyårsnatten skall gå förlustig den primära arvsrätt till den svenska kronan, som han i dag och fram till dess lagligen äger.

Herr talman! Jag har av personliga skäl avstått från att delta i konstitutionsutskottets behandling av detta ärende, och jag finner det inte meningsfullt att här i kammaren framställa något yrkande. Men om någon i framtiden frågar sig, hur det varit möjligt att fatta ett beslut, som har den innebörd jag här preciserat, så bör det i varje fall finnas dokumenterat att

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Vilande förslag
till grundlagsändringar m. m.*

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Vilande förslag
till grundlagsänd-
ringar m. m.*

saken inte passerat obemärkt, även om det ansetts att förutsättningar saknats att vid den förnyade behandlingen av ett grundlagsförslag ta hänsyn till under mellantiden inträffade omständigheter.

När vi för ett och ett halvt år sedan behandlade detta lagförslag i första läsningen, röstade jag för dess antagande, om än med en viss tvekan rörande de legala aspekterna. I dag nödgas jag biträda ett lagförslag som i sin ofullkomlighet, för att befästa en riktig princip, tillfogar ett oskyldigt barn en rättsförlust. Förra gången avslutade jag mitt anförande med att önska prinsessan Victoria lycka och välgång inför de uppgifter som i framtiden väntar henne. I dag vill jag till detta foga en förhoppning att riksdagens beslut aldrig skall behöva grumla det goda förhållandet mellan de båda kungabarnen.

I detta anförande instämde Gunnar Oskarson (m).

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Två av de tre vilande förslagen till grundlagsändringar skall beröras i detta inlägg, nämligen förslaget om förstärkt skydd för fri- och rättigheter och förslaget om kvinnlig tronföljd.

Behovet av förstärkt skydd för fri- och rättigheter är stort. Men det bör handla om verkliga förstärkningar. Regeringens proposition 1978/79:195 som behandlades i maj månad och som nu återkommer för en andra behandling är behäftad med så många brister att den inte kan godtas. När förslagen behandlades första gången hade vi från vpk på avgörande punkter mycket allvarliga invändningar. I väsentliga stycken framförde vi alternativ eller förordade avslag.

Vilka är då våra huvudinvändningar?

De olika former för s. k. kvalificerat förfarande som förslaget innehåller strider mot parlamentarismens principer. I ett fall kan fem sjättedelar av riksdagen inskränka en rättighet, i ett annat kan en tredjedel desavouera riksdagen när det gäller en folkomröstning, och för den händelse en proposition kommer närmare ett val än tio månader kan tre riksdagsmän – om de är med i KU – förskjuta behandlingen i tre år.

Dessa regler ger inget verkligt grundlagsskydd för fri- och rättigheterna, men de är en ursäkt för att man skall slippa att ha klart definierade rättigheter som inte skall kunna förändras. Vi är anhängare av ett klart definierat grundlagsskydd.

När det gäller lagprövningen ger förslaget domstolarna en politisk makt som inte är godtagbar. Dessutom heter det att domstolarna bara skall åsidosätta lagar, om de uppenbart strider mot grundlag. Detta lämnar utrymme för godtycke. Domstolen skall kunna säga till en som är dömd enligt en felaktig lag: Visserligen strider det lagrum enligt vilket ni är dömd mot grundlagen, men felet är inte uppenbart.

Detta innebär en uppluckring av den lagprövning som förslaget innehåller. Denna uppluckring och det godtycke som möjliggörs kan inte accepteras. Vi menar att den nödvändiga prövningen av huruvida en lag är förenlig med

grundlag slutligen bör företas av ett parlamentariskt organ, t. ex. riksdagens konstitutionsutskott.

Förslaget om utvidgad lagrådsgranskning är principiellt felaktigt, när våra högsta domare, som med prejudicerande verkan skall tolka lagarna, också har ett stort inflytande vid deras tillkomst. Lagrådet utgör som fastställd institution en maktinstans som inte är folkvald. Vi kan inte biträda att makten hos denna instans stärks.

Det förstärkta egendomsskydd som skrivs in i lagen har syftet att slå vakt om det ägande som bygger på utsugning och spekulation och som utgör ett hinder för en utvecklad och fördjupad demokrati. Vi motsätter oss försöket att stärka skyddet för storfinansen.

De arbetandes demokratiska rättigheter på arbetsplatserna borde vara en avgörande fråga när det gäller fri- och rättigheter. Regeringsförslaget utgår dock från den falska föreställningen att det finns jämställda parter – arbetsgivare och arbetstagare – på arbetsmarknaden. Vi har föreslagit att de arbetandes rätt gentemot företag och myndigheter klart definieras.

Förslaget till folkomröstningslag har vidare allvarliga begränsningar, som drabbar invandrarna.

Vpk framställde i sin motion en rad yrkanden som skulle innebära väsentliga förstärkningar av skyddet för fri- och rättigheterna. Genom att riksdagen avvisade dessa kvarstår de allvarliga bristerna i det förslag vi nu har att anta eller förkasta. Dessa brister är så stora att vi inte finner det möjligt att anta det föreliggande förslaget. För att det skall bli ett verkligt förstärkt skydd för fri- och rättigheter krävs en omarbetning i den riktning som föreslogs i vpk-motionen.

Jag yrkar därför, herr talman, att föreliggande förslag beträffande skyddet för fri- och rättigheter – punkt I i konstitutionsutskottets hemställan – förkastas.

När propositionen om kvinnlig tronföljd lades fram fastslog vänsterpartiet kommunisterna i en motion att den föreslagna vidgningen av börsrätten till ämbetet aldrig kan dölja monarkins oförenlighet med strävandena till demokrati och jämlikhet. Vi avvisade förslaget utifrån den principiella uppfattningen att monarkin är oförenlig med demokratin. Vi upprepade vårt krav på monarkins avskaffande och övergång till republik. Vår motion innehöll också lagtext.

Riksdagen avvisade vpk:s krav. Som bekant intog socialdemokraterna den passiva hållningen att inte delta i beslutet om kvinnlig tronföljd. Vi däremot menade att arbetarrörelsen borde hävda sin principiella hållning till monarkin och kräva dess avskaffande och införande av republik.

Det är inte heller någon måtta på borgerlighetens bekymmer. Först såg man en fara i att kungahuset skulle dö ut, om ingen manlig tronföljare fanns. Därför slog man ett slag för kvinnlig tronföljd. Nu är situationen förändrad, eftersom det också finns en manlig arvtagare i den kungliga familjen. Nu ser man på borgerligt håll en fara i att släkten Bernadotte kan försvinna från tronen till följd av den kvinnliga tronföljarens giftermål. Herr talman! Det enda sättet att komma från dessa onödiga och otidsenliga bekymmer är att

Onsdagen den
7 november 1979

*Vilande förslag
till grundlagsänd-
ringar m. m.*

avskaffa monarkin som statsskick.

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget till vilande grundlagsändring betecknade konstitutionsutskottets dåvarande ordförande vpk:s förslag som något av en följetong. Vi påpekade då att den följetongen kommer att fortsätta så länge en feodal kvarleva bevaras i det svenska samhället. Vi har i en rad sammanhang utvecklat vår syn på monarkins odemokratiska karaktär och gjorde så även vid det tillfället.

I konstitutionsutskottets betänkande nr 1, som vi nu behandlar, berörs vpk-motionen 343 om övergång till republik. Utskottet behandlar dock enbart yrkandet om att upphäva de av 1977/78 års riksmöte såsom vilande antagna förslagen om ändring i successionsordningen och regeringsformen. Men även denna motion innehåller förslag till lagtext för övergång från monarki till republik. Denna avgörande fråga kommer dock inte upp i detta sammanhang. Därmed blir också behandlingen i dag av motionen mindre meningsfull. Vi måste komma ihåg att mot förslagen till förändringar i successionsordningen har vi ställt kravet på monarkins avskaffande. Det kravet gällde vid den förra behandlingen och det gäller fortfarande.

”Övriga yrkanden i motionen 1978/79:343 avser utskottet att behandla i ett senare sammanhang”, skriver konstitutionsutskottet. Frågan om statskicket måste vara den avgörande. Hur bördsrätten tillämpas inom kungahuset så länge monarkin finns kvar är av mindre betydelse. Med den behandling av motionen som utskottet valt finner vi inte skäl att i dag yrka bifall till det nu behandlade delyrkandet.

Till huvudfrågan om monarkins avskaffande och övergång till republik får vi tillfälle att återkomma när motion nr 343 behandlas i ett senare sammanhang.

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda kommer inte vpk:s riksdagsgrupp att delta i beslutet beträffande kvinnlig tronföljd och de föreslagna ändringarna i successionsordningen och regeringsformen, punkt 2 i konstitutionsutskottets hemställan.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 1 anmäls till riksdagen för slutligt beslut en rad ändringar av våra grundlagar och av riksdagsordningen.

Den mest omfattande gruppen av som vilande antagna grundlagsändringar avser förändringar och tillägg som bl. a. syftar till att förstärka skyddet för medborgerliga fri- och rättigheter. Det var stor enighet i riksdagen kring huvudparten av förslagen när de antogs som vilande den 22 maj 1979.

Vpk gick dock den gången emot förslagen, och vi har nyss fått höra att vpk vidhåller sina synpunkter från det tidigare tillfället. Det var ju så att besluten i våras föregicks av en ganska omfattande debatt, och det finns ingen anledning att nu upprepa alla argumenten i den debatten. Till vpk vill jag dock säga följande: En huvudpunkt i vpk:s förslag var att man ville ha fri- och rättigheterna inskrivna i grundlagen till punkt och pricka. Jag hade den 22 maj en ganska omfattande debatt med herr Hermansson i den här frågan, och jag

påvisade då hur omöjligt det är att inom ramen för en grundlag skriva in bestämmelser som kan gälla i alla upptänkliga situationer och lägen. Hur mycket vi än bygger ut rättighetskapitlen i våra grundlagar kommer det ändå alltid att finnas behov av kompletterande lagstiftning i olika avseenden. Ett sätt att ytterligare garantera fri- och rättigheterna är att omgärda den typ av vanlig lagstiftning som måste till med speciella regler – och det är vad det här förslaget innebär.

Sedan gjorde Nils Berndtson en del andra påståenden, som inte heller nu bör stå oemotsagda. Han bekymrade sig över lagrådets ställning och menade att den förstärkta position som lagrådet nu får innebär ett otillbörligt stärkande av icke-parlamentariska krafterns inflytande. Så är det inte alls. Lagrådet är ingen beslutande instans. Lagrådet är ett beredande organ. Syftet med lagrådsgranskningen är att förbättra beslutsunderlaget för såväl regering som riksdag. Lagrådet har alltså inte att fatta några som helst politiska beslut.

I vad gäller lagprovningen, som han också vände sig mot, är det så att de bestämmelser om lagprovning som nu kommer att införas i grundlagen är en kodifiering av den praxis som redan råder.

Sedan återkommer Nils Berndtson också till bestämmelserna om strejkrätt. Jag hade på den punkten en ganska ingående debatt med herr Hermansson i maj, och min slutsats var att det vpk syftade till med sitt förslag var att ge s. k. vilda strejker grundlagssanktion. Det ansåg jag då och det anser jag nu är mindre lämpligt.

Om man bortser från vpk rådde det alltså stor enighet omkring de här förslagen i våras, och det är självfallet av stort värde att viktiga grundlagsändringar kan beslutas under bred enighet. Konstitutionsutskottet hemställer att riksdagen nu slutligt antar de vilande förslagen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under mom. 1.

Den andra gruppen av ändringar gäller införandet av även kvinnlig tronföljd. Därvidlag var meningarna då det första beslutet fattades mer delade. Socialdemokraterna intog den tämligen unika hållningen att inte delta i beslutet. Man hade således i sak inga argument vare sig för eller emot förslaget om kvinnlig tronföljd men sade sig inte vilja motsätta sig att förslaget genomfördes.

Denna märkliga passivitet i en grundlagsfråga iakttar, som vi nyss hört, socialdemokraterna även nu inför det slutliga beslutet. Om jag fattade Nils Berndtson rätt, ansluter sig vänsterpartiet kommunisterna nu till denna passivitet. När vi hade förslaget uppe i maj hade vpk ett yrkande om republik, som ställdes mot det nu aktuella grundlagsförslaget.

För utskottsmajoriteten, som hemställer om bifall till de som vilande angivna grundlagsändringarna, gäller självfallet de argument som anfördes för reformen inför de vilande besluten 1978 alltfört med full styrka. Arvsrätt till tronen för enbart manliga medlemmar av kungahuset är otidsenlig, och denna ordning strider också mot den i regeringsformen angivna principen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det har i den allmänna debatten i en del inlägg, om än inte här i dag,

ifrågasatts om det finns rättslig grund för en ändring av tronföljden på det sätt som det vilande grundlagsförslaget innebär. Eftersom den frågan har tilldragit sig visst intresse, vill jag på denna punkt säga följande:

Regeringsformen och riksdagsordningen har genom tidigare beslut i grundlagsenlig ordning ändrats så, att det numera är riksdagen ensam som stiftar lag. Det gäller även stiftande av grundlag. Men för grundlag tillkommer att riksdagen skall fatta beslut två gånger. Det andra beslutet skall vara identiskt med det första, och det skall fattas först efter det att val till riksdagen ägt rum. Successionsordningen, som reglerar tronföljden, är en av våra grundlagar. Några särskilda villkor för ändringar av denna grundlag finns inte angivna i de regler som anger hur grundlagsstiftning skall gå till. Det första beslutet om en sådan ändring av regeringsform och successionsordning att kvinnlig tronföljd införes togs av riksdagen den 20 april 1978. Vi har i höst haft val till riksdagen, och riksdagen har nu, efter anmälan från konstitutionsutskottet av de vilande förslagen, att ta ställning till om dessa skall definitivt antagas eller ej. Det är dessa här kortfattat angivna regler för grundlagsändring som vi har att följa. Några andra regler ges över huvud taget ej.

Konstitutionsutskottet hemställer att riksdagen slutligt antar de vilande förslagen till grundlagsändring, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under mom. 2.

De tredje momentet i utskottets betänkande avser förbud mot barnporno-grafi. Det förutsätter ett tillägg till tryckfrihetsförordningen. Mot detta förslag har inte avhört någon opposition.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan även under mom. 3.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö missar den viktigaste poängen när det gäller att skriva in rättigheter, nämligen att de arbetandes rättigheter inte skrivs in, medan skyddet för kapitalägarna förstärks. Det är bl. a. det som vi har riktat stark kritik mot. Regeringsformen i det här förslaget likställer enligt den principen strejk och lockout, ja, ger t. o. m. lockouten en starkare ställning än strejken, eftersom stridsåtgärd kan tillkomma även enskild arbetsgivare men tillkommer arbetstagarna endast i förening.

Det skulle vara bra intressant att veta vad Bertil Fiskesjö menar med vilda strejker. Det är ju aldrig så att människor strejkar av någon vildsinthet, utan de strejkar för att över huvud taget kunna hävda sina rättigheter gentemot en hänsynslös arbetsköpare.

Jag vill också när det gäller frågan om inställningen till kvinnlig tronföljd göra Bertil Fiskesjö uppmärksam på skillnaden mellan socialdemokraternas och vpk:s inställning. Den är klar. Socialdemokraterna har förklarat att de inte motsätter sig förslaget om kvinnlig tronföljd och därför inte deltar i beslutet. Vpk däremot har ställt kravet på monarkins avskaffande och övergång till republik som alternativ till förändringen i successionsordningen och regeringsformen. Det förslaget har vi framställt i motion även nu, fastän det inte

kommer upp till behandling nu. Detta trodde jag klart hade framstått för konstitutionsutskottets ordförande. Vpk:s hållning är alltså att verka aktivt för den linje som arbetarrörelsen alltid har stått för.

Vi har f. ö. herr talman, angett en lösning av frågan i vårt förslag till lagtext i regeringsformens genom att byta ut nuvarande formulering, "Konungen är rikets statschef", mot formuleringen "Riksdagens talman är rikets statschef".

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

De fri- och rättigheter som är givna i regeringsformen gäller självfallet för alla i vårt land; det finns inga kategorier i samhället som är undantagna från det skydd för fri- och rättigheter som här är reglerade.

Också när det gäller frågan om fackliga stridsåtgärder såsom strejkrätten finns det en bestämmelse i regeringsformens 2 kap. 17 § om rätt att vidta fackliga stridsåtgärder. Det finns en inskränkning där som lyder: "om annat ej följer av lag eller avtal." Det är denna inskränkning som ni i vpk vill ha bort. Ni vill alltså – jag vidhåller den ståndpunkten – ha en grundlagssanktion för stridsåtgärder som strider mot lag eller avtal. Det är detta som vi andra inte anser vara acceptabelt.

Sedan kan det vara så – som jag sade redan i våras när vi debatterade de här sakerna – att man i det enskilda fallet kan hysa viss förståelse för en stridsaktion på grund av de omständigheter som har rått. Men steget från detta till att ge grundlagssanktion åt avtalsstridiga strejker är förvisso ganska långt.

Nils Berndtson sade att vpk hade ett förslag om republik som ett alternativ till den nu föreslagna ändringen av successionsordningen. Det är riktigt att vpk har ett sådant förslag, men det kan vi inte ställa emot det nu vilande grundlagsförslaget. Som tidigare ledamot av konstitutionsutskottet vet Nils Berndtson mycket väl att ett sådant förslag skulle – om det skulle vinna riksdagens gillande – konstituera ett nytt vilande beslut, som sedan även fortsättningsvis måste behandlas i grundlagsenlig ordning. Detta är anledningen till att vi kommer att ta upp det yrkandet vid ett senare tillfälle.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Men då bör det väl också stå klart för Bertil Fiskesjö att vi på intet sätt har frångått vår huvudlinje om att det är övergången från monarki till republik som är huvudkravet. Att den frågan kommer upp i ett senare sammanhang har vi noterat, och vi får då återkomma till diskussionen om hur monarkins roll i samhället strider mot de demokratiska strävandena.

När det gäller fri- och rättigheterna säger Bertil Fiskesjö att inga kategorier är undantagna från de fri- och rättigheter som inskrivs i lagen. Nej, men samtidigt skrivs det in särskilda rättigheter för vissa kategorier, nämligen skyddet för egendom. Det är ju en förstärkning av privatkapitalets ställning. Samtidigt tvekar regeringen, och nu också konstitutionsutskottets ordförande, att i lag över huvud taget skriva in de grundläggande rättigheterna för arbetarna på arbetsplatsen. Han talade här bara om huruvida s. k. vilda

*Vilande förslag
till grundlagsänd-
ringar m. m.*

strejker står i överensstämmelse med lagar, men det är ändå bara en del av frågan. Vi har räknat upp en rad åtgärder som behöver vidtagas för att stärka arbetarnas rättigheter på arbetsplatsen och även stärka deras möjligheter att vidta stridsåtgärder för att hävda sina intressen.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag upprepar än en gång att syftet med vpk:s yrkande måste vara att man vill ge grundlagssanktion åt strejker. oavsett vilka avtal som gäller.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! I detta betänkande hemställs under punkten 2 att ett tidigare fattat beslut om kvinnlig tronföljd fullföljs. Jag har inte uppfattat att det i dagens debatt ställts något annat yrkande än om bifall till konstitutionsutskottets hemställan. Detta är inte rättvisande mot de socialdemokratiska ledamöter som är helt emot en breddning av tronföljdsbegreppet. Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan när det gäller kvinnlig tronföljd.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I dag skall vi för andra gången ta ställning till ett förslag som stärker skyddet för våra grundläggande medborgerliga rättigheter.

Det kommer i framtiden att bli lättare att motarbeta s. k. rättighetsinskränkande lagstiftning. Förbudet mot retroaktiv lagstiftning utvidgas. Rätten till ersättning vid expropriation och skyddet för medborgarskap förstärks. Lagprövningsrätten skrivs in i grundlagen, liksom bestämmelser om lagrådsgranskning. Utrymmet för offentlig debatt kring förslag till grundlagsändringar vidgas, och det införs bestämmelser om beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor, om minst en tredjedel av riksdagens ledamöter begärt det.

Det här är viktiga förändringar. Det är också förändringar som folkpartiet länge arbetat för. Under hela den långa författningsdebatt som förts under efterkrigstiden har vi från liberal sida oavbrutet krävt ett starkare skydd i grundlagen för våra medborgerliga fri- och rättigheter. Det är ett väsentligt led i kampen för demokratin, och för folkpartiet är det också i framtiden en naturlig bevakningsuppgift att slå vakt om detta skydd.

Mot den här bakgrunden är det av stort värde att vi efter den här långa debatten har kommit fram till en gemensam syn och ett gemensamt förslag.

Jag skall inte nu återvända till den debatt som fördes i våras om hur denna åsiktsgemenskap växte fram – låt historikerna ta hand om den saken. Men låt mig ändå säga att det för folkpartiet är utomordentligt tillfredsställande att vi i dag i bred enighet kan fatta ett definitivt beslut om ett starkare skydd för våra medborgerliga fri- och rättigheter.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys vill i dag, liksom folkpartirepresentanten i debatten förra gången, göra ett försök att på folkpartiets vägnar ta åt sig

huvuddelen av äran för den förstärkning av fri- och rättigheterna som nu skall införas i våra grundlagar. Det ger ingen riktig bild av vad som förekommit. De nu aktuella ändringsförslagen bygger på ett utredningsbetänkande som var enhälligt.

Om vi går litet längre tillbaka i historieskrivningen och jämför de förslag till särskilda förändringar som vid olika tidpunkter lagts fram, så skall vi finna att den ordning som vi nu kommer att fatta beslut om på många punkter väl överensstämmer med de förslag som framförts bl. a. från centerns sida.

DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag sade egentligen bara tre saker. Jag sade att folkpartiet länge arbetat för de förändringar vi i dag genomför. Jag sade att det är mycket tillfredsställande att det sker under en bred enighet. Jag sade slutligen att historikerna bör få ta hand om frågan hur denna åsiktsgemenskap växte fram.

Jag tror att Bertil Fiskesjö kan vara överens med mig på alla dessa tre punkter.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Vad jag vände mig mot var att Daniel Tarschys, liksom folkpartirepresentanten i den tidigare debatten, ville föregripa historiens dom.

BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Förslaget om införande av kvinnlig tronföljd innebär att man stärker vår monarki. Därigenom är det i grunden ett antidemokratiskt förslag. Ett ärfeligt kungadöme kan aldrig förliskas med folkstyre. Monarki, med allt vad därtill hörer av fjäsk och falska värden, innebär och kommer alltid att innebära ett åsidosättande av grundläggande demokratiska principer.

Tanken att införande av kvinnlig tronföljd skulle vara ett steg i demokratisk riktning är ohållbar. En liten rättvisereform som syftar till att stärka, uppehålla och förlänga ett system som i sig självt är djupt orättvist kan aldrig försvaras. Därför, herr talman, kommer jag att rösta mot införande av kvinnlig tronföljd.

Med detta anförande, i vilket Maj Britt Theorin (s) instämde, var överläggningen avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Vilande förslag
till grundlagsänd-
ringar m. m.*

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Vilande förslag
till grundlagsänd-
ringar m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 18
Avstår - 11

Mom. 2

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oskar Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 165
Nej - 21
Avstår - 147

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Vid det beslut som vi nyss fattade under p. 2 lade jag ned min röst och vill nu med stöd av riksdagsordningens 5 kap. 9 § avge röstförklaring.

För det första innebär beslutet ett ensidigt avtalsbrott, märkligt nog inte påtalat i vare sig proposition eller utskottsbetänkande. Enligt 1810 års överenskommelse mellan kronprins Karl Johan och ständerna skulle manlig tronföljd tillämpas, så länge någon manlig medlem av huset Bernadotte i tronberättigad ställning funnes. Om riksdagen kommit fram till att avtalet bör upphöra hade den enklaste hövlighet krävt att man diskuterat igenom saken med den andra parten, men inga handlingar som delgivits oss riksdagsmän

vittnar om att man ens orkat göra den gesten. Sådant är icke riksdagen värdigt.

För det andra innebär den faktiska avsättning av kronprins Carl Philip som kommer att ske vid årsskiftet 1979-1980 och varigenom man återför historien till Vasatiden och Gustav IV Adolf en retroaktiv stiftning av grundlag och därigenom, som professorn i offentlig rätt Gunnar Bramstång uttalat, överträdelse av principer som i en rättsstat måste betraktas som fundamentala.

För det tredje får fullt kognatisk tronföljd allvarliga konsekvenser för den historiska kontinuiteten. Det kan bli nya konungahus vid varje tronskifte, även om man skulle manipulera med namnen på ett sätt som helt bryter med de genealogiska regler som gäller i den västerländska kulturvärlden. Vår nuvarande konung kommer att bli den siste Bernadottekungen på Sveriges tron, ett faktum som man varit förvånansvärt litet angelägen om att delge vårt folk.

Herr talman! Eftersom jag inte kan dela utskottets syn på de tre väsentliga frågor jag nyss nämnt, har jag lagt ned min röst, trots att jag tveklöst ansluter mig till principen om normal kvinnlig tronföljd, dvs. kognatisk sådan.

§ 8 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1979/80 års riksdag jämte motion.

Till konstitutionsutskottet hade för granskning hänvisats justitieombudsmännens ämbetsberättelse för tiden den 1 juli 1978 – den 30 juni 1979 (Redog. 1979/80:1).

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av denna berättelse väckta motionen 1979/80:89 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen lade justitieombudsmännens ämbetsberättelse till handlingarna med gillande av de uttalanden som gjorts i avsnitten III och IV i motionen. I motionen behandlades bl. a. några konkreta fall där vederbörande justitieombudsmans handläggning enligt motionärerna visade vissa brister.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1979/80:89 lade justitieombudsmännens ämbetsberättelse – redogörelse 1979/80:1 – till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag läste i går konstitutionsutskottets betänkande över JO:s ämbetsberättelse. Och jag greps av djupt vemod. Tänk att ett utskottskansli

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

med sådan eminent kapacitet skall behöva skriva ett betänkande som på ett så grymt sätt visar ointresset för den här frågan hos utskottets ledamöter!

Riksdagen har skyldighet att granska JO:s ämbetsberättelse. Granskningen är en författningsmässig plikt. Det är mig en gåta, både logiskt och mänskligt, att konstitutionsutskottet år efter år kunnat undgå att säga ett enda dugg om det som står i JO-berättelsen. Inte ens när vpk:s motioner lyfter fram grava missförhållanden genomför man den minsta sakbehandling.

Det finns bara en slutsats man kan dra av allt detta: konstitutionsutskottet, den högsta författningsmässiga väktaren av lagligheten i landet, är totalt ointresserat av rättsfrågorna.

För tredje eller fjärde gången i följd gömmer sig utskottet bakom frasen att riksdagen inte skall överpröva JO:s beslut. Men det är ett helt irrelevant yttrande. Det har inte med saken att göra. Ingen påstår att vi skall överpröva JO:s beslut. Men vi skall granska. Och om man granskar måste man ju ha möjlighet och rätt att komma fram till en åsikt om det som man granskar.

En grundlig läsning av JO-berättelsen stimulerar inte till tystnad. Tvärtom. Den borde i stället ge ett rättsvårdande utskott en rad skäl till åsiktsyttringar och kanske också aktiva initiativ. Om så inte sker är det faktiskt ett bevis antingen för lättja och ointresse eller för cynism.

Det finns mängder av skäl att kommentera en JO-berättelse, att sakbehandla den, att vaska ut allmängiltiga slutsatser.

En orsak kan vara att det som redovisas tyder på systematiska brister i administration och rättsväsende. En annan kan vara att rättssäkerheten fordrar att man tar till åtgärder på ett vidare plan än JO kan göra. En tredje slutligen kan vara att man inte delar JO:s bedömningar, därför att dessa bedömningar skapar en praxis som man inte tycker är hållbar. Därför är det vår skyldighet att känna oro för och vidta åtgärder mot brister i rättsväsendet. Det är vår skyldighet att redovisa vår mening, om den på någon punkt skulle strida mot JO:s.

Jag vet inte – jag är ju bara en vanlig landsortsriksdagsman – hur det går till i bättre kretsar, t. ex. hos konstitutionsutskottets ledamöter. Men när jag läser en rapport eller text, så ger läsandet alltid upphov till en viss tankeverksamhet. Jag har lagt märke till att detta är en process som så att säga automatiskt uppstår vid läsandet. På något sätt måste ledamöter av konstitutionsutskottet i det avscendet vara skapta på ett annat sätt. De kan uppenbarligen läsa JO:s berättelse utan att sådana tankeprocesser uppstår. År efter år läser de – förhoppningsvis – JO:s ämbetsberättelse. Och de gör det utan att de på 100 år funnit den vara värd en enda tanke eller någon enda tankes sättande på pränt.

JO-institutionen, som skall vara medborgarnas klagomur och som skall vårda rätten i landet, är tydligen för konstitutionsutskottets ledamöter inte värd någon tanke.

Allt detta blir desto märkligare när man sedan ser vad JO-berättelsen innehåller och vad som i övrigt framgår av JO:s verksamhet. Jag skall ta några exempel på förhållanden som är värda offentlig uppmärksamhet i detta

sammanhang.

De sociala centralnämnderna ute i kommunerna brister uppenbarligen ofta grovt då det gäller åtgärder i barnavårdsärenden. Från JO:s inspektioner rapporteras de mest häpnadsväckande exempel på både okunnighet, underlåtenhet och felaktiga bedömningar. Också från andra sammanhang är känt att sociala centralnämnder ofta utgör veritabla slasktrattar för reaktion och inkompetens. Myndigheter, som har att vaka över barns förhållanden, visar sig alltså – och detta framgår vid JO:s inspektion – behäftade med allvarliga och utbredda brister. Man tycker då att konstitutionsutskottets män och kvinnor borde haft så mycket intresse härför att de kommenterat det eller tagit initiativ till framställningar i saken till regering och riksdag. Men ingalunda. Att barn far illa på grund av myndigheters nonchalans beklagnar tydligen inte. Att skyldigheter och bestämmelser nonchaleras intresserar oss tydligen inte heller från rättslig synpunkt.

Här har också JO:s inspektioner inom taxeringsväsendet gett vid handen att det råder en utbredd nonchalans mot bestämmelser och ett allvarligt godtycke. Detta är känt även från andra sammanhang.

Tycker då inte utskottet att man borde se närmare på en sådan sak? Borde inte bestämmelser och instruktioner ses över? Eller skall vi bara godta felaktigheterna? Vad är det egentligen för mening med att ha en justitieombudsman, om vi struntar i de fel som framkommer vid hans inspektioner? JO kan ju inte ändra lagar och instruktioner, det är inte hans uppgift. Det är vår uppgift som lagstiftare att se till att våra intentioner i det stycket följs ute på förvaltningarna.

Ett annat exempel är de allvarliga och oroande fallen om brott mot offentlighetsprincipen. Detta är dessutom en konstitutionell fråga. Man hade väntat sig att riksdagens konstitutionsutskott skulle visa intresse på den här punkten. Just i fråga om brott mot offentlighetsprincipen är det en ovanligt stor andel av JO-ärendena som har föranlett erinringar. Erinringarna riktar sig dessutom i påfallande hög grad mot personer i chefsställning. Eftersom informationsfriheten är grundlagsskyddad och dessutom nedlagd i tryckfrihetsförordningen, är det alltså här fråga om grundlagsbrott.

Frågar sig då inte konstitutionsutskottet varför sådana grundlagsbrott är så vanliga? Frågar sig inte utskottet någonsin vad som håller på att hända med offentlighetsprincipen och informationsfriheten i samhället? Detta är desto mer angeläget som t. ex. de alltmer utbredda datasystemen på förvaltningarna faktiskt används för att försvåra informationsfriheten.

Är det möjligen så att konstitutionsutskottets ledamöter tycker det är obehagligt att röra vid dessa frågor? Kanske man rent av är medveten om att det i själva kanslihuset bryts mot grundlagen. Där avkrävs t. ex. människor legitimation för tillträde vid offentliga registraturer, vilket strider mot tryckfrihetsförordningen. Är utskottets hänsyn därför större till kanslihuset än till grundlagarna? Är det därför man tiger? Eller är det bara så att utskottsledamöterna blev så uttröttade av behandlingen av den "viktiga" frågan om kvinnlig tronföljd att de somnade när JO-berättelsen kom på dagordningen?

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

Så kommer vi till fall där JO:s egen bedömning enligt vår mening absolut inte kan godtas, och där vi faktiskt tycker att det borde ha varit uppenbart för utskottet. Låt mig anföra några exempel. En myndighet har ingripit och förbjudit en föräldraorganisation att sätta upp ett anslag på anslagstavlan i en kommunal barnstuga. Anslaget i fråga avsåg meddelande om en demonstration för bättre barntillsyn. JO har förklarat att åtgärden att ta ned detta meddelande var riktig. Han jämför meddelandet med vad han kallar kommersiell reklam.

Detta förfarande kan vi väl här i kammaren ändå inte godta. Förhållandet är ju följande. Barnens föräldrar har organiserat sig. De arbetar genom sin organisation för bättre barntillsyn. I egenskap av förmyndare för sina barn kan de naturligtvis inte ha samma intresse som kommersiella företag som vill utnyttja barnen. I en fråga som rör barntillsyn måste rimligen inte bara personal utan också barn och föräldrar ha rätt att ge och ta information via daghemmets anslagstavla. Allt annat är ett betänkligt inskränkande av informationsrätten.

Om riksdagen nu godkänner JO:s bedömning att arbete för bättre barntillsyn är att behandla såsom reklam, kan detta åberopas för att i framtiden förhindra all sådan information från föräldrar eller personal. Detta är en inskränkning av vad som i regel har varit praxis och en inskränkning av människors rätt att på en kommunal anslagstavla meddela sig med varandra i angelägenheter som berör deras och barnens förhållanden. Enligt vpk:s mening är detta absolut inte godtagbart. En kommunal myndighet får annonsera på en kommunal anslagstavla t. ex. om höjda daghemstaxor. Men barnens föräldrar skulle alltså inte få annonsera för att bemöta detta eller för att informera om protestaktioner mot höjningarna. Detta är absolut inte godkännbart.

Inte heller JO:s motivering i övrigt är godkännbar enligt vår mening. JO anför nämligen att ett underförstått skäl till att inskränka informationsrätten i sådana här fall kan vara "ordningsskäl" eller omsorgen om att "verksamhetens gilla gång" inte hindras. Jag kan inte förstå att uppsättandet på en anslagstavla av ett meddelande av detta slag skulle vara ordningsstörande på något sätt. Jag kan inte heller finna att JO har något skäl för bedömningen att uppsättandet av ett sådant här anslag skulle riskera att störa verksamhetens gilla gång på barnstugan. Var och en som funderar det minsta inser att sådana påståenden är helt orimliga. Både JO och riksdagen borde i ett fall som detta arbeta inte för att inskränka utan för att utvidga och trygga informationsfriheten.

Så har vi frågan om åtalsunderlåtelse i fallet med de beryktade SAS-frikorten, ett fall som nu kommer upp i ny form. Där finner JO att åtalsunderlåtelsen har varit i sin ordning och att åklagarväsendet har handlat riktigt. Det är naturligtvis JO obetaget att ha en sådan åsikt. Det är inte detta frågan gäller utan om vi här i riksdagen kan godta en sådan bedömning. Vi från vpk menar att det vore högst stötande om riksdagen utan kommentar skulle godkänna den. Här har alltså ett stort antal högt uppsatta personer i samhället mottagit förmåner till många tusen kronors värde av ett flygbolag.

Mottagarna är, åtminstone i stor utsträckning, personer som på ett eller annat sätt har möjlighet att påverka landets trafikpolitik och därmed flygbolagets arbetsförhållanden. Med hänsyn till den alltmer vidgade och i och för sig betänkliga utbredningen av gåvor och mutor i samhället hade det varit högst motiverat att här ta en restriktiv ställning. Saken borde ha förts till åtal. Det strider mot både anda och bokstav i gällande bestämmelser att högre tjänstemän skall kunna ta emot förmåner av denna storleksordning. Det ger också ett intryck av att bedömningen av högre chefers och politikernas handlingar är mildare och efterlätnare än bedömningen av de ofta små och begränsade fel som tjänstemän i underordnad ställning råkar begå. Från vårt parti kan vi inte godkänna en sådan praxis. Vi beklagar livligt att vi inte har fått någon representation i konstitutionsutskottet, så att åtminstone någon där hade representerat en smula stramhet och samvete på denna punkt.

Slutligen skall jag beröra berättelsen ur en annan vinkel. Det gäller JO:s sätt att avvisa anmälningar eller avgöra ärenden utan utredning. Här undgår man inte att göra en kritisk reflexion – dvs. om man är en tänkande läsare; ledamöterna av konstitutionsutskottet har i enlighet med en hundraårig praxis inte reflekterat. Antalet ärenden som har blivit summariskt avvisade på detta sätt är nämligen ovanligt högt, 1 100 av totalt knappt 3 000. Det är nästan 38 %. Hur kommer då detta sig?

Det är klart – det vet alla – att det skrivs en hel del befängda anmälningar till JO, vilka omedelbart kan föras åt sidan. Men ser man litet närmare efter, finner man bland de många avvisade ärendena ingalunda bara sådana. Ärenden avvisas på helt andra och som vi menar tvivelaktiga grunder.

I ett fall har t. ex. en kommunstyrelse anmälts för att den olagligt låtit en villaägare och direktör tillskansa sig momsåterbäring på sitt villabygge. Det hade skett genom att kommunen låtit intyga att utsättningen av fastigheten på platsen ägt rum före ett visst datum. Villaägaren hade då kunnat få skatteåterbäring med hänvisning till att grundsättning av husets bottensula utförts i sådan tid att han varit berättigad till återbäring.

Av handlingarna i ärendet framgår ganska tydligt att kommunstyrelsen här måste ha lämnat ett falskt besked, i varje fall att detta mycket starkt kan sättas i fråga. Utsättning av fastigheten genom kommunalkontorets ansvarige utsättningsman skedde mer än fyra månader efter det att den tid utgått inom vilken ägaren hade varit berättigad till skatteåterbäring. Innan sådan utsättning har skett kan över huvud taget inga grundarbeten utföras och förutsättningarna för rätt till skatteåterbäring uppfyllas.

För mig är det helt uppenbart att kommunstyrelsen genom en medvetet felaktig uppgift har möjliggjort en skattevinst för en privatperson som denne icke varit berättigad till.

JO förklarar i det här ärendet att han inte gärna tar upp förhållanden som är mer än två år gamla. Han förklarar vidare att inget av det som framkommit ger honom anledning företa sig något i saken. Detta kan vi väl ändå inte godta. Kommunstyrelsens senaste beslut i saken – det beslut som alltså har föranlett anmälan – är från april i år. Det finns dessutom ett så uppenbart intresse för det allmänna att motverka denna typ av skatteeffel att vi tycker

att JO bort förstå den sakens principiella allvar. Han hade bort ta upp ärendet.

Poängen i mitt resonemang är den att om JO mer summariskt börjar avvisa även seriösa och underbyggda anmälningar rörande brott eller allvarliga fel, så är det betänkligt. Det är en urvattning av JO-institutionens syfte och ändamål.

Jag vill, herr talman, göra en allmän slutreflexion.

Gång på gång uppenbaras allvarliga tendenser till upplösning i landets rättssystem och rättsapparat. Det är väl uppenbart för alla som vill se, att detta inte är en tillfällighet. Det finns objektiva sådana tendenser. Det är ting som debatteras livligt ute bland medborgarna, och de är, vill jag säga, till övermått belagda. I en del högre ämbetsmannakretsar har spritt sig en anda, innebärande att bestämmelser och grundlagar inte behöver följas, en sorts pragmatisk rättsuppfattning, som uppmanar till godtycke mot medborgarna. Det som är rätt är vad ämbetsmannen säger, och vad ämbetsmannen säger är vad han finner lämpligt att säga, inte vad lagens anda och bokstav och lagstiftarens avsikter säger.

Dessa förhållanden kan vi i riksdagen inte längre bara bemöta med tystnad. Byråkrati och rättspositivism utgör faror. Vi kan inte, som konstitutionsutskottet gör i dag, bara gå förbi dem. Riksdagen är ansvarig för att grundlagarna följs och att var och en i samhället får sin rätt. Det är inte vår uppgift att stå på byråkratins sida. Vår uppgift är att stå på medborgarnas sida. I detta stycke har konstitutionsutskottet i varje fall i det här ärendet inte fyllt sin uppgift.

Jag yrkar bifall till motion 89.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har vid sin granskning av justitieombudsmännens verksamhet funnit att granskningen inte ger anledning till något särskilt uttalande från utskottets sida och föreslår att ombudsmännens ämbetsberättelse läggs till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I samband med kammarbehandlingen av JO-berättelsen har vi de senaste åren haft en ibland ganska omfattande debatt om inriktningen av konstitutionsutskottets och riksdagens granskning av berättelsen. Och då vi har fört samma debatt år efter år blir det gärna en hel del upprepningar.

Från vpk:s sida har man tidigare, liksom man nu gör, menat att riksdagen bör gå in i de enskilda avgörandena av justitieombudsmännen och uttala meningar om dessa avgöranden. Det innebär således inte enbart en prövning av huruvida ombudsmännen har skött sina uppgifter så att de fortfarande har riksdagens förtroende utan också ett slags överprövning av besluten i de olika fallen.

Vi har från utskottets sida hävdats att det inte är utskottets uppgift att på detta sätt uttala sig om de slutsatser som justitieombudsmännen kommit till. Vi har kunnat hänvisa till de förarbeten som ligger till grund för ombudsmännens verksamhet och som riksdagen tidigare har anslutit sig till. Och det gör vi även i år.

Justitieombudsmanämbetet är ett riksdagens organ på det sättet att det är riksdagen som tillsätter ombudsmännen och också kan avsätta dessa, om riksdagen efter konstitutionsutskottets granskning skulle finna en sådan åtgärd befogad. Riksdagen bestämmer också vilka regler som skall gälla för ombudsmännens verksamhet.

Enligt dessa regler är justitieombudsmanämbetet ett självständigt arbetande organ som behandlar inkomna klagomål och som har vissa allmänna rättsövervakande uppgifter. Vi brukar allmänt anse att justitieombudsmanämbetet är ett mycket värdefullt kontrollorgan.

JO-ämbetet är således inte ett beredningsorgan åt vare sig konstitutionsutskottet eller riksdagen. Och riksdagen kan inte riva upp de beslut som ombudsmannen kommit till eller ersätta dessa beslut med andra.

Man kan naturligtvis, som vpk tydligen gör, önska att riksdagen skulle ha i uppgift att ånyo ta upp de hos JO anhängiggjorda ärendena till en ny prövning. Men en sådan ordning skulle innebära en ganska genomgripande förändring av JO-institutionen. Jag är inte övertygad om att det skulle vara en bättre ordning. Och så länge vi har JO-ämbetet som självständigt arbetande organ får vi här i riksdagen naturligtvis arbeta enligt den ordning som faktiskt gäller.

När vi utan särskilda uttalanden lägger JO-berättelsen till handlingarna så innebär detta inte nödvändigtvis att vi därmed i detalj ställer oss bakom de slutsatser som ombudsmännen kommit till – det är inte vår uppgift att pröva dessa. Men det innebär att vår granskning helt allmänt utmynnar i den slutsatsen att vi anser att ombudsmännen har motsvarat det förtroende som riksdagen har givit dem.

Vpk-motionen, som Jörn Svensson utförligt redovisade i sitt anförande, innehåller en rad allmänna omdömen om rättsläget i vårt land, och motionärerna anger en del brister som man tycker att riksdagen på ett eller annat sätt borde åtgärda. Det är naturligtvis ingenting som hindrar att man på vanligt sätt genom motioner i riksdagen tar upp sådant som man fått ögonen på genom JO:s granskning och föreslår förändringar. Om riksdagen anser att dessa förändringar är nyttiga och nödvändiga får sedan prövas i vanlig ordning. Det är ingenting som vi kan avgöra i samband med JO-granskningen. Jag vill här gärna tillägga att riksdagsledamöter erfarenhetsmässigt genom JO-ämbetets verksamhet får ögonen på missförhållanden, som i sin tur föranleder särskilda initiativ från riksdagsledamöterna. Det är en viktig och enligt min mening riktig följd av det faktum att JO-ämbetet avlämnar sitt betänkande till riksdagen.

Jag skall ge ett par exempel på vad vänsterpartiet kommunisterna och Jörn Svensson menar att riksdagen borde ställa sig bakom.

I årets motion säger motionärerna t. ex. att lagen om tillfälligt omhändertagande, LTO, har sådana brister att denna lag bör ersättas med bestämmelser som är klarare och innebär mindre risk för godtycke. Vpk vill att riksdagen skall ställa sig bakom detta uttalande. Det kan tänkas att vpk har rätt härvidlag – jag har ingen bestämd uppfattning om detta som gäller LTO. Men det är naturligtvis en sak som får prövas efter motioner på vanligt sätt av det

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

utskott som handlägger lagstiftningen i fråga. Det skulle rimma illa med de regler som gäller för ärendehantering, om riksdagen nu i särskild ordning skulle ställa sig bakom det uttalande som vpk vill ha till stånd.

Jag har tagit detta som ett exempel för att visa hur bekymmersamma ur formell synpunkt vpk-yrkandena är. Jag kan anknyta till ett annat exempel som Jörn Svensson direkt refererade till i sitt anförande. Det gäller den mångomtalade affären med frikorterna vid SAS. Vpk säger i slutet av sin motion – och det innesluts i vpk:s yrkande, som Jörn Svensson nu har yrkat bifall till: "Om åtal inte anställts hade JO haft skäl att ändå uttala sig i denna riktning." Vad är innebörden i det beslut i den här frågan som vpk och Jörn Svensson vill att riksdagen skall ställa sig bakom? Det är synnerligen oklart, och för mig är det alldeles uppenbart att på så lösliga grunder kan inte riksdagen ta ställning.

Jörn Svensson har sedan gjort en lång rad utfall mot konstitutionsutskottet och mot riksdagen som helhet. Han menar att vi är ointresserade av de rättsliga förhållandena i riket och att vi försummar att fästa uppmärksamheten på de missförhållanden som enligt Jörn Svensson råder. Det vill jag på det bestämdaste tillbakavisa. Konstitutionsutskottet sköter sina uppgifter – handlägger de ärenden som faller under konstitutionsutskottet – på det sätt som vår författning och lagstiftningen i övrigt anger.

Han har i sitt anförande en lång rad exempel på allmän kritik som kan riktas mot gällande ordning på olika områden. Bl. a. anser han att man borde se närmare på taxeringsväsendet och på tillämpningen av vissa delar av sociallagstiftningen. Ja, det kan säkert finnas behov av att med jämna mellanrum se över de regler som gäller för olika typer av verksamhet i samhället. Men jag vill anknyta till vad jag tidigare sade och framhålla att det naturligtvis står vpk:s riksdagsledamöter, lika väl som alla andra ledamöter av riksdagen, fritt att i den ordning som gäller för ärendehantering här i kammaren ta upp dessa frågor och få dem prövade i de utskott som ärendena enligt sakfördelningen faller in under.

Jag ber, herr talman, med detta att ännu en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bertil Fiskesjö är mycket bekymrad över vpk-yrkandena. Jag tycker att han skulle ägna mindre bekymmer åt dem och mera bekymmer åt de rättsförhållanden som framgår mycket tydligt i JO:s ämbetsberättelse – som Bertil Fiskesjö och övriga ledamöter av konstitutionsutskottet är skyldiga att granska, och som de faktiskt är skyldiga att ha någon mening om. Är man tyst efter att ha granskat en sak så betyder det att man instämmer i de meningar som framförs.

Sedan försöker Bertil Fiskesjö komma undan hela den här diskussionen genom att säga att riksdagen inte skall gå in och överpröva JO:s beslut. Nej, visst, det är alldeles riktigt. Men det har ju inte ett dugg med saken att göra. Ingen människa, inte heller vi motionärer, har begärt att man skall göra en överprövning. Det kan vi inte göra som det konstitutionella läget nu är. Men

om det i ett visst ärende, som vi inte kan överpröva, framkommer ting vilkas principiella räckvidd och principiella följder ligger utanför detta ärende, så måste ju rimligtvis konstitutionsutskottet kunna ha en mening om detta. Det kan inte vara förbjudet för konstitutionsutskottet att ha en mening och att uttala sig, om man tycker att en viss praxis som JO i ett konkret fall har godkänt skulle vara betänkelig om den tillämpades mer allmänt, i synnerhet om denna praxis innebär en förändring till det sämre i förhållande till den praxis som rått tidigare.

Av granskningskyldigheten när det gäller JO:s ämbetsberättelse måste rimligtvis följa att man är skyldig att sakbehandla motioner, att sakbehandla det material som finns och att också sakbehandla JO:s ämbetsberättelse. Vad vi förvånar oss över är att sakbehandlingen av JO:s ämbetsberättelse varje år sedan hundra år tillbaka – med undantag för de motioner som väckts av vpk – bara ger anledning till tystnad. Man företar ingen sakbehandling, trots att det i rikets författning inte finns några som helst särbestämmelser för hur behandlingen av det här ärendet skall gå till – det skall alltså sakbehandlas på precis samma sätt som vilket annat beslutsärende i riksdagen som helst.

Låt mig anföra ett exempel som utgångspunkt för diskussionen om vad det här egentligen är fråga om.

Jag nämnde det fall där JO hade godkänt en kommuns åtgärd att förbjuda en föräldraorganisation att sätta upp ett anslag i en barnstuga. Som jag sade är det JO obetaget att godkänna detta kommunala beslut. Men vi har inte bara att ta ställning till det som JO hade att ta ställning till, nämligen anmälan i detta konkreta fall. Det konkreta fallet får vi inte blanda oss i, men däremot kan vi i allra högsta grad ha anledning att uttrycka en mening om vilken den principiella följden blir, ifall man allmänt skulle börja godkänna praxis av det slag som JO har godtagit i detta konkreta fall.

Vad skulle bli följden, om man överallt på landets barnstugor och på andra institutioner inom den sociala sektorn och vårdsektorn skulle börja godkänna att kommunala tjänstemän river ner anslag eller förbjuder uppsättande av anslag? Vilka följder får det? Det är frågor som vi borde intressera oss för, och det har inte alls med någon överprövning av JO:s beslut att göra, utan här är det mera fråga om en omsorg om de allmänna följderna av att en viss kommunal praxis knäses och godtas av riksdagens ombudsman.

Om man under tystnad går förbi ett sådant här fall, så måste detta efter vad jag kan förstå innebära att Bertil Fiskesjö och de övriga ledamöterna i konstitutionsutskottet godtar den allmänna inskränkning av informationsfriheten som i praktiken kommer att bli följden av JO:s yttrande i det här fallet. JO:s yttrande kommer naturligtvis att åberopas i fråga om andra barnstugor och andra vårdinstitutioner, där man t. ex. kommer att förbjuda dem som vistas där eller i förekommande fall deras föräldrar att lämna information som gäller ärenden eller aktioner som har att göra med institutionens förhållanden. Det innebär alltså en allmän inskränkning av föräldrars eller intagnas eller personals rätt att informera om relevanta förhållanden som berör den ifrågavarande verksamheten och om kraven på verksamheten.

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

Det är detta saken gäller. Kan ni verkligen godkänna detta? Anser ni att det är riktigt att man drar de slutsatser som JO här har dragit? Anser ni att det kommer att vara fullt godtagbart, fullt O.K. ur rättssäkerhetssynpunkt och ur informationsfrihetssynpunkt, att man på landets barnstugor och övriga institutioner i fortsättningen förbjuder uppsättande av den typ av anslag som det här gäller? Det anser ni tydligen, eftersom ni tiger om det och eftersom ni inte finner anledning att invända mot de principiella följderna av JO:s yttrande i det här fallet.

Jag vill fråga Bertil Fiskesjö vilken hans inställning är i fråga om denna viktiga sida av informationsfriheten. Av konstitutionsutskottets tystnad framgår ingenting klart om vilken inställning utskottet har. Vill ni godkänna de principiella följderna av JO:s beslut i det här konkreta fallet med barnstugorna och informationen och alltså knäsa en princip om en restriktivare praxis när det gäller informationsfriheten i sådana sammanhang? Eller anser ni att det är felaktigt att på detta sätt inskränka en informationsfrihet som i de flesta fall ändå har varit ett erkänt faktum hittills?

Detta är vad saken gäller, och det är ett exempel på konstitutionsutskottets mer allmänna ansvar i sådana här ting.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är tyst om rättsproblemen i samhället, säger Jörn Svensson, men det tycker inte jag. Enligt min mening är detta en orättvis karakteristik av den omfattande debatt som förs i vårt land, inte minst i det här huset vid behandlingen av alla möjliga frågor.

I mitt tidigare anförande berörde jag frågan om huruvida det är lämpligt att i samband med diskussionen om JO:s ämbetsberättelse ta upp en debatt om alla möjliga problem i frågor som spänner över de mest skilda delar av samhällssektorn. Det måste ändå i ganska hög grad bli fråga om godtycke då det gäller vilka frågor som kan komma upp till behandling i en sådan debatt. Märk väl att det inte heller blir något beslut efter den debatten. Således skulle debatten närmast kunna jämföras med något slags kammarintern interpellationsdebatt.

Jag har emellertid inte på något sätt vänt mig emot att man tar de omständigheter som uppenbaras genom JO:s granskning till intäkt för olika aktioner här i riksdagen. Man kan framställa interpellationer till det ansvariga statsrådet eller väcka motioner här i riksdagen med konkreta förslag till ändring av den lagstiftning eller den praxis som man anser vara oriktig. Just den omständigheten att JO:s ämbetsberättelse kan utgöra utgångspunkten för sådana här initiativ tycker jag är av mycket stort värde. Men det är väl att kräva litet för mycket av konstitutionsutskottets ledamöter att vi i detalj skall kunna diskutera med Jörn Svensson när det gäller förhållandena inom socialförvaltningen, taxeringsväsendet och på en lång rad liknande områden, som ju sakligt sett sorterar under helt andra utskott här i riksdagen.

Sedan biter sig Jörn Svensson fast vid det här fallet med anslag i en barnstuga. Hans anförande gav intryck av att justitieombudsmannens

ställningstagande härvidlag innebär en mycket långtgående restriktivitet. Även om jag inte har anledning att gå in på det särskilda fallet vill jag, eftersom frågan har kommit upp, i rättvisans namn säga att JO:s skrivning inte har denna inriktning. Tvärtom understryker ju JO i detta fall i sitt utlåtande hur viktigt det är att man har en generös och välvillig inställning mot den som vill sprida skrifter. Men om det nu ändå skulle vara så, att Jörn Svensson menar att den praxis som har utbildats om vad som får sättas upp på kommunala anslagstavlor eller ej är felaktig, är det ingenting som hindrar att det problemet tas upp i en motion, med förslag om en ändring av lagstiftningen på det här området.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är angenämt att Bertil Fiskesjö påpekar det allmänt kända faktum att enskilda riksdagsmän i motioner, interpellationer och frågor kan påtala sådana här förhållanden. Nu vet vi emellertid vilket öde som brukar drabba de flesta av dessa initiativ. Det är därför jag har satt i fråga, i all vördsamhet, om inte missförhållanden bättre skulle kunna åtgärdas ifall konstitutionsutskottet vid sin granskning av JO:s ämbetsberättelse – om utskottet finner att det finns allvarliga missförhållanden på ett helt ämbetsområde – självt tog initiativ och gjorde ett påpekande till regeringen att den borde titta närmare på saken. Den initiativrätten har ju utskottet, och jag tycker att det är märkligt att den inte används och inte har använts på 100 år.

Sedan till frågan om barnstugorna. Den är nämligen intressant. Bertil Fiskesjö kan möjligen göra gällande att konstitutionsutskottet inte i det här sammanhanget, vid granskningen av JO-berättelsen, bör ta upp sådana frågor som sorterar under andra utskott än konstitutionsutskottet. – Om Bertil Fiskesjö vill lyssna till vad jag säger kan han komma med meningsfull polemik sedan. – Men när det gäller sådant som har med rikets författning, med grundlagarna, att göra, om det är sådant som gäller grundlagarnas tillämpning – som i det här fallet med informationsfriheten på barnstugorna – då måste det vara just KU som har att befatta sig med frågan. Det kan inte överlåtas på något annat utskott, så där slipper ni inte undan, hur ni än slingrar er.

Jag vill där börja med att konstatera att Bertil Fiskesjö på ett fullständigt falskt sätt citerade JO:s uttalande. JO anför nämligen:

”Stor restriktivitet bör således iaktas när det gäller kommersiell reklam eller reklam för ett politiskt parti eller ställningstagande i en omdiskuterad samhällsfråga.”

Det betyder att man på barnstugan i fråga skall riva ned sådana anslag som innebär ställningstaganden i en omdiskuterad samhällsfråga. Om föräldrarna har en annan mening än kommunen om hur barntillsynen skall ordnas skall alltså föräldrarna förbjudas att uttala denna mening, att delge barnen, personalen eller varandra denna mening. Det är konsekvensen.

Om vi låter detta JO-uttalande bilda rättsgrund för praxis i alla andra sammanhang, var hamnar vi då? Jo, vi hamnar i en inskränkning av den

Onsdagen den
7 november 1979

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

informationsfrihet, den åsiktsfrihet, som är grundlagsskyddad. Det område som omfattas av grundlagsskyddet inskränks, och det måste vara en fråga som konstitutionsutskottet inte bara kan förbigå med tystnad. Ni måste väl ändå fråga er: Är detta i landets och medborgarnas intresse, eller i vems intresse är det? Kan vi godkänna detta eller inte? Från vpk:s sida menar vi att man inte kan godkänna det, eftersom de principiella följderna av JO:s uttalande i detta fall blir alltför vittgående. Det innebär en inskränkning i rättigheter som normalt bör tillkomma medborgarna.

Vi tar upp det här fallet bl. a. därför att vi har sett en rad exempel på hur godtyckligt man kan förfara, exempelvis under en valkampanj. Inne på vårdinstitutioner kan man plocka eller riva ned meddelanden som avser att upplysa de intagna exempelvis om att ett valmöte hålls på en viss plats – t. o. m. när detta valmöte hålls inne på institutionen. JO:s uttalanden berör således inte något speciellt fall, utan det berör ganska vanliga förhållanden. – JO säger vidare:

”Vissa underförstådda inskränkningar anses dock föreligga. Förbudet för myndighet att på grund av skrifts innehåll hindra dess spridning bland allmänheten gäller sålunda inte sådant hindrande som är påkallat av ordningsskäl eller av behovet att säkerställa den berörda verksamhetens gilla gång.”

Nu vill jag fråga Bertil Fiskesjö, för att äntligen få litet konkretion och komma fram till kärnpunkten i vad det här handlar om: Är Bertil Fiskesjö och konstitutionsutskottet i övrigt överens om att godta JO:s bedömning att kommunen här hade grund för att vägra att anslaget sattes upp – på grund av att det störde verksamhetens gilla gång eller på annat sätt var ordningsstörande?

Det är den ena frågan. Den andra frågan, som jag åter upprepar och som jag gärna vill diskutera på ett principiellt plan – därför att det är en fråga för konstitutionsutskottet, en fråga om medborgarnas författningensliga frihet att meddela sig med varandra – lyder på följande sätt:

Anser Bertil Fiskesjö att de allmänna följderna av JO:s ställningstagande i det här fallet – som enligt vår mening innebär inskränkande av rätten att sätta upp den här typen av meddelande – är sådana att de inte föranleder någon som helst kommentar från konstitutionsutskottet? Anser ni att ni kan godkänna de allmänna följderna av en sådan inskränkning av praxis som, enligt vad jag förstår, helt naturligt måste uppstå? Man kan ju åberopa just JO:s yttrande för inskränkning i meddelarfriheten!

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Som jag sagt i tidigare inlägg, innebär den omständigheten att vi i konstitutionsutskottet inte anser oss ha anledning att framföra någon anmärkning mot justitieombudsmännen inte att vi till punkt och pricka i varje enskilt ärende står exakt bakom den bedömning som justitieombudsmännen har gjort. Det klagjorde jag redan i mitt inledningsanförande.

När det gäller frågan om hur konstitutionsutskottet ställer sig till den praxis som JO förordar i det här enskilda fallet kan jag naturligtvis inte tala å

konstitutionsutskottets vägnar, utan då får jag enbart tala å mina egna vägnar.

För min del vill jag – om vi nu skall gå in på en diskussion av enskilda ärenden – gärna säga att jag är alldeles övertygad om att vi måste ha några regler om affischering och propaganda i offentliga lokaler. Situationen kan ju annars för dem som vistas i dessa lokaler bli närmast olidlig. Men det är givet att vi skall ha så stor öppenhet som bara är möjligt. Det understryker också JO i sitt ställningstagande.

Jörn Svensson sade emellertid inledningsvis i sitt anförande att motioner och liknande initiativ från ledamöters sida kunde man inte lita till, för vi vet ju vilka öden som enskilda motioner, t. o. m. partimotioner, kan gå till mötes.

Det är klart att de kan bli avslagna. Men det är ingenting som drabbar enbart vänsterpartiet kommunisterna eller det partiets ledamöter. Det drabbar sanneligen oss alla i denna kammare. Vi får gång på gång uppleva att de förslag som vi anser är förståndiga och nyttiga inte vinner majoritet här i kammaren. Det är den demokratiska metodens effekter som blir uppenbarade på detta sätt. Vi får acceptera beslut även om vi inte anser dem i alla avscenden vara riktiga.

Men sedan säger Jörn Svensson, och det är det intressanta, att när nu konstitutionsutskottet granskar JO:s ämbetsberättelse och finner en del saker som borde åtgärdas, skulle konstitutionsutskottet ta initiativ i de frågorna därför att utskotten har initiativrätt.

Här måste föreligga något missförstånd från Jörn Svenssons sida. Utskotten har initiativrätt men endast i frågor som rör de sakområden som sorterar under resp. utskott. Konstitutionsutskottet har t. ex. ingen initiativrätt när det gäller taxeringsärenden.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag måste tyvärr konstatera att konstitutionsutskottets ordförande när han uppträder i den här debatten hela tiden försöker undvika en diskussion om väsentligheter och hela tiden hakar upp sig på förment formella saker – som dessutom är oriktiga – bara för att komma ifrån ett ställningstagande till de viktiga konstitutionella frågor det här gäller. Det är ett enda slingrande från hans sida, och det tycker jag är allvarligt, eftersom det gäller riksdagens viktigaste utskott, det utskott som är satt att värda rättsförhållandena i vårt land från grundlagsmässig synpunkt.

Det är ju fullständigt irrelevant om nu Bertil Fiskesjö hävdar ståndpunkten att utskottens initiativrätt bara gäller det sakområde som de är satta att bevaka, för det är just ett sådant sakområde som jag har anfört här, nämligen frågan om yttrandefriheten och rätten att meddela sig med varandra via anslag. Det är ett sådant ärende.

Dessutom behöver utskottet inte ta initiativ i den författningsmässigt formella bemärkelsen, utan det står utskottet fritt att bara genom att uttala en mening understryka sakens vikt. Det är av betydelse när det gäller ett sådant

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Justitieombuds-
männens ämbets-
berättelse*

utskott som konstitutionsutskottet. I det här fallet hade det varit av stor betydelse ifall utskottet hade sagt att vi kan icke gå med på denna restriktiva tolkning. Men det som Bertil Fiskesjö nu säger – och som strider mot vad han sade tidigare – är faktiskt en mening. Nu avslöjar han en mening. Hans mening är den att det måste finnas regler och att han i dag inte har funnit någon anledning att invända mot JO:s tolkning eller JO:s uppfattning om vad som bör vara praxis här. Det betyder alltså att Bertil Fiskesjö och konstitutionsutskottet har godkänt den inskränkning i informationsfriheten som JO här har knäsat. – Det var ju bra att vi äntligen fick fram det beskedet! Men det är också ett mycket oroande besked. Jag förmenar nämligen att konstitutionsutskottets skyldighet inte är att understryka och godkänna inskränkningar i medborgarnas informationsfrihet, utan i stället att se till att den medborgerliga informationsfriheten blir så vidsträckt som möjligt med hänsyn till allmän ordning och säkerhet.

Bertil Fiskesjö säger att man naturligtvis inte kan ha frihet att på en offentlig institution sätta upp allmän propaganda. Men det handlar inte om allmän propaganda; anslaget handlar om ärenden som hade med institutionens verksamhet att göra och som berörde sådana förhållanden för personalen, för barnen där och för deras föräldrar. Det var det saken gällde, och det är om det som JO har sagt att kommunen hade rätt att förbjuda information om – medan kommunen själv naturligtvis förbehåller sig alla rättigheter att sätta upp anslag om *sin* information och *sin* syn på saken. Det är det jag inte kan finna korrekt. Om detta – som det kommer att göra – åberopas som utgångspunkt för en allmänt mera restriktiv praxis på det här området ute på offentliga institutioner, kommer det att innebära en inskränkning i legitima och rimliga rättigheter för medborgarna.

Det är alltså en grundlagsfråga, och det måste ligga inom konstitutionsutskottets kompetensområde att ta upp en sådan fråga. Och om ni då under tystnad låter detta JO-uttalande passera, kan det ju bara tolkas på *ett* sätt, nämligen så att ett enigt konstitutionsutskott har godtagit en inskränkning i meddelarfrihet och informationsrätt. Jag måste säga att vi på vår sida inte kan vara med om att godkänna ett betänkande som underförstått innehåller en sådan åsikt.

Det hade varit välgörande om konstitutionsutskottet här i stället hade sagt: Vi önskar icke att informationsfriheten på detta sätt inskränks. JO:s uttalande skulle kunna ge upphov till en praxis som är alldeles för restriktiv.

Hade ni sagt så, hade ni, som jag ser det, fyllt er uppgift att skydda medborgarnas grundlagsenliga rättigheter. Men i det här fallet ställde ni er på byråkratins sida när den ville inskränka medborgarnas grundlagsenliga rättigheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 89 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med

övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 89 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 311
Nej - 18

§ 9 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1979/80:3 med anledning av motioner om folkrörelsernas roll i samhället
1979/80:4 med anledning av motion om närvarolista i utredningsbetänkanden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Kartläggning av samhällets informationsflöden

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:5 med anledning av motion om en kartläggning av samhällets informationsflöden.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:575 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats 1. att riksdagen hos regeringen hemställde om tillsättande av en utredning med syfte att göra en bred kartläggning av hur de faktiska informationsflödena i samhället förändrats i samband med teknologiska förändringar och samhällsutvecklingen i övrigt samt konsekvenserna för demokratin, 2. att riksdagen hemställde om att denna utredning borde arbeta skyndsamt.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:575.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! De frågor vi tar upp i vår motion 1978/79:575 om en kartläggning av samhällets informationsflöden är enligt min uppfattning av avgörande betydelse för demokratins utveckling i vårt land under de kommande decennierna. Beredskapen inför de teknologiska förändringarna på informations- och kommunikationsområdena är i dag låg, för att inte säga obefintlig, från samhällets sida. Det finns f. n. endera ett slags passiv

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Kartläggning av
samhällets infor-
mationsflöden*

---

*Kartläggning av
samhällets infor-
mationsflöden*

teknologisk idealism, en övertro på fördelarna, eller motsatsen: ett under-skattande av teknikens verkningar och farorna. Övertron har kommit till uttryck bl. a. i informationsteknologiutredningen, där en av företrädarna för den här uppfattningen tilldelat de nya teknikerna de mest förunderliga egenskaper. Det finns snart sagt inte ett samhällsproblem som de inte kan bidra till att lösa. Demokratin skall de förbättra, människors isolering skall de bryta liksom de regionala ojämlikheterna i landet. Andra åter ser denna nya informationsteknologi enbart som en massmediefråga utan återverkningar på samhällets bas, på produktionslivet och det sociala mönstret.

Vi pekar, herr talman, i vår motion på den handfallenhet som utmärker behandlingen av elektronikindustrins revolutionering. Det allvarliga är ju att i hägnet av denna handfallenhet arbetar i tysthet de stora multinationella bolagen vidare. I denna undfallenhetens skugga förbereds ett samhälle där kunskapslyftorna kan komma att öka ytterligare, där maktlösheten och passiviteten förstärks.

För vilka är det som kommer att fylla den nya tekniken med ett innehåll? Ja, inte är det arbetarrörelsen, inte är det fackföreningsrörelsen, folkrörelserna, invandrarorganisationerna eller de enskilda människorna. Snarare är det sådana krafter som motverkar och motarbetar människors och samhällets utveckling mot mer demokrati, sådana krafter som vill passivisera individerna och förstärka de multinationella företagens makt. Exemplet Chile känner vi alla väl till. Där utnyttjade CIA elektronikindustrin, med ITT i spetsen, och massmedia för att återta makten från Allende och stoppa den demokratiska utveckling som påbörjats.

Demokratin kan och får aldrig, konstaterar vi, uppfattas som en teknisk fråga. Demokratin är alltid en maktfråga, och vad det här gäller är att bryta den maktkoncentration som accelererar allt snabbare inom låt mig kalla det ideologiproduktionens område. I annat fall hotas på allvar yttrandefriheten i vårt land – den överläts till multinationella koncerner, vilkas huvudsakliga syfte är lönsamhet.

Vi kan konstatera att vi vet alldeles för litet om hur det framväxande informationssamhället egentligen kommer att te sig och vilka effekterna blir t. ex. för barnen och ungdomen. Nu säger visserligen konstitutionsutskottet att de frågor vi tar upp är väsentliga, men så hänvisar man till en rad utredningar: videogramutredningen, yttrandefrihetsutredningen, informationsteknologiutredningen osv. Utskottet framhåller emellertid självt att detta är delfrågor inom ett större komplex. Och framför allt är de här utredningarna koncentrerade till specifika massmedier och tekniker, de är koncentrerade till rättsliga och organisatoriska aspekter, vilket innebär att det bredare samhällsperspektivet gått förlorat. Det är emellertid detta breda samhällsperspektiv som krävs, om vi skall kunna utveckla en sann och en reell motberedskap.

Informations- och medvetandearchivindustrin får ett allt större inflytande över våra liv. Den utvecklas till en jättelik maktapparat, där nyckelordet heter kontroll. Ett land kan ju ockuperas på många sätt, och informationsindustrin är nog så effektiv. Redan 1974 – alltså för fem år sedan – konstaterade

styrelseordföranden i Radio Corporation of America, RCA, följande: Informationen kommer att bli en grundläggande tillgång i världsekonomin, jämförbar med energin. Den kommer att fungera som ett slags valuta i världshandeln, utbytbar mot varor och tjänster överallt.

Vilka återverkningar detta redan fått i tredje världens länder vet vi. Där är det svårare att få information från det egna landet eller grannlandet än att få veta vad som händer i USA eller England.

Herr talman! Det finns forskning inom området. Riksbankens jubileumsfond satsar exempelvis pengar på temat Människan och kommunikationsteknologin. Men tyvärr tvingas man konstatera att de projekt banken valt att satsa på snarare är till elektronikindustrins fromma än motsatsen. Mot denna bakgrund vill jag – trots att utskottet väl i och för sig intar en avvaktande attityd och, om jag tolkat utskottsbetänkandet rätt, inte avvisar en utredning på längre sikt – yrka bifall till vpk-motionen. Det brådskar nämligen.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! De frågor som tas upp i vpk-motionen och som vi nu fått ytterligare motiverade är naturligtvis viktiga. Ingen förnekar det. Att de är viktiga och i vissa fall brådskande visas ju också av det väldigt omfattande utredningsarbete som redan är i gång på detta område. I konstitutionsutskottets betänkande omnämns inte mindre än sex olika utredningar som på ett eller annat sätt behandlar de frågor som berörs i vpk-motionen. Att i det läget tillsätta ytterligare en utredning har utskottet ansett vara en överloppsgärning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Ja, det finns sex utredningar tillsatta. Men, som vi påpekat i vår motion och som jag framhöll i mitt inlägg, dessa utredningar tar upp delfrågor som huvudsakligen är inriktade på vissa tekniker. Ingen av dessa utredningar tar upp frågan i det breda samhällsperspektivet, vilket är nödvändigt för att man skall kunna motverka den koncentration som nu är på gång och för att man skall kunna få en teknik, byggd på demokratiska värderingar, som utgår från samhälleliga behov och inte från multinationella koncerners. Från dessa utredningar kommer vi tyvärr inte att få ett relevant diskussionsunderlag, där samhällsperspektivet blir det avgörande.

Får jag tolka Bertil Fiskesjös uttalande så, att så fort var och en av de här utredningarna börjat presentera sitt material kan en ny utredning komma att tillsättas, som utgår från det breda samhällsperspektivet och inte bara tar hänsyn till rättsliga och organisatoriska aspekter?

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är inte så lätt att vare sig skriva direktiv om eller utreda allmänna uttalanden. De utredningar som omnämns i konstitutionsutskottets betänkande har alla mycket vittomfattande men också noggrant angivna utredningsuppgifter. Det är självklart att det samhällsperspektiv som

*Kartläggning av
samhällets infor-
mationsflöden*

Onsdagen den
7 november 1979

*Ändrad språklig
utformning av lag-
förslag om prästs
tystnadsplikt*

Eva Hjelmström talar om kommer in som ett viktigt moment i, såvitt jag kan förstå, alla de utredningar som är nämnda här.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 575 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 575 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 304

Nej – 15

§ 11 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:6 med anledning av propositionen 1979/80:19 om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Ändrad språklig utformning av lagförslag om prästs tystnadsplikt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:7 med anledning av propositionen 1979/80:20 med förslag till lag om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan, m. m., jämte följdmotion.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! I motionen 17 har Bonnie Bernström och jag vänt oss mot att lagtexten i förslaget till lag om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan inte är könsneutral. I lagtexten omnämns nämligen en präst alltid såsom vore det en man. Som alla vet finns det dess värre i Sverige fortfarande en hel del manliga präster som hävdar att prästyrket skall vara ett privilegium för män. De tror att endast män är kapabla att vara präster, och de vägrar att acceptera att medmänniskor av det andra könet har samma mänskliga värde. Men så är det inte. Enligt svensk lag är prästyrket öppet för både kvinnor och män.

På de flesta andra yrkesområdena hade man i våra dagar inte behövt orda så mycket mer om detta, men just när det gäller präster tycks det vara nödvändigt att riksdagen vid varje möjligt tillfälle erinrar om att vi har och vill ha både kvinnliga och manliga präster i svenska kyrkan. Det är eländigt att det skall behöva påpekas, men vi vet att det behövs.

Herr talman! Det är av den anledningen vi har motionerat om att det i lagtext som rör präster bör stå "han eller hon" när detta åsyftas. Vi har gjort det eftersom en del manliga präster tycks vara så enormt bundna vid bokstavstolkning, både av viss bibeltext och av lagtext, att de inte vill se till de tankar, önskningsar och värderingar som ligger bakom.

Det finns många invändningar mot och många hinder i vägen för jämställdhet mellan könen. En del hinder har sin grund i mänskliga fördomar, en del har sin grund i öppet eller förtäckt motstånd mot jämställdhet. I det här fallet tycks det av utskottets skrivning att döma inte vara fördomar eller motstånd mot våra idéer som medfört att vi inte kan få bifall till vår motion. Nu har vi mött ett nytt hinder, nämligen den underliga lag som innebär att riksdagen just i detta fall inte ensam har lagstiftningsmakten. Regeringen har, på grund av ett förbiseende, fått vi hoppas, föreslagit kyrkomötet en lagtext som inte är könsneutral. Kyrkomötet reagerade inte, och med tanke på hur man där behandlade kvinnoprästfrågan är det inte förvånande. Men här i riksdagen finns faktiskt en klar majoritet, som i likhet med oss motionärer anser att det är på tiden att det blir slut med diskrimineringen av kvinnopräster och att vi på alla tänkbara sätt måste visa att 1958 års beslut om kvinnors rätt till prästämbetet var allvarligt menat.

Ett av många tänkbara pedagogiska medel hade varit att göra den här lagtexten till en "predikotext" i frågan och i klara verba understryka att så länge svenska kyrkan vill ha nuvarande relationer med svenska staten får inte diskriminering av kvinnliga präster förekomma. Men nu går det inte på grund av en övergångsbestämmelse till regeringsformen, där riksdagen släppt den lagstiftningsmakt som vi på alla andra områden ensamma råder över.

Jag kan bara konstatera att vi fått ännu ett nytt bevis på den absurditet som de nuvarande relationerna mellan kyrka och stat innebär och mött ännu ett hinder i kampen för att skynda på jämställdhet mellan könen. Det här är ingen s. k. stor fråga, men det är bara det att det finns så många s. k. små frågor när det gäller jämställdhet. Om vi kunde få något resultat åtminstone i alla dem, skulle vi komma en bra bit på väg.

Man skulle naturligtvis också i förstone kunna hävda att vi egentligen bara begärt en redaktionell ändring och att det är juristeri som gör att utskottet inte vill tillstyrka motionen. Men det är inte en redaktionell ändring jämförbar med justering av kommatering eller överväganden mellan och eller samt. Det är en principfråga, och därför är det bara att hoppas att regeringen före nästa kyrkomöte har läst både vår motion och utskottsbetänkandet samt handlar därefter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Jag gör det med en

Onsdagen den
7 november 1979

önskan om att betänkandet, som ändå i sak ger oss rätt, blir noga studerat av alla kvinnoprästmotståndare. Det är en from önskan jag har.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Utbyggnad av vissa
medicinska verk-
samhetsområden
m. m.*

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1979/80:1 med anledning av Nordiska rådets svenska delegations berättelse om rådets tjugosjunde session.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Utbyggnad av vissa medicinska verksamhetsområden m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av motioner om utbyggnad av vissa medicinska verksamhetsområden m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:361 av Bo Forslund m. fl. (s),

1978/79:512 av Märta Fredrikson m. fl. (c),

1978/79:792 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 9) hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag som innebar att det i lag föreskrevs att yrkesmedicinska kliniker skulle inrättas före 1980 vid samtliga regionsjukhus och planeras med medicinsk, beteendevetenskaplig (psykosocial) och teknisk-hygienisk del med laboratorium fullt uppbyggt inom en treårsperiod.

1978/79:887 av Bo Lundgren (m) och Wiggo Komstedt (m) samt

1978/79:889 av Maj Pehrsson (c) och Britta Hammarbacken (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande lagstiftning om inrättande av yrkesmedicinska kliniker att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:792 yrkandet 9,

2. beträffande utbyggnad av yrkesmedicinen på region- och länsnivå att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:361,

3. beträffande ökad utbildning av ögonspecialister (oftalmologer) m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:512,

4. beträffande utbyggnad av barnreumatikervården att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:889,

5. beträffande förebyggande av ryggsjukdomar m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:887.

MAJ PEHRSSON (c):

Herr talman! I motionen 1978/79:889 har Britta Hammarbacken och jag påpekat behovet av ett utökat antal vårdplatser för reumatologisk specialist-

vård för barn. Det behövs 30–35 platser. Men i dag finns endast 18–20 vårdplatser för reumatoida barn, nämligen vid den barnreumatologiska enheten vid regionsjukhuset Lunds lasarett. Det är därför enligt vår mening nödvändigt att barnreumatikervården snarast byggs ut och fördelas på ytterligare platser i landet, exempelvis vid regionsjukhuset i Umeå och vid Karolinska sjukhuset i Stockholm.

Det finns i dag mellan 2 000 och 3 000 barnreumatiker i landet. Tidig behandling är angelägen, om barnen skall slippa onödigt lidande och en av handikapp präglad tillvaro. Med tidig och rätt behandling kan barnen kanske slippa både kryckor och rullstol i framtiden. Det är därför oerhört angeläget att vårdplatserna för barnreumatiker snabbt byggs ut. Regionsjukvårdsutredningen har i betänkandet Regionsjukvården bl. a. anfört att det kan vara aktuellt att förlägga resurser för barn med reumatisk sjukdom till barnklinik i lämplig samverkan med klinik/sektion för reumatologi.

Socialutskottet anordnade i fjol ett sammanträffande med företrädare för socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska läkaresällskapet och Riksförbundet mot reumatism, där frågor om reumatologisk vård belystes. Företrädare för socialstyrelsen och Landstingsförbundet framhöll att de var medvetna om att särskilda insatser måste göras i fråga om reumatikervården. Företrädarna för socialstyrelsen framhöll att socialstyrelsen i principprogrammet för hälso- och sjukvården inför 1980-talet förberett ett utvecklingsarbete om vårdsektorn rörelseorganens sjukdomar.

Vid behandlingen av ett antal under riksmötet 1977/78 väckta motioner om utbyggnaden av reumatikervården betonade socialutskottet att det fanns starka skäl för att den reumatologiska vården ägnades särskild uppmärksamhet vid den fortsatta strukturomvandlingen och utbyggnaden av hälso- och sjukvården samt att det var angeläget att socialstyrelsens utredningsarbete om rörelseorganens sjukdomar sattes i gång utan dröjsmål och bedrevs med stor skyndsamhet.

De åtgärder som har vidtagits och som nu redovisas i utskottets skrivning är bra, men det går enligt min uppfattning alldeles för sakt. Man utreder och utreder och gör upp planer, men det tar väldigt lång tid. Många barn kommer därför i kläm. De får vänta – i dagens situation upp till två år – på den specialistvård som de så väl behöver. Vårdplatserna är för få. Alla måste hjälpas åt med att trycka på för att få flera vårdplatser. Det är angeläget att alla – riksdag, landsting, socialstyrelse och vårdinrättningar – samverkar så att situationen för de små reumatikerbarnen snabbt förbättras.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottets.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 2, som vi nu behandlar, tar utskottet ställning till yrkande nr 9 i motionen nr 792. Motionen är omfattande och behandlas i övrigt i andra betänkanterna.

I det här ifrågasvarande yrkandet krävs att det i lag skall föreskrivas inrättande av yrkesmedicinska kliniker vid samtliga regionsjukhus i landet. Vi anser att dessa skall planeras med medicinsk, beteendevetenskaplig-

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Utbyggnad av vissa
medicinska verk-
samskapsområden
m. m.*

psykosocial och teknisk-hygienisk del med laboratorium och vara fullt utbyggda inom en treårsperiod. Med hänvisning till att en utredning om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten kommer att presentera ett betänkande i början av nästa år avstyrker utskottet motionens yrkande 9.

Jag konstaterar att i själva sakfrågan går utskottet i princip på samma linje som vårt motionskrav. I betänkandet finns en för utskottsskrivningar ovanligt bestämd formulering: "Utskottet utgår därför från att det utredningsmaterial som regionsjukvårdsutredningen lagt fram och som utredningen om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten kommer att presentera skall leda till kraftfulla åtgärder för utbyggnad av yrkesmedicinen." I vanliga fall brukar en motionär vara nöjd med en så stark skrivning, även om hans motion formellt blivit avstyrkt. Jag kommer emellertid inte att följa den linjen, och jag skall försöka utveckla varför jag inte gör det.

Under senare år har kunskapen om riskerna i arbetsmiljön ökat i betydande omfattning. Medvetenheten om dessa risker och kravet, särskilt från de unga som just träder in i arbetslivet, att dessa risker klarläggs och elimineras märks alltmer på våra arbetsplatser – jag har märkt det själv också. Det är därför viktigt och, sett i ett längre perspektiv, också samhällsekonomiskt lönsamt att klarlägga de komplexa sambanden mellan arbetsmiljö och ohälsa. För att klara den uppgiften krävs en utbyggd yrkesmedicin som vetenskaplig bas för en utbyggd företagshälsovård, omfattande alla arbetande.

Men skall yrkesmedicinen bli en sådan bas, måste den ha kvalitet. Den måste ges tillräckliga resurser både i fråga om kvalificerad personal och i fråga om teknisk utrustning. Det tar lång tid att utbilda sådan personal. Därför måste ett första mål vara att alla regionsjukhus får yrkesmedicinska kliniker med denna höga kvalitet. Först längre fram kan det bli möjligt att föra ner specialiteten också på de vanliga centrallasaretten i varje län.

Men hur har då intresset varit hittills från sjukvårdshuvudmännens sida? Som jag ser det har det varit ganska ljust. Redan 1963 fastlade en utredning den grund som man avsåg att bygga på i fortsättningen i vad det gällde utbyggnaden av yrkesmedicinen. Som framgår av både motionen och redogörelsen i utskottets betänkande så har vi fullt utbyggd yrkesmedicin bara på ett fåtal platser i landet och långt ifrån i alla sjukvårdsregioner. Under 1960-talet hade huvudmännen, landstingen, tillgång till ekonomiskt handlingsutrymme, men så intresset var inte särskilt stort då. Man var betydligt mer intresserad av att planera och bygga jätteanläggningar för olika former av slutna sjukvård för sådana som redan blivit sjuka. Under loppet av det här årtiondet, 1970-talet, har intresset också varit minst sagt måttligt. Nu har dessutom en ny faktor stött till som nästan omöjliggör en utbyggnad av yrkesmedicin och f.ö. också all annan utbyggnad. Komplikationen är kommunernas och landstingens allt svårare ekonomiska situation med en kommunalskattenivå på över 30 kr. per skattekrona. En sådan situation ger väldigt litet handlingsutrymme för en expansion av verksamheten.

Det är mot denna bakgrund som jag inte kan nöja mig med den positiva

skrivning som finns i utskottets betänkande. Skall det bli något av med utbyggnaden av yrkesmedicinen inom regionsjukhusen måste riksdagen inte bara uttala sig kraftfullt om önskvärdheten av en utbyggnad, utan den måste också i lag ålägga huvudmännen att planenligt genomföra en sådan utbyggnad. Men inte heller det räcker. Ett åläggande från statens sida måste paras med att staten också ställer ekonomiska resurser till huvudmännens förfogande från statsbudgeten. En sådan överföring är helt nödvändig så länge som det nuvarande proportionella och därmed också orättvisa kommunala beskattningssystemet behålls.

Herr talman! Det har gått 16 år sedan en utredning angav grunderna för yrkesmedicinens utbyggnad här i landet. Det har inte hänt särskilt mycket under den tiden. Utvecklingen har varit mycket ojämn över landet. I Örebro kan vi – jag är från Örebro län – glädja oss över att ha en väl fungerande yrkesmedicinsk klinik vid regionsjukhuset. Och det är ett regionsjukhus som vi, i motsats till vad regionsjukvårdsutredningen anser, vill ha kvar som regionsjukhus – det vill jag säga redan nu. Andra regionsjukhus i landet har ingen eller ofullständigt utbyggd yrkesmedicin.

Nu måste riksdagen verkligen se till att det som utskottet säger skall genomföras med kraft, verkligen också blir gjort. Därför yrkar jag bifall till motionen 1978/79:792 yrkande 9.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! I motion 1978/79:512 har jag tagit upp ett område inom ögonsjukvården som kräver ökad uppmärksamhet.

Det moderna samhället kräver i ökande grad att ögat skall arbeta perfekt. När detta krav ställs blir pressen på synen så stark att synstress blir följden även vid små felaktigheter på ögat. Synstress kan visa sig exempelvis i svidande ögon eller värkande rygg, axlar och nacke.

När motionen skrevs i januari tog jag med tillgängliga uppgifter om att ca en tredjedel av alla arbetsföra inte ser tillräckligt för det arbete de har. Alla är inte observanta på att ögat ej motsvarar de fininställda kraven.

Under våren har redovisats en undersökning vid arbetsterminaler med utbyggda datasystem, utförd av forskare vid Stockholms universitet, som visar att över 90 % av dem som arbetar regelbundet med längre pass vid bildskärmar drabbas av ögontrötthet, huvudvärk och andra besvär.

De blir även mer stressade trots att yrket som sådant inte är mer stressande än för andra yrkesgrupper inom samma företag.

Det drar också en textförminskningsvåg över landet. Det sker en komprimering till en synnerligen hopträngd text, där raderna kan tyckas flyta samman. Att läsa detta ställer höga krav på ögonen.

Även andra områden kan medföra synstress och därmed följande besvär. Att köra motorfordon på mörk vägbeläggning innebär t. ex. en mycket stark synpåfrestning som ökar när det är regn och dimma.

Att se på TV kan vara synstressande även vid små felaktigheter på ögat, och i det sammanhanget bör barns och äldres synstress uppmärksammas.

Orsaker till synstress finns i arbetsliv och fritidsverksamhet, och detta

Onsdagen den
7 november 1979

*Utbyggnad av vissa
medicinska verk-
samsamhetsområden
m. m.*

kräver, som jag sade, ökad uppmärksamhet.

I motionen framhålls att om inte synstress skall utvecklas till en ny folksjukdom krävs motåtgärder. I motionen hemställs därför att åtgärder vidtas för ökad utbildning av oftalmologer och att en stimulans ges för utbildning av yrkesoftalmologer, specialiserade på arbetslivets problem.

En helhetssyn på orsaker till synstress och åtgärder för att motverka den är en synnerligen viktig fråga, angelägen att satsa på.

I utskottsbetänkandet hänvisas till ett utredningsarbete om synvårdens innehåll och program. Till viss del har frågan tagits upp där.

Då jag anser det viktigt att frågans allvar understryks vill jag i detta korta anförande göra detta, för att poängtera vad som sagts i motionen och något förstärka utskottets skrivning.

Herr talman! Ett enigt utskott hänvisar till pågående utredningsarbete. Jag har ej nu något särskilt yrkande.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det råder egentligen inte några delade meningar mellan företrädarna för de olika motionerna och utskottet.

Maj Pehrsson tog upp en mycket viktig fråga. Utskottet har behandlat den vid olika tillfällen och klart understrukit behovet av en utbyggd barnreumatologi. Utskottet har också redovisat vad som är på gång.

Det senaste inlägget från Märta Fredrikson berörde frågan om synstress. Det är också ett område som utskottet har uppmärksammat, och den frågan är föremål för bearbetning. Vi hoppas att det även där skall komma fram sådana förslag som ger till resultat något av det som motionärerna tagit upp.

Till Per Israelsson kan jag säga att vi delar den uppfattning som Per Israelsson redovisade när han citerade vad utskottet skrivit. Utskottsskrivningen är så stark att en motionär normalt sett verkligen borde vara nöjd med den, och det trodde jag också Per Israelsson skulle vara. Vi har faktiskt skrivit mycket starkt i det här aktuella avseendet och gått motionärerna till mötes så långt utskottet förmått.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte tillägga så mycket mer till det sagda. Vi är överens i sak, som jag sade och som också Rune Gustavsson sade.

Jag vill bara poängtera att riksdagen verkligen måste säga ifrån i den här frågan. Jag antydde också den ekonomiska bakgrunden, att landstingen inte har reella möjligheter till en utbyggnad om det inte blir en uppgörelse med statsmakterna om ekonomin. Skall det bli någonting måste riksdagen göra en markering. Jag vill särskilt framhålla betydelsen av att denna utbyggnad sker.

I mitt första anförande sade jag att vi har en yrkesmedicinsk klinik vid regionsjukhuset i Örebro, vilken som vi ser det fungerar bra. Denna klinik har

gjort insatser för att klarlägga sådana problem inom arbetsmiljön vilka haft betydelse. Denna klinik har mycket gott anseende utbildningsmässigt i vårt land, och de som önskar komma någonstans inom yrkesmedicinen i Sverige söker sig dit. Bl. a. har kliniken kunnat klarlägga att radongasen inom gruvområdet haft cancer som följd. Kliniken har också på andra områden, exempelvis inom sprängämnesindustrin, kunnat göra grundläggande insatser.

Jag lägger stor vikt vid att vi kommer framåt i denna fråga. När det har gått så lång tid som jag nämnde måste riksdagen göra ett ställningstagande. Därför står jag fast vid det bifallsyrkande som jag framförde i mitt första anförande.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Till Per Israelsson vill jag säga att om riksdagens ledamöter ansluter sig till den skrivning som finns i utskottets betänkande, tycker jag nog att utskottet där säger ifrån. Jag vill här citera vad utskottet skriver: "I likhet med vad utskottet gjort vid tidigare tillfällen, då utskottet behandlat frågan om utbyggnad av yrkesmedicinska enheter, vill utskottet understryka att utbyggnaden på det yrkesmedicinska området är angelägen. Utskottet utgår därför från att det utredningsmaterial som regionsjukvårdsutredningen lagt fram och som utredningen om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten kommer att presentera skall leda till kraftfulla åtgärder för utbyggnad av yrkesmedicinen."

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Vi är väl i det närmaste färdiga med debatten. Jag konstaterar bara att Rune Gustavsson inte vill säga någonting om ekonomin. Jag förstår att han inte vill göra det i den ställning han har. Men ekonomin är avgörande för om det skall bli något resultat.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 310

Nej - 14

Mom. 2 - 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 15 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1979/80:3 med anledning av motioner om åtgärder för afatiker och allergiker m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Fosterhemsplacering av invandrarbarn

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:4 med anledning av motion om fosterhemsplacering av invandrarbarn.

MARGIT SANDÉHN (s):

Herr talman! I motion 1978/79:432 har Bengt Silfverstrand och jag tagit upp problematiken kring invandrarbarnens fosterhemsplacering.

När invandrarfamiljer av någon anledning drabbas av sociala svårigheter kan detta leda till att barnen måste placeras i fosterhem. Dessa barn placeras då i regel i svenska hem och i en för barnen främmande miljö såväl språkligt som kulturellt. Detta kan av invandrarfamiljerna, som har mycket stark släktsammanhållning, upplevas som om vi skulle vilja "ta ifrån dem" deras barn. Vi anser att barnen i första hand bör placeras i fosterhem av barnens egen nationalitet.

Vi är väl medvetna om att det på mindre orter kan vara svårt att få kontakt med dessa invandrarfamiljer, men genom invandrarorganisationer och invandrarbyråer kan man nå denna kontakt.

Man måste alltid se till barnens bästa i alla situationer, och det viktigaste för dem måste vara att vården i fosterhemmet avviker så litet som möjligt från förhållanden i hemmet och att de skall kunna återplaceras i föräldrahemmet på normalt sätt och utan större svårigheter.

Statens invandrarverk har i sitt remissyttrande påtalat risker som kan finnas när barnen placeras i ett svenskt hem, t. ex. att de kan glömma sitt modersmål och att det kan uppstå krisreaktioner och identitetsproblem i den nya miljön.

Vi vill helt instämma i vad invandrarverket har sagt i sitt remissyttrande.

I socialstyrelsens projektrapport Barn och ungdom i familjehem kan man läsa följande:

”Flera av de intervjuade socialarbetarna var tveksamma ifall barnavårds-
lagens bestämmelser om indikationerna för omhändertagande skulle tilläm-
pas på samma sätt för invandrarbarn som för svenska barn eller om man
skulle ta särskild hänsyn till invandrarfamiljernas speciella kultur och
umgängesformer. De uppgav, att de idag tillämpade reglerna delvis annor-
lunda beträffande barn i invandrarfamiljer. Socialassistenterna önskade
klarare riktlinjer i dessa frågor.”

Detta visar just vad vi har sagt i vår motion, nämligen att det råder stor
oklarhet om vilka principer som bör tillämpas vid fosterhemsplacering.

Socialutskottet anser i likhet med socialstyrelsen att man måste ge mera
information till socialarbetarna och även göra dem medvetna om hur viktigt
det är att barnen inte berövas kontakten med sitt språk och sin kultur. Vid
valet av fosterhem bör man ta hänsyn till sådana faktorer.

Herr talman! Att i dag gå emot ett enligt socialutskott och hålla fast vid
kravet att en utredning skall tillsättas synes vara meningslöst. Men vi
motionärer hoppas att när socialutskottet skall behandla propositionen
1979/80:1. Om socialtjänsten, det även beaktar de problem som tagits upp i
motionen 1978/79:432. Därför skulle jag också vilja fråga utskottets talesman
om utskottet kommer att beakta de problem som tas upp i propositionen om
socialtjänsten.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Vi behandlar ju denna motion nu. Men det är många frågor av
detta slag som kommer att behandlas i socialtjänstlagen, och jag är övertygad
om att även dessa frågor kommer upp. Men motionen behandlar vi som sagt
här i dag.

MARGIT SANDÉHN (s):

Herr talman! Ja, men det är mycket viktigt att man verkligen beaktar dessa
synpunkter som har kommit fram i motionen, och det är det vi motionärer vill
att man gör.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Vissa lagstiftningsfrågor m. m. på arbetsmiljöområdet

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:5 med anledning av motio-
ner om vissa lagstiftningsfrågor m. m. på arbetsmiljöområdet.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:514 av Göran Karlsson m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga
(yrkandet 1) hemställt att riksdagen skulle begära att regeringen lät utreda
tillämpningen m. m. av arbetsmiljölagens ansvarsregler,

1978/79:604 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen med bifall till motionen beslutade om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160) med av motionärerna framlagt förslag till lagtext att gälla fr. o. m. den 1 juli 1979, innebärande att, då kvinna utnyttjade sin rätt till ledighet för att amma sitt barn, skulle avdrag på lönen inte få göras,

1978/79:722 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen med bifall till motionen skulle anta av motionärerna framlagt förslag till ändring av 3 kap. 4 § arbetsmiljölagen (1977:1160) att gälla fr. o. m. den 1 juli 1979, innebärande att arbetstagare, vars arbete stoppats av skyddsombud eller av arbetstagen själv, i avvaktan på besked av arbetsgivaren eller skyddsombud om huruvida arbetet skulle fortsättas, skulle få full lön och andra anställningsförmåner under uppehållet,

1978/79:792 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 5) föreslagits att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om förslag som innebar

2. att en utredning tillsattes för att klargöra omfattningen av uteblivna åtal vid allvarliga arbetsolycksfall under 1970-talet samt vilka åtgärder som behövdes för att lagen skulle tillämpas och ansvar utkrävas,

5. att juridiskt bindande gränsvärde infördes för buller och sattes till högst 75 decibel (A) samt att föreskrifter utarbetades med bindande gränsvärden även för belysning, övriga fysikaliska risker och ergonomiska belastningar,

1978/79:793 av Lars Werner (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag som innebar att åtgärder vidtogs mot den omfattande underregistreringen av arbetsskada och att ett obligatoriskt anmälning till försäkringskassan från akut- och öppenvårdsinstanser övervägdes,

1978/79:1261 av Per Gahrton (fp) och

1978/79:1264 av Karl Hallgren m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till ändring av arbetsmiljölagen innehållande förbud mot användning av diesel- och andra förbränningsmotor drivna arbetsmaskiner i fartygslastrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten.

Av ovannämnda motioner hade 1978/79:793 remitterats till socialförsäkringsutskottet som sedermera i denna del överlämnat den till socialutskottet.

Utskottet hemställde

1. beträffande utredning rörande tillämpningen av arbetsmiljölagens ansvarsregler m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:514 yrkandet 1 och motionen 1978/79:792 yrkandet 2,

2. beträffande anning på arbetstid att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:604,
3. beträffande lön under tid då arbete var stoppat av skyddsombud att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:722,
4. beträffande juridiskt bindande gränsvärden för buller m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:792 yrkandet 5,
5. beträffande underregistrering av arbetsskador m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:793 yrkandet 2,
6. beträffande utseende av skyddsombud m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1261,
7. beträffande förbud mot dieseldrift i vissa arbetslokaler att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1264.

Reservation hade avgivits *beträffande utredning rörande tillämpningen av arbetsmiljölagens ansvarsregler m. m.* av Göran Karlsson, Evert Svensson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell, Stig Alftin och Lena Öhrsvik (samtliga s) som ansett att utskottet under I bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:514 yrkandet I och motionen 1978/79:792 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas arbetsmiljöfrågor av olika karaktär som bl. a. har tagits upp i ett antal vpk-motioner. Motionen 604 gäller kvinnans rätt att amma på betald arbetstid. Motionen 722 handlar om de anställdas rätt att erhålla lön och andra anställningsförmåner under tid då skyddsombud har avbrutit ett arbete. I yrkandet 2 i motionen 792 föreslås en utredning för att klargöra omfattningen av uteblivna åtal vid allvarliga arbetsolycksfall under 1970-talet och hur lagen skall tillämpas i framtiden. I yrkandet 5 i samma motion krävs att gränsvärde för buller skall sättas till högst 75 decibel, och det skall vara juridiskt bindande. Vi föreslår i motionen 793, yrkandet 2, insatser mot den underregistrering av arbetsskada som nu förekommer och att det skall vara obligatorisk anmälan. I motionen 1264 av Karl Hallgren m. fl. krävs ett förbud mot användning av diesel- och andra förbränningsmotorer i fartygslastrum, slutna lokaler, gruvor och vid underjordsarbeten över lag.

Alla dessa frågor som behandlas måste emellertid inordnas i ett större sammanhang, nämligen enligt de riktlinjer efter vilka den nuvarande arbetsmiljölagstiftningen är uppbyggd. Med all önskvärd tydlighet framgår detta av utskottets betänkande. Skrivningarna är välvilliga när det gäller att åtgärda eller att vara förstående för själva problemet, men det stannar vid en from förhoppning om att så skall ske eller att problemet på något sätt skall önskas bort.

Vilka utgångspunkter har då den arbetsmiljölag som vi nu arbetar efter? Vpk sammanfattade sin kritik av arbetsmiljölagen, som antogs 1976, i fyra punkter: Lagen bygger på klassamarbete mellan parterna. Fackföreningarna

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

får inte någon avgörande maktbefogenhet att hävda arbetarnas intressen. De övergripande arbetsmiljöproblemen om arbetstakt, jäkt och stress, utslagning och utsortering överlämnas till förhandlingar samtidigt som man stiftar medbestämmandeavtal. Lagen är en ramlag, som överlämnar alla viktiga beslut till arbetarskyddsstyrelsen. Denna kritik av lagen som vpk då framförde gäller allti jämt, och för varje dag som går befästs alltmer att kritiken var riktig.

Socialutskottet yrkar nu avslag på alla vpk-kraven i motionerna. Det är krav som är seriösa, krav på förbättringar av arbetsmiljön, krav som alla allvarligt tänkande människor måste se som angelägna nu, inte i framtiden.

Privatpersoner i detta land har grundlagsenlig rätt att äga produktionsmedlen och bestämma produktionens inriktning och omfattning. Denna rätt gäller även att välja form för produktionen eller dess verksamhet. Därmed bestäms också i stort arbetsmiljöns beskaffenhet. Ägarnas huvudsyfte med produktionen är att den skall ge högsta möjliga vinst. I detta sammanhang jämfästs för ägarna maskinerna och produktionsredskapen med arbetskraften. I vårt system existerar inga människor i arbetslivet, blott arbetskraft. Därför är arbetsmiljölagen skriven för ägarnas behov av just arbetskraft.

Vi har som ingress till vår motion 792 om arbetsmiljö ett citat: "Man kallade på arbetskraft, men det kom människor." Detta citat av Bertolt Brecht äger sin giltighet i dagens debatt. Ägarna av produktionsmedlen, myndigheter och ansvariga politiker talar om arbetskraft som en vara lik alla andra slit-och-släng-varor som i dag produceras i vårt samhälle.

Dagens debatt om arbetsmiljön – larm om giftkatastrofer, utslagningen från jobben, de fysikaliska riskerna – visar att det är människor det handlar om. Människorna lever här och nu, de utsätts för riskerna i dag, och därför krävs det snabba och resoluta åtgärder genast. Vpk ställer människan i centrum, och därför har vi föreslagit dessa åtgärder i våra motioner.

Vi har också tagit upp sanktionssystemet, som inte fungerar på arbetsmiljöområdet. Det är inte på denna sida som statsapparaten sätter in sina resurser. Vi vet att många arbetsköpare använder arbetskraft och helt kallt spekulerar i dålig arbetsmiljö för att göra snabba vinster. Hittills har åklagarmyndigheterna visat stor nonchalans vid arbetsolycksfall. Polisutredningarna läggs snabbt ned. Åtal väcks sällan mot en arbetsgivare, som enligt lagen har huvudansvaret för säkerheten. Därför bör en utredning göras för att se vilka allvarliga arbetsolycksfall under 1970-talet som inte har lett till åtal. Med denna utredning skulle man också kunna lägga grunden för en skärpt tillämpning i framtiden av bestämmelserna på detta område.

En av de klara förbättringarna i arbetsmiljölagen under 1970-talet är arbetarnas och skyddsombudens möjligheter att avbryta ett hälsofarligt arbete. Arbetsköparna har emellertid börjat utnyttja de hål som finns i lagen. Ett av hålen är att lön inte skall utgå under den tid som arbetet är stoppat. Arbetsköparna kan på detta sätt spela ut arbetarnas ekonomiska intresse mot skyddsintresset. Denna brist i arbetsmiljölagen måste åtgärdas i enlighet med vad vi föreslår i motionen 792, nämligen att lön skall utgå under stopptid.

Frågan är nu uppe till avgörande i arbetsdomstolen. Fallet är typiskt för hur nuvarande lagstiftning erbjuder arbetsgivarna möjligheter till repressalier. I det aktuella fallet var det skyddsombuden som påtalade riskerna, men de fick ingen rättelse till stånd. Arbetsbefälet tog ingen notis om synpunkterna. Därtill hotades skyddsombuden med att det skulle betraktas som arbetsvägran, om jobbet stoppades. Yrkesinspektören och högre arbetsbefäl gav sedan skyddsombuden rätt. Men när lönebeskedet för den tid då arbetet var stoppat kom var lönen för den tiden avdragen.

Hur utslaget i arbetsdomstolen än blir måste lagen ändras. Utskottets hänvisning till anställningsskyddskommittén är i detta fall en ren undanflykt. Här borde åtminstone socialdemokraterna ha följt upp LO:s remissyttrande när arbetsmiljölagen antogs. I framtiden måste det på denna punkt i arbetsmiljölagen slås fast att lön skall utgå när skyddsombud eller arbetare enligt de bestämmelser som finns i arbetsmiljölagen stoppar ett miljöfarligt arbete.

En av orsakerna till arbetsstoppet i det aktuella fallet var att dieselavgaser fanns i ett slutet rum. Vpk har i flera år krävt att dieseldrivna och andra förbränningsmotordrivna fordon skall förbjudas i fartygslastrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten. Det har från utskottet och riksdagen funnits en välvillig inställning till problemet, men yrkandet har avslagits.

Arbetsmarknadsministern sade så sent som i mars i år att det fortfarande inte är klarlagt vilka hälsorisker som är förknippade med dieselavgaser. I går framkom via TV och radio att en utredning nu har kommit fram till att dieselavgaser är farligare än avgaser från bensindrivna fordon. De som arbetar med diesel är visserligen intresserade av vilka hälsorisker som föreligger och dess effekter, men de är redan nu helt på det klara med att hälsorisker är förknippade med dieselavgaser. Därför bör det förbud som föreslås i motionen 1264 av Karl Hallgren m. fl. införas.

Av socialutskottets svar på motionen framgår att det är arbetskraft och inte människor som man bedömer. Utskottet skriver: "Ett förbud mot dieseldrivna fordon som yrkas i motionen skulle i nu aktuella arbetsmiljöer innebära ett så drastiskt ingrepp i arbetsprocesserna att produktionen sannolikt skulle omöjliggöras." Detta talar för sig självt. Nog borde man kunna ta någon hänsyn till dem som med nuvarande arbetsorganisation tvingas att utsätta sig för dieselavgaser.

I motionen 792, yrkandet 5, kräver vi ett bindande gränsvärde för buller på högst 75 decibel samt gränsvärden för belysning och övriga fysikaliska risker och ergonomiska belastningar. Det är återigen fråga om berättigade krav inom områden där vi har kända risker. Och vi vet att det går att åtgärda problemen. Utskottet påpekar också att det inom arbetarskyddsstyrelsen pågår arbete med att ta fram föreskrifter om buller, belysning m. m. Men erfarenheten visar att om detta arbete inom arbetarskyddsstyrelsen skall ta lika lång tid som det i ett tidigare skede tog att få några som helst gränsvärden, måste riksdagen omedelbart ingripa och uttala att detta arbete är brådskande och måste utföras nu. Därför bör riksdagen redan nu besluta om juridiskt

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

bindande gränsvärden på dessa områden.

Mycket av arbetsmiljöarbetet är förebyggande. För detta krävs att man känner till skadornas omfattning och sambandet mellan skador och miljö. Vi föreslår i motion 793 att öppen- och akutvårdsinstanser skall ha obligatorisk anmälningsplikt vid arbetsskada, även vid misstänkt sådan. Enligt yrkesskadestatistiken dödas nu omkring 200 personer i arbetet per år. 1 700 personer blir invalider och får ersättning. Det totala antalet registrerade skador per år är 12 000. Siffrorna har varit tämligen konstanta under hela 1970-talet. Men det faktiska antalet inträffade olyckor är med stor säkerhet mycket högre. Underregistreringen, inte bara av de lindrigare skadorna utan också av de allvarliga, måste vi komma till rätta med, och det enligt det förslag som vpk har lagt fram.

I motion 604 föreslås att kvinna skall ha rätt att amma sitt barn på betald arbetstid. Det är naturligtvis en rättighet som man ser som en självklarhet. Ett inkomstbortfall som enbart drabbar kvinnor är ju en allvarlig diskriminering. Utskottet anser att denna fråga hör hemma i föräldraförsäkringen. Vi har ansett att den hör hemma i arbetsmiljölagen, där det stipuleras att kvinna har rätt att amma sitt barn på arbetet och få ledighet därför. Om utskottet hade visat det minsta intresse för att rätta till denna diskriminering, så hade man naturligtvis utnyttjat sin initiativrätt och då kunnat förändra föräldraförsäkringen – eller åtminstone anmält att man avser att göra detta vid det tillfälle då denna försäkring behandlas. Men man gjorde inget ställningstagande, det blev bara ett blankt avstyrkande.

Allmänt kan sägas att behandlingen av arbetsmiljöfrågorna under de senaste åren inte har varit till de vanliga människornas fromma – en sådan behandling har lyst med sin frånvaro. Det är kapitalets arbetskraft det handlar om, och det har tydligen också socialutskottet framför ögonen. Men jag tror inte att det bara är fråga om att de borgerliga partierna har hamnat i regeringsställning. Det är framför allt fråga om att kapitalismen, dvs. vårt samhällssystem, nu är inne i en permanent kris där något stort överskott, när kapitalet tagit sitt, inte finns. Då tjänstgör de borgerliga partierna som en effektiv omfördelare till kapitalets förmån, vilket återspeglas på arbetsmiljön.

Detta föranleder mig också att rikta några ord till de kära vännerna socialdemokraterna, som inte heller i det här betänkandet har lyckats ge något alternativ till den borgerliga politiken i en tid av kapitalistisk kris. Är det så att ni tänker spela med i den njugga borgerliga politiken? På annat sätt kan inte jag tolka det som man gemensamt har skrivit under på i det här betänkandet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-motioner. I de fall där det föreslås att lagtexten skall träda i kraft den 1 juli 1979 föreslår jag i stället att den träder i kraft den 1 januari 1980.

JOHN JOHANSSON (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1979/80:5 angående lagstiftningsfrågor på arbetsmiljöns område behandlas motion 514 av Göran

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

Karlsson m. fl.

Under den tid som arbetsmiljölagen har varit i kraft har konstaterats att det är en betydande osäkerhet som präglar synen på tillämpningen av arbetsmiljölagen och ansvarsbestämmelserna. Från arbetstagarhåll har kritik framförts mot hittillsvarande rättstillämpning som den kommer till uttryck i arbetarskyddsmyndigheternas, polisens, åklagarnas och domstolarnas hantering av frågor rörande utredning, åtal och påföljd. Enligt massmediauppgifter synes dock rättsväsendet ha upptäckt att dessa frågor hanteras på ett sätt som inte synes vara riktigt, och man får väl hoppas på en skärpning inom detta område.

Tillämpningen av arbetsmiljölagens ansvarsbestämmelser är av väsentlig betydelse för lagstiftningens genomslagskraft i form av effektiva insatser, förbättrad arbetsmiljö m. m. Nuvarande oklarheter när det gäller rättstillämpningen är till nackdel för detta. Det är i syfte att undanröja sådana oklarheter som vi föreslår att riksdagen begär att regeringen omgående tillsätter en offentlig utredning med uppgift att dels klarlägga aktuell tillämpning av arbetsmiljölagens ansvarsregler, dels föreslå de åtgärder som kan anses påkallade för att säkerställa lagstiftarens intentioner.

Detta är bakgrunden till vårt motionsyrkande i den delen. Utskottsmajoriteten har inte beaktat det vi här har framfört. Man understryker visserligen att dessa frågor är viktiga, att utvecklingen på detta område måste följas med uppmärksamhet och att om så erfordras en sådan utredning skall tillsättas som efterlyses i motionen. Men det är litet egendomligt att utskottsmajoriteten, trots att man är medveten om att det föreligger brister, inte vill föreslå att åtgärder mot dessa vidtas. Man erkänner således att det finns brister, men att föreslå åtgärder för att undanröja dem är något som inte stämmer överens med den borgerliga majoritetens synsätt.

Utskottet pekar också på att det i regeringskansliet f. n. pågår en översyn av frågan om åtalsprövningen vid vållande av kroppsskada och sjukdom och frågan om införande av företagsböter för juridisk person. Jag skulle gärna vilja att utskottets talesman redogjorde något närmare för hur långt detta arbete framskridit – det har ju gått en tid sedan betänkandet skrevs. Jag skulle vilja veta vad som gjorts i den här frågan i regeringskansliet och vad som eventuellt kommer att göras. Jag tror att det är väsentligt att vi får ett klarläggande besked i fråga om rättstillämpningen på det här området, som gäller skyddet för de arbetstagare som kommer i kläm på olika sätt och som genom den slappa tillämpning som hittills förevarit hamnat vid sidan om rättstillämpningssystemet.

När det gäller det som herr Hagberg anförde om socialdemokraternas roll i detta sammanhang vill jag bara säga att vi på intet sätt samarbetar med borgerligheten. Vi driver våra frågor till gagn för våra medlemmar, och något samspel med de borgerliga förekommer inte.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i de delar som inte berörs av reservationen av Göran Karlsson m. fl., och i övrigt yrkar jag bifall till denna reservation.

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte föra någon längre debatt med John Johnsson, utan jag vill bara påpeka att vi har fört fram flera avgörande frågor till behandling i riksdagen. Inte beträffande någon av dessa frågor har socialdemokraterna avgivit ens ett yttrande som innehållit avvikelser från de borgerliga värderingarna. Jag tänker främst på frågan om diesellavgaserna. Det rör sig ju här om ett oerhört allvarligt problem. Under de nio år jag har suttit med i riksdagen har den frågan gång efter annan behandlats, och vi har sagt att detta problem måste lösas. Nog måste det väl vara angeläget också för de intressenter som socialdemokratin och John Johnsson företräder att socialdemokraterna i dessa sammanhang är något mer pådrivande för att få fram lösningar på det här problemet, som är så akut på de platser det gäller.

Det är den inställning socialdemokratin redovisar genom sitt spel med de borgerliga i samband med skrivningarna som är så oerhört allvarlig. Både John Johnsson och jag vet ju att det förekommer prutningar och restriktioner på arbetsmiljöområdet. Möjligheterna att driva ett aktivt skyddsarbete motarbetas av arbetsgivaren i alla lägen, och då borde socialdemokraterna i riksdagen poängtera att de inte godkänner något sådant och att de vill ha en snabbare lösning på de här problemen.

JOHN JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Lars-Ove Hagberg att vi från socialdemokraternas sida alltid varit pådrivande i samband med dessa frågor. Att vpk följer efter i våra spår är vi tacksamma för, men vi måste driva frågorna i en sådan takt att utvecklingen följer med och utredningar som pågår hinner få fram faktamaterial och annat underlag för de beslut som skall fattas.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det som John Johnsson anförde var väl ungefär vad en borgerlig talesman kunde ha sagt: Vi skall ta fram faktamaterial, vi skall vänta och se. Nu har vi väntat och sett under hela 1970-talet när det gäller en specifik fråga, nämligen frågan om diesellavgaserna. Men det finns ju också andra frågor som kräver att man driver på för att förbättra miljön i olika avseenden. Det finns andra lagstiftningsåtgärder som man bör följa upp.

Jag tänker inte minst på de fall då man avbryter ett arbete. Vi vet inte än vilket utslag det blir i AD. Men LO sade redan 1975/76 i sina remissvar att det här är en allvarlig fråga. LO ansåg att lön borde tillförsäkras de anställda under den tid ett arbete är stoppat på grund av paragraferna i arbetsmiljölagen. Det gjordes ett uttalande av departementschefen den gången. Nu vet vi inte hur det är. I dag har man dragit in lönerna, men socialdemokraterna säger inte ett ord om detta i det här betänkandet. Man följer bara borgarna.

JOHN JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr Hagberg om att det väl inte kan vara lämpligt att riksdagen uttalar sig om en sak som håller på att prövas i AD. Man bör väl avvakta domen.

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstifnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Som framgår av den reservation som fogats vid utskottsbe-
tänkandet och av vad John Johnsson sade begär socialdemokraterna en
utredning om tillämpningen av arbetsmiljölagens ansvarsregler.

John Johnsson sade också att de borgerliga är medvetna om bristerna men
att de inte vill vara med om några åtgärder. Det finns, John Johnsson, dåligt
underlag för det påståendet, eftersom vi har klart redovisat hur vi ser på
saken. Vi har sagt, att eftersom arbetsmiljölagen inte har varit i kraft mer än
drygt ett år, dvs. från den 1 juli 1978, finns det all anledning att avvakta en tid
innan man sätter i gång med en sådan här utvärdering. Vidare vill jag starkt
understryka vikten av att de gällande reglerna tillämpas på ett sådant sätt att
lagens innehåll verkligen kommer till sin rätt.

John Johnsson frågade om det har hänt någonting sedan utskottsbetänk-
andet justerades. Det har det faktiskt gjort. På s. 5 i utskottsbetänkandet
redovisas exempelvis att det inom åklagarväsendet har genomförts en
kursserie avseende handläggningen av miljöbrott. Det nämns också att den
arbetsgrupp som har tillsatts av rikspolisstyrelsen i samråd med riksåklagaren
f. n. avslutar sitt arbete med en handledning, som avser utredning av brott i
arbetsmiljön. Denna handledning har kommit efter det att utskottsbetänk-
andet justerades. Man avser nu främst att utbilda ett antal poliser, som skall
tjänstgöra som instruktörer för sina kolleger i länen för att på detta sätt ge
dessa bättre kunskaper och möjligheter att följa upp utredningsarbetet.

När det gäller den andra frågan, som behandlas på s. 14, säger utskottet
bl. a. följande: "Utskottet vill i detta sammanhang erinra om det arbete som
f. n. pågår i regeringskansliet med frågan om åtalsprövningen vid vållande till
kroppsskada och sjukdom och frågan om införande av företagsböter för
juridisk person." I det fallet har jag fått uppgift om att det skulle föreligga en
lagrådsremiss.

Till herr Hagberg vill jag bara säga att utskottet f. ö. är enigt om
synpunkterna på de motioner som han här har talat för. Det är ändå så,
Lars-Ove Hagberg, att det pågår ett ständigt arbete för att förbättra
arbetsmiljön och minska hälsoriskerna. Också jag vill framhålla att det är
mycket angeläget att vi kan forcera detta arbete, eftersom riskerna är alltför
stora på många områden i dag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemstäl-
lan.

JOHN JOHNSSON (s):

Herr talman! Rune Gustavsson pekar på vad som står skrivet i utskottets
betänkande på s. 5 och säger att en del har hänt sedan betänkandet justerades.
Det är jag väl medveten om. Det jag frågade om berörde Rune Gustavsson i
slutet av sitt anförande, nämligen handläggningen i departementet. Där
nämnde han att ärendet gått till lagrådet på remiss. Jag tackar för den
upplysningen. Vi får se vad som kommer ut av den behandlingen.

Låt mig sedan beröra vad utskottets talesman anför. Vi tycks vara överens

om att det finns brister. Men när man är på det klara med att det föreligger brister i rättsväsendet inom ett område, då bör man snarast undersöka dem. Jag tycker att utskottsmajoriteten kryper undan sitt ansvar när man inte vill vara med på den reservation som Göran Karlsson m. fl. har fogat till utskottsbetänkandet.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! När det gäller sanktionsbestämmelserna räcker det inte med enkla små förändringar. Det räcker inte att man inom polisväsendet och åklagarväsendet börjar titta på det hela. Det gäller att gå in och studera det med utgångspunkt i hela den ekonomiska brottsligheten – och det är ingen liten fråga. Det som hittills har anmälts är att man skall börja göra det som man tidigare visste att man skulle göra men inte gjorde! Det är långt ifrån tillfredsställande, om man tittar på vad de uteblivna sanktionerna under hela 1970-talet innebär.

Rune Gustavsson säger fortfarande att det är angeläget, ibland mycket angeläget, att något görs. Men arbetsmiljön förändras ju hela tiden, och det allvarliga är att den förändras i negativ riktning. Allt fler människor får allt svårare att vara med i den egentliga produktionen. De slås ut från de egentliga jobben. Det kan man se av exempelvis de ständigt ökade sjukskrivningarna, som visar på problemen för människorna att vara med i dagens arbetsliv. Om man vidtar åtgärder på arbetsmiljöns område är det inte säkert att de räcker till.

Jag kan som exempel ta ett problem som funnits i minst tio år, nämligen dieslavgaserna. Departementschef efter departementschef har sagt att man håller på med någonting – och ändå görs ingenting. Det är anmärkningsvärt att man så lätt går förbi detta.

I sin recit hänvisar utskottet till vad arbetsmarknadsministern sade i mars i år – att det hittills inte är klarlagt vilka hälsorisker som är förknippade med dieslavgaserna. I utskottsbtänkandet heter det sedan att ett förbud mot dieseldrivna fordon skulle medföra allvarliga ingrepp i produktionen. I och med det uttalandet har utskottet visat att man ser arbetskraft som vilken vara som helst och inte som människor. Utskottet har inte tagit det ansvar för människorna som man behöver och skall göra om man är vald till riksdagen.

Om uppgifterna i den utredning som presenterades i går är riktiga, dvs. att dieslavgaserna är värre än avgaserna från de bensindrivna fordonen, då är det verkligen fara å färde. Och socialutskottet skulle kunna utnyttja sin initiativrätt efter att ha tagit reda på om de uppgifterna är riktiga. Jag tycker ändå att det är en form av slapphet att inte i det läget se till människorna och deras problem.

Till sist: I det läget då ett skyddsombud avbryter ett arbete på grund av dieseldrift säger arbetsköparen: Ni som drabbas av det här stoppet får ingen lön!

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det som skiljer utskottsmajoritetens skrivning från den socialdemokratiska reservationen är kravet på en utvärdering av tillämpningen av ansvarsreglerna. Det är där utskottsmajoriteten säger att det med hänsyn till den korta tid lagen har varit i kraft finns anledning att avvakta ytterligare en tid. Som jag förut nämnde har den dock inte varit i kraft mer än drygt ett år. Däremot är arbeten i gång för att förbättra de här förhållandena. Det ena är det som jag nämnde när det gällde arbetet i regeringskansliet. Det andra är utbildningen av poliserna som skall göra utredningar.

Jag sade förut här att vad som hänt efter det att utskottsbetänkandet justerades enligt uppgift är att kursmaterialet har kommit.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av Göran Karlsson m. fl. samt 3:o) motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då John Johnsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 1 antar reservationen av Göran Karlsson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 147
Nej – 18
Avstår – 158

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Göran Karlsson m. fl.

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då John Johnsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 166

Nej – 160

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 604 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 604 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 307

Nej – 18

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 722 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 722 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308

Nej – 18

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 792 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

*Vissa lagstiftnings-
frågor m. m. på
arbetsmiljöområdet*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308
Nej – 18

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 793 av Lars Werner i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 793 av Lars Werner i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308
Nej – 18

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1264 av Karl Hallgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1264 av Karl Hallgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 308
Nej – 18

§ 18 Riktlinjer för införande av sommartid

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:9 med anledning av propositionen 1978/79:200 med förslag till riktlinjer för införande av sommartid jämte motioner.

KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Jag tänkte bara göra några kommentarer till det särskilda yttrande som utskottets moderata ledamöter fogat till socialutskottets betänkande 1979/80:9 med förslag till riktlinjer för införande av sommartid i vårt land.

Frågan är ingalunda ny, utan tid efter annan har förslag väckts, både här i riksdagen och i Nordiska rådet, om införande av sommartid. Alla tidigare förslag har dock avvisats, med undantag för att vi några sommarmånader 1916 på försök hade sommartid införd i vårt land.

Det nya som nu har inträffat är ju dels att vi har ett av folkpartiregeringen framlagt förslag, propositionen 200, att behandla, dels och detta är väl det avgörande, att ett flertal länder i vår närhet – Danmark, Väst- och Östtyskland m. fl. – nu beslutat om införande av sommartid. Det gör att vi i utskottet, trots vissa betänkligheter hos oss moderater, ändock är eniga i principfrågan om att vi kan införa sommartid.

För många människor kommer beslutet att innebära fördelar, men för andra – och då alldeles speciellt för dem som är verksamma inom jordbruksnäringen och även inom fisket – medför beslutet i stort sett enbart nackdelar. Det är också från dessa grupper som motståndet mot sommartid varit och fortfarande är allra starkast.

Jordbruket kan inte, som andra näringar, utnyttja den tidiga morgontimmen på grund av att dagg och fuktighet då gör skördarbetet omöjligt. Detta gäller inte bara skördetröskning av spannmål, utan det gäller också höskörden och silosinläggningar. Ja, oftast är det helt enkelt först på eftermiddagarna som skördarbetet kan utföras, om man vill ha skörden väl bärgad.

Införandet av sommartid kommer att betyda en timmes extra övertidsar-

bete under skördetid för alla som arbetar inom jordbruket och också på mottagningsplatserna för vår skörd. En förlängd arbetsdag blir det även för alla familjejordbrukare.

Med detta som bakgrund yrkade vi moderater att hänsyn till dessa gruppers berättigade intressen skulle tas och att de här synpunkterna också skulle vara med i betänkandet. Vi föreslog bl. a. att en mening skulle lyda så här: Utskottet förutsätter att de ökade kostnader som drabbar lantbruket beaktas vid överläggningar rörande jordbruksprisregleringen.

Vi fick tyvärr inga andra utskottsledamöter med på detta yrkande, och därför kom det särskilda yttrandet att fogas till betänkandet.

Fru talman! Vi moderater finner det ganska orimligt att ställa en befolkningsgrupps berättigade näringsintressen mot andra befolkningsgruppers mera rekreativa intressen vid bedömningen av denna fråga och därvid tillmäta de rekreativa intressena så stor vikt att andra intressen får helt vika.

Jag har, fru talman, inget annat yrkande än utskottets.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Beträffande socialutskottets betänkande om sommartid kan det vara värt att notera att det fattats ett enhälligt beslut i socialutskottet i denna fråga. Det är värdefullt att vi kan notera detta.

De krav på compensation som nämns i det särskilda yttrande som fogats till betänkandet tycker jag mot denna bakgrund bör betraktas som självklara i den fortsatta hanteringen av frågan. Det är givet att det finns stora risker för att speciellt jordbruket och fiskenäringen får speciella problem vid en övergång till sommartid. Jag vill därför markera att vi från centerns sida förutsätter att det skall vara självklart att jordbruket och fiskenäringen kompenseras, om det blir extra kostnader för den här övergången. Vi ansluter oss alltså i sak till de synpunkter som finns i det särskilda yttrandet.

Jag vill också anføra att jag tycker att man vid den fortsatta hanteringen bör sträva efter en total gemensam nordisk lösning, innan man vidare behandlar frågan.

Jag har inget särskilt yrkande.

KARL LEUCHOVIUS (m) replik:

Fru talman! Jag vill bara med tillfredsställelse hälsa den av Gunnar Björk i Gävle framförda uppfattningen som välkommen.

FILIP JOHANSSON (c):

Fru talman! Egentligen skulle jag gärna ha velat ställa ett yrkande om avslag på utskottets hemställan, men med hänsyn till den enighet som tycks ha förelegat i utskottet skall jag inte göra det. Jag kan dock inte underlåta att påpeka det oriktiga i det avsnitt i utskottsbetänkandet, där det sägs: "Härtill

kom att jordbruksorganisationerna som tidigare hade ställt sig avvisande inte längre motsatte sig sommartid." Om därmed avses de svenska jordbruksorganisationerna måste det vara felaktigt. Om det är jordbruksorganisationer i andra länder som avses har jag ingen uppfattning om riktigheten – jag vet inte vilken mening de har. Jag vill bara hänvisa till att LRF:s stämma så sent som 1978 med bestämdhet motsatte sig införandet av sommartid, då stämman i sitt slutliga yttrande med kraft och skärpa uttalade sig mot ett införande av sommartid.

När det gäller moderaternas yttrande om krav på kompensation för ökade kostnader vill jag bara säga att jag ser det som en självklarhet att sådan kompensation kommer till stånd. Men det är minsann inte med någon tillfredsställelse som vi inom jordbruket mottar sådana här ökade kostnader, även om vi får kompensation. Vi har nämligen fått uppleva år av ökade kostnader som inneburit att vi har varit tvungna att ställa krav på ökade priser på livsmedel. Tyvärr uppfattas det ofta av konsumenterna som att jordbrukarna därvid får en bättre ersättning för det arbete de utför, vilket alltså är fel. Det verkliga förhållandet är att det blir svårare och svårare att ta ut kompensation för ökade kostnader. Av den anledningen vill vi mycket bestämt säga ifrån att vi inte är särskilt glada åt att man, som i det här fallet, genom riksdagens beslut övervältrar ökade kostnader på en näringsgren, kostnader som den näringsgrenen sedan har svårt att få kompensation för.

Jag skall inte ställa något yrkande, men jag beklagar att man från utskottets sida har tagit så lätt på den här frågan.

I detta anförande instämde Kerstin Andersson i Hjärtum, Gunilla André, Märta Fredrikson och Ingemar Hallenius (samtliga c).

KARL LEUCHOVIUS (m) replik:

Fru talman! De synpunkter som Filip Johansson framförde angående kompensation till jordbrukarna vill jag helt instämma i. Det var på grund av dessa påtalade förhållanden som vi moderater fogade vårt särskilda yttrande till betänkandet.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Fru talman! Jag vill instämma i vad som här tidigare har sagts om jordbrukets omställningskostnader och även poängtera fiskarkårens problem. Just fiskarkåren är en grupp som inte får möjlighet att tillgodogöra sig tidigareläggningen av arbetstimmar på dygnet, då de ändå börjar sin arbetsdag innan solen gått upp. Jag vill påminna om att även för denna yrkesgrupp innebär förändringen till sommartid ökade kostnader, vilket bör beaktas vid fiskets prisförhandlingar.

Med detta anförande, i vilket Christina Rogestam (c) instämde, var överläggningen avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 19 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om besvär vid arrende av kyrklig jord

1979/80:2 med anledning av motion om regionala teatrar

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Statligt övertagande
av Sergelteatern*

§ 20 Statligt övertagande av Sergelteatern

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1979/80:3 med anledning av motion om statligt övertagande av Sergelteatern.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! År 1977 motionerade jag om ökade ekonomiska anslag till Cullbergbaletten för att säkra dess existens. Motionen avsågs av riksdagen, men resultatet blev i alla fall att Cullbergbaletten inom rätt kort tid fick de ökade anslag som var nödvändiga.

I år har jag tillsammans med Eva Hjelmström återkommit med en motion, där vi krävt att man skall utreda möjligheterna att få till stånd en statlig dansteaterscen i Sverige. Någon sådan har vi nämligen inte.

Motionen har redan resulterat i att kulturministern tillkallat en särskild utredningsman för att se över frågan. Bland de lokalalternativ som han skall undersöka finns också Sergelteatern, som vi uttryckligen nämnde i motionen. Detta förefaller också vara det enda realistiska alternativet.

Jag vill uttala förhoppningen att utredningen bedrivs skyndsamt och verkligen resulterar i att Sverige får en fast dansteaterscen. Det är nämligen ingenting mer eller mindre än en kulturell skandal att Sverige och dess huvudstad inte har en fast scen för dansteater.

Fru talman! Med hänsyn till den välvilliga behandling som motionen har fått har jag inget särskilt yrkande.

KARL-ERIC NORRBY (c):

Fru talman! Jag begärde ordet i den här frågan i egenskap av utskottets talesman, för den händelse motionären skulle ha några frågor eller förslag att ställa med anledning av sin motion. Det hade han inte. Han förklarade sig helt nöjd med den utveckling frågan tagit. Det återstår inte mycket mer för mig än att konstatera att en utredning om en dansscen är på gång.

Utskottet har sagt att vi finner det värdefullt att en granskning av de olika lokalalternativen kommer att göras, så att man får fram ett brett underlag för att ta ställning till vilken lokal som i olika hänseenden är bäst lämpad som dansteater. I enlighet med vad som föreslagits i motionen ingår Sergelteatern uttryckligen bland de lokaler som skall studeras närmare.

Det har också i direktiven föreskrivits att man skall pröva övergångslösningar i avvaktan på att utredningen blir färdig. Syftet med motionen är alltså

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

Befrielse från be- villningsavgift för vissa konsert- arrangörer

helt tillgodosett.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:1 med anledning av motion om begränsning av djurförsök i undervisningssyfte

Skatteutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av motion om båtaccis m. m.

1979/80:2 med anledning av motioner om vissa taxeringsfrågor

1979/80:3 med anledning av motion om restitution av kyrkoskatt

1979/80:4 med anledning av motioner om beskattning av barnpension m. m.

1979/80:5 med anledning av motion om slopande av viss dubbelbeskattning i Sverige och Norge

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 22 Befrielse från bevillningsavgift för vissa konsertarrangörer

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1979/80:6 med anledning av motion om befrielse från bevillningsavgift för vissa konsertarrangörer.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:2132 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om förslag om att kulturrådet skulle ges möjligheter att bevilja generell befrielse från bevillningsavgift för icke-kommersiella konsertarrangörer.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2132.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Skatteutskottet säger i sitt betänkande över motionen 1978/79:2132 att den fråga som nu behandlas är föremål för överväganden inom regeringen. Åtgärd med anledning av motionen kan därför inte nu anses motiverad, säger man.

Jag är litet förvånad över att man ändå inte låtit också kulturutskottet yttra sig över motionen, eftersom dess innebörd är så klart kulturpolitisk. Därför skulle jag sätta stort värde på om någon från kulturutskottet eller från regeringen här gav sin syn på den kulturpolitiska effekten av motionens innebörd.

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Befrielse från be-
villningsavgift för
vissa konsert-
arrangörer*

Motionens betydelse för statens finanser är minimal. Men ett bifall till motionen skulle få effekt när det gäller att uppfylla de kulturpolitiska målen. Ett bifall skulle också innebära ett handtag åt de icke-kommersiella konsertarrangörerna i deras kamp mot den dominerande, hårt marknadsförda musiksmaken.

Jag skall, för att belysa styrkeförhållandena i vad gäller utbudet av olika musiksmaker, göra en liten utflykt till fonogramutbudet. Intresse och tillgång till skivor och kassetter finns belyst i kulturrådets rapport nr 1, 1979, kallad Fonogrammen i kulturpolitiken.

Där kan man se att västerländsk konstmusik har intresseförankring hos 23 % av svenskarna, medan utbudet på fonogrammarknaden bara är 6 %.

Folkmusik och visor har intresseförankring hos 18 % av befolkningen, medan utbudet av skivor och kassetter bara är 2 %.

Av musik som jazz och blues är 14 % av svenskarna intresserade, men tillgången på sådan musik är endast 1 %.

Pop- och dansmusik är den enda genre där utbudet är större än vad som motsvaras av befolkningens intresse. 52 % är intresserade av den sortens musik, men utbudet är hela 78 %.

Det finns all anledning att tro att det är ett liknande förhållande som råder när det gäller konserter, eftersom det inte är ovanligt att artistframträdanden koordineras med reklamkampanjer för en viss artists produkter. Exempelen på artistgalor och stenhård marknadsföring i kombination är många.

I utredningen om artistavgift, SOU 1977:96, finns ett avsnitt kallat Hearings. Man har från utredningens sida haft sammanträffande med arrangörer av artistframträdanden. Arrangörerna säger att de avgiftshöjningar som skett i början på 1970-talet endast överlevts av popmusiken. Arrangörerna uppger att man för att klara av kostnadsökningarna hos resp. ambassad begär s. k. befrielse. På det sättet försöker man få framträdanden att betraktas som kulturutbyte.

Det är i den här situationen som motionens förslag om att ge kulturrådet möjlighet att bevilja generell befrielse från bevillningsavgift för icke-kommersiella konsertarrangörer är viktigt. Kontaktnätet för icke-kommersiell kultur, Svenska Jazzriksförbundet och andra riksförbund som arrangerar musikföra och liknande, folkrorelserna, bildningsförbunden och invandrarorganisationerna är några exempel på sådana som skulle kunna åtnjuta denna befrielse från bevillningsavgift och på så sätt kunna engagera utländska artister.

Fru talman! Med hänvisning till vad som anförs i motionen 1978/79:2131 och till vad jag nu har sagt yrkar jag bifall till motionen 2132.

ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! Som jag ser det är det väldigt litet som skiljer yrkandet i motionen från det förhållande som råder i nuläget. Det gäller om icke-kommersiella konsertarrangörer skall kunna ges generell skattebefrielse eller om dispens skall ges efter prövning i varje särskilt fall, vilket är förhållandet i dag.

Onsdagen den
7 november 1979

*Befrielse från be-
villningsavgift för
vissa konsert-
arrangörer*

Inom ramen för det internationella kulturutbytet förekommer det redan nu praktiskt taget generella dispenser. Bakgrunden härtill är, som vi redan har hört här, att ambassader gör framställningar vilka nästan allesammans beviljas.

Man kanske skall tala om att det här är fråga om en skatt som är ganska obetydlig, en bevilningsavgift på 15 %. Den avgiften ersätter egentligen vad man annars skulle ha tagit ut i inkomstskatt.

Vi har i utskottsbetänkandet konstaterat att en statlig utredning 1977, alltså för ungefär två år sedan, lade fram förslag om att förvandla denna bevilningsavgift till en artistavgift, som skulle betalas av arrangören. Generella undantag skulle kunna göras för framträdanden inom ramen för internationella avtal om kulturutbyte. Regeringen eller någon myndighet på kulturområdet skulle vara avtalslutande part.

Utskottet har mot bakgrund av att denna utrednings förslag har varit föremål för remissbehandling och nu är föremål för regeringens prövning inte ansett detta ärende vara av så brådskande art – och när så litet skiljer oss åt – att man behöver föregripa regeringens prövning. Med denna utgångspunkt yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 6.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Vi har läst skatteutskottets betänkande, och nu har vi hört Erik Wärnbergs kompletterande upplysningar. Jag kan bara beklaga att man inte har givit denna fråga en kulturpolitisk vinkling. Den handlar ju ändå om kulturpolitik.

Jag tror inte att Jazzriksförbundet är överens med Erik Wärnberg om hur betydelslös denna sak är. Inte heller invandrarorganisationerna torde anse det betydelselöst om kostnaderna för en artist ökar med 15 %.

Det är synd att ingen representant för kulturutskottet eller regeringen är här och kunde lämna ett förhandsbesked om hur denna fråga kommer att tacklas. Kommer man att behandla den såsom en kulturfråga och – genom att ge sådana här befrielser – hjälpa till att uppfylla de kulturella målen, eller kommer man att se den snävt såsom en skattefråga och dra in till statskassan de ganska små pengar det gäller?

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2132 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Petersson i Hallstahammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2132 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Petersson i Hallstahammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 305

Nej – 15

§ 23 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande 1979/80:7 med anledning av motion om slopande av charterskatten

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24 Förkortad arbetstid m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:1 med anledning av motioner om förkortad arbetstid m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:315 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en snabbutredning med uppgift att framlägga förslag om begränsning av skiftarbete enligt vad som föreslagits i motionen,

1978/79:429 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att 10 § om allmän övertid och extra övertid samt 9 § om övertid för förberedelse- och avslutningsarbete skulle utgå ur allmänna arbetstidslagen,

2. att 7 och 8 §§ i allmänna arbetstidslagen skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att rätten att ta ut övertid i princip skulle begränsas till kvalificerade nödsituationer, dock högst till 150 timmar per år, samt att tillstånd skulle krävas från såväl lokal facklig organisation som arbetarskyddsstyrelsen om arbetet skulle fortsätta utöver två dygn,

1978/79:603 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen fattade principbeslut om en tidsplan för generell nedtrappning av arbetstiden till 6 timmar per dag med full lönekomensation, innebärande 7 timmars arbetsdag för alla 1980, samt att 6-timmarsdagen skulle vara genomförd senast 1985,

1978/79:1263 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) samt

1978/79:1639 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 6) föreslagits att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om förslag

till förkortning av normalarbetsdagen till 7 timmar 1980 och 6 timmar senast 1985.

Utskottet hemställde

1. beträffande nedtrappning av den ordinarie arbetstiden att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:603, motionen 1978/79:1263 och motionen 1978/79:1639 yrkandet 6,
2. beträffande begränsning av rätten att ta ut övertid att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:429,
3. beträffande utredning om begränsning av skiftarbete att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:315.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Fru talman! Riksdagen diskuterar återigen frågan om en arbetstidsförkortning till i första hand sju timmar som ett första steg mot sex timmars arbetsdag. Vänsterpartiet kommunisterna väckte den här frågan första gången 1973 i riksdagen och har återkommit med kravet år efter år. De andra partierna har dock avvisat vårt förslag, och också det har skett år efter år.

Men avslagen här i riksdagen har inte på något sätt dämpat opinionen för kravet på en arbetstidsförkortning. Det allt hårdare uppdrivna arbetstempot, de långa resavstånden till och från jobbet, önskan att få vara tillsammans med barn och familj liksom kravet på ett allmänt bättre sätt att leva, allt detta har stärkt opinionen.

För allt fler människor är kravet på en arbetstidsförkortning ett högst realistiskt krav, som det nu är hög tid att förverkliga. Flera fackliga organisationer kräver eller har uttalat krav på en sådan arbetstidsförkortning. De gör det inte minst därför att deras medlemmar uppenbarligen inte orkar med det uppdrivna arbetstempot och de långa arbetsdagarna.

En arbetstidsförkortning skulle således kunna minska förslitningen av de arbetande och korta de långa arbetsdagarna. Alla skulle ges bättre tid att umgås över generations- och familjegränser. Men en arbetstidsförkortning skulle också öka möjligheterna för många i dag deltidsarbetande att ta ett heltidsjobb. Detta skulle väsentligt förändra och förbättra de i dag deltidsarbetandes ekonomiska villkor. Det skulle också, och kanske framför allt, kunna bidra till att jämna väg för alla förvärvsarbetande att bättre än nu fungera socialt, politiskt och kulturellt. Det skulle därmed också förbättra möjligheterna att sudda ut de nu så hårt markerade könsrollerna och i stället främja jämställdheten mellan män och kvinnor. Att kvinnor ser just så på denna fråga framgår inte minst av ett just nu pågående utredningsarbete om hur kvinnor ser på sin situation och sina roller.

Tillsammans med en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, med det därigenom ökade arbetskraftsbehovet, skulle kvinnorna kunna få arbete, skillnaderna mellan heltids- och deltidsarbete utjämnas och kvinnornas dubbelarbete kunna angripas utifrån nya och bättre villkor. Ja, skälen är många och goda för en arbetstidsförkortning – och det nu! I motsats till 1973, när vi första gången förde fram kravet i riksdagen, finns det i dag ingen som

principiellt går emot kravet.

Nuerna använder man, i brist på bättre argument, de som man alltid har använt mot radikala och progressiva reformförslag, nämligen kostnaderna och den ansträngda ekonomin. Det är för dyrt att korta ner arbetstiden, och förresten kan pengarna användas till andra mer angelägna reformer, säger man. Men tyvärr används inte dessa pengar för andra reformer, utan man stannar med att bara använda kostnaderna som ett argument.

Socialutskottets yttrande över vår motion nr 1639 skiljer sig på denna punkt inte från tidigare yttranden. Utskottet säger att det i princip råder enighet om det långsiktiga målet men "att det måste vara en sak för arbetsmarknadens parter att avgöra ---". Dessutom framhåller man de samhällsekonomiska konsekvenserna av en sådan här reform.

Med det menar man väl att det blir för dyrt för samhället och företagen. Företagen orkar inte bära denna utgift, som dessutom skulle försämra den svenska industrins konkurrenskraft ytterligare. Men delegationen för arbetstidsfrågor har konstaterat "att det inte finns någon anledning att p. g. a. omsorgen om den svenska konkurrenskraften och den svenska bytesbalansen motsätta sig en arbetstidsförkortning. Avvägningen mellan arbete och fritid har inte med bytesbalansen att göra."

Detta måste, som jag ser det, även gälla de av utskottet anförda ekonomiska invändningarna. Dessa argument borde nu därför en gång för alla avskrivras. De håller inte och bör därför inte heller användas i debatten om en arbetstidsförkortning.

Visst kostar en sådan här reform pengar. Men utgifterna för en sådan reform kan ställas mot det ökade skatteunderlaget och de många kvinnor som får en ordentlig möjlighet att välja ett heltidsarbete och som därigenom ytterligare ökar på skatteunderlaget, för att nu inte nämna vilken betydelse en arbetstidsförkortning skulle kunna ha för att minska hetsen i och utslagningen ur arbetslivet och de stora utgifter detta för med sig. F. ö. tror jag allt mer att utskottets motivering för avstyrkandet bara är en rutinmässigt upprepad motivering. Om så inte är fallet, skulle jag vilja få ta del av utskottets fullständiga beräkning av de s. k. samhällsekonomiska konsekvenserna.

Låt mig till sist, fru talman, yrka bifall till vpk-motionen 1639.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Under många år har de här motionerna valsat omkring här i riksdagen. Vi har sedan 1974 ställt kravet på en arbetstidsförkortning. Dessförinnan har vi ställt krav på en arbetstidsförkortning för de grupper som har det allra sämst i det här samhället, nämligen de som har skiftarbete och oregelbunden arbetstid.

Det har ju varit en allmän välvilja hos de andra partierna inför det här förslaget. Men liksom i alla andra sociala ärenden som vi behandlar nu och har behandlat tidigare gäller att när det blir en kris i det här samhället, då är det dags att slå till bromsarna.

För några år sedan diskuterade man vilka år man kunde tänkas börja en

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Förkortad arbetstid
m. m.*

nedtrappning till sextimmarsdag, och man satte målet någon gång i slutet på 1980-talet – så sades det i varje fall i debatten. I dag skjuts målet ännu längre in i framtiden. Ledare för fackföreningsrörelsen tycker inte alls att det är intressant med förkortad arbetstid. Sysselsättningsutredningens ordförande sade att det inte är aktuellt på 1980-talet. Det är häpnadsväckande formuleringar, då vi vet hur betydelsefull en arbetstidsförkortning skulle kunna vara.

Vi måste alltså se kravet på en allmän arbetstidsförkortning i ett helt annat perspektiv än tidigare. Det griper in på samhällslivets alla områden. Man måste hindra utslagningen, utsorteringen, på våra jobb. En allt större del av dem som jobbar slås ut vid 45 års ålder. De befinner sig i kriszonen på grund av det uppskruvade tempot under åtta timmar. Därav följer också att vi får deltidsarbete av stor omfattning; om man delar upp arbetet på det sättet är det lättare att klara av det. Sjukfrånvaron tenderar att öka, framför allt den sjukfrånvaro som innebär att man slås ut från jobbet, att man inte klarar av det – alltså frånvaro på grund av jäkt- och stressjukdomar. Vi menar att ingen skall behöva ha ett jobb som medför att man förslits. I en demokrati är en förutsättning att människor har ork och möjlighet att delta i arbete och samhällsliv – i beslutsprocessen i hela samhället. Då måste man också ha sådana arbetsvillkor att man kan fungera. Det är en av de viktiga anledningarna till förslaget.

En annan viktig anledning är vad framför allt Eivor Marklund har uppehållit sig vid, nämligen jämställdhetsaspekten, kvinnans grundläggande rättighet att få samma villkor som mannen. Vi ser hur kvinnan hela tiden förskjuts till arbeten som i det här samhället är sämre, till deltidsarbeten, och får sämre status.

Ett tredje skäl som är helt avgörande är att om man genomför en generell arbetstidsförkortning, måste man göra om hela organisationen i vårt samhälle. Vi måste organisera arbetslivet så att skiftarbete, övertidsarbete, betraktas som något som är av ondo. Vi vill ha alla i arbete, och det bör betyda att ingen skall drabbas av extra förslitning och press genom att i onödan hamna i sådant arbete.

Det som kanske är mest på tapeten, mest kontroversiellt och i dagens läge det allra viktigaste är det fjärde skälet. Det gäller nämligen det stora hotet om arbetslöshet, hotet om undersysselsättning. Vi har en industri- och näringspolitik som driver allt fler ut från den egentliga produktionen, och vi har en stagnerad offentlig sektor. Då måste väl de arbetande ges förutsättningar att delta i arbetslivet på rimliga villkor. Vi vet att de borgerliga partierna och den kapitalistiska produktionen inte erbjuder några som helst lösningar eller möjligheter härvidlag.

Man förvånas över att i ett sådant läge, när kapitalismen är inne i en kris och inte har så mycket att fördela sedan kapitalet tagit sin del, fackföreningsrörelsen är så passiv. Den har inte kunnat formulera något program för att kontrollera teknikens explosionsartade utveckling under 1970- och 1980-talen genom bl. a. datoriseringen och robotiseringen. Man har inte kommit någonstans i det avscndet. Man kan verkligen fråga sig vilket alternativ som

i morgondagens samhälle kommer att kunna sättas emot en rent kapitalistisk utveckling.

Från ledande fackligt håll har man avvisat tanken på att använda arbetstidsförkortningen för att som man säger fördela arbetena. Grundläggande för vårt krav på ett införande av sex timmars arbetsdag är emellertid att full lön skall utgå. Det betyder att man kan möta problemen i samband med teknikens utveckling på ett helt annat sätt än tidigare.

Det fjärde skälet som jag nyss redovisade är inte minst viktigt när det gäller kravet på kortare arbetstid. Det är fråga om en helt annan arbetsmarknadspolitisk linje, vilket kräver att en rad åtgärder genomförs inom det sysselsättningspolitiska området liksom inom arbetsmiljö- och jämställdhetsområdet. Det är sådana frågor vi ställer i centrum när det gäller arbetstidsförkortningen.

När det gäller frågan om vilka konsekvenser en arbetstidsförkortning skulle få har olika beräkningsgrunder använts. I det sammanhanget vill jag framhålla att man måste beakta att det i dag kostar samhället enorma summor att slå ut människor från arbetslivet och att försörja de människor som inte har ett arbete, och det kommer framöver att kosta än mer. Om man beaktar att en arbetstidsförkortning inte skulle behöva innebära ett ökat antal arbetstimmar i och med att det blir flera som går in i produktionen, så kan man konstatera att en arbetstidsförkortning på längre sikt skulle vara lönande för samhället från flera synpunkter. Det kan emellertid komma att krävas att samhället omorganiserar på flera avgörande punkter för att man skall kunna förverkliga en sådan här reform, men genomförandet av en arbetstidsförkortning är den enda möjligheten att på kort sikt skapa fler jobb.

Något som är viktigt att poängtera när det gäller frågan om en arbetstidsförkortning är att denna inte får innebära att man kräver ökad produktivitet per anställd. Man bör i stället med hjälp av arbetstidsförkortningen försöka komma till rätta med de problem som sammanhänger med att många drabbas av dagens höga produktivitet. Det är inte säkert att deras situation förbättras genom att arbetsdagen förkortas till sex timmar, om man av dem kräver samma produktivitet per timme som tidigare, utan vi vet att det i sådana fall finns enorma arbetsmiljöproblem även av annat slag.

Vi har fått betala ett högt pris för vår s. k. välfärd och för den standard vi har. Det priset utgörs av en enorm utslagning, en enorm anpassning till kapitalismens sätt att hantera tekniken. Detta har gjort att vi har problem på många olika områden. En av orsakerna till de problem som uppstått sammanhänger med skiftarbetet. När det gäller den frågan har vi i en motion där jag står som första namn begärt att regeringen skall tillsätta en snabbutredning med uppgift att lägga fram förslag om en begränsning av skiftarbetet.

Varje år redovisas det i undersökningar att skiftarbetet är skadligt. Det talas om att människor får sömnrubbnings, att de över huvud taget inte klarar av att jobba nattskift, att det uppstår problem i familjelivet, att man har svårt att fylla sin funktion i samhället. Men de resultat som redovisats tas inte på allvar, åtminstone inte av lagstiftande församlingar.

Nu säger socialutskottet återigen att den här frågan behandlas i en utredning. Men man har utrett frågan under många år nu, och ännu har inte några som helst förslag lagts fram om begränsning av skiftarbetet. Vad vi vill uppnå är en helt ny syn på skiftarbetets roll i det svenska arbetslivet, och vi vill därför att det skall tillsättas en snabbutredning som kan komma fram med förslag i en sådan riktning. Vad vi kräver är förslag som exempelvis går ut på att den som har jobbat tio år i skiftarbete skall ha rätt att avbryta det och få ett annat jobb eller att den som är över 45 år inte skall behöva jobba i skift. Vi anser att vi, även om våra krav i det här avseendet uppfylls, går med på en mycket långtgående användning av skiftarbetet med tanke på att detta har sådana skadliga effekter.

En annan fråga som åter är på tapeten är frågan om övertidsarbetet. Den frågan sammanhänger med konjunkturen. Har vi en nedåtgående konjunktur, då är inte övertidsarbetet särskilt aktuellt. Men så snart konjunkturen vänder det allra minsta, då medför inte detta fler anställningar, utan i stället utnyttjar man den befintliga arbetskraften till övertidsarbete för att man skall klara konjunktursvängningarna. Detta är ett oskick som drabbar människorna i industrier som i regel tidigare har en mycket dålig arbetsmiljö. Det är därför som vi vill att tre av de fyra övertidsbegreppen skall mönstras ut, så att man bara har ett övertidsbegrepp kvar, nämligen att man vid överhängande fara för liv och egendom skall kunna ta ut övertid.

I många år har det i debatterna inväntats att det skulle vara mycket byråkratiskt att ta ut övertid på det sättet. Vi vill invända att har man en lagstiftning brukar man på många andra områden i det här samhället avtalsvägen anpassa den, så att den blir lätt att tillämpa på olika sätt. Det skulle bli på samma vis på det här området. Hade vi en lagstiftning där vi bara tillät övertid när det är verklig fara för hälsa och egendom, skulle man genom avtal direkt kunna säga att det är möjligt att ta ut övertid. Det är ingen svårighet. Därför är det inte, som tidigare anförts, något argument för yrkande på avslag när det gäller begränsning av övertiden.

Vad som händer i den här frågan i framtiden är naturligtvis mycket viktigt. Vad kommer man att göra? Får vi gå igenom ett 1980-tal – och det skall ju snart avgöras – med en ökning av datoriseringen, automatiska maskiner, robotar, stora rationaliseringssystem på våra kontor med påföljd att allt fler människor ställs utanför arbetslivet? Vilka skall i så fall ta hand om dessa människor? Var det inte en gång arbetarrörelsens målsättning att man när tekniken gick framåt också skulle fördela resultatet. En del av detta är att förkorta arbetstiden. Ett viktigt krav är naturligtvis att lönen i dag också skall bibehållas vid sex timmars arbetsdag.

Jag yrkar alltså bifall till samtliga vpk-motioner, som behandlas i detta betänkande.

STIG ALFTIN (s):

Fru talman! Utskottets talesman i ärendet fick helt plötsligt förhinder och jag fick därför uppgiften att bevaka det.

Först skulle jag beträffande den målsättning som herr Hagberg talade om

mot slutet av sitt anförande vilja säga att jag tror att löntagarorganisationerna klart deklarerat att den långsiktiga målsättningen är 30 timmars arbetsvecka.

Det har pågått och pågår utredningar. I DELFA-utredningen i vilken ingår representanter för arbetsmarknadens parter – LO, TCO, SACO, SAF m. fl. – tar man även upp de frågor som herr Hagberg berörde. Det gäller skiftarbete m. m. Helt kort vill jag säga att utskottsmajoriteten grundar sin uppfattning på att arbetsmarknadens parter i avtalsförhandlingarna själva bör få prioritera uttagandet av produktionsökningen – det må bli en höjning av lönerna eller en förkortning av arbetstiden. Man bör också få bestämma i vilken takt en arbetstidsförkortning skall genomföras. Eftersom man är tvungen att ta hänsyn till ett kanske begränsat löneutrymme måste alltså, enligt vår mening, arbetsmarknadens parter själva få prioritera och bestämma i vilken takt en arbetstidsförkortning skall förverkligas.

Man kan säga att detta är bakgrunden till utskottets ställningstagande. Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Man blir återigen förvånad. Stig Alftin är väl socialdemokrat men ställer upp som försvarsadvokat för den åtstramningspolitik som är i gång.

Vad vill egentligen socialdemokratin? När det nu talas å utskottets vägnar blir man ju ännu mer förskräckt. Jag hade kunnat förvänta mig att man på socialdemokratiskt håll återigen gör en markering och säger att fördelningsproblematiken måste lösas på något sätt. Vad är det fråga om? Regeringen försöker ju inom ramen för sina finansplaner fastställa ett utrymme för arbetsmarknadens parter. Man försöker slå fast: Det här har ni att slåss om. Efter den förra omgången av avtalsförhandlingarna tog man tillbaka utrymme från arbetstagarna genom att återigen omfördela till kapitalets förmån sedan ett avtal var klart. Vad skall då arbetsmarknadens parter fördela? Vad skall man ta av? Är det bara fördelning av en eventuell tillväxt det är fråga om, eller är det en fördelning mellan kapital och arbete, ett tillmötesgående av arbetstagarnas berättigade krav?

Någon regeringsrepresentant skulle naturligtvis säga: Det här är det enda vi kan göra i dag för att överleva och få vår export att fungera. Det skulle vara deras huvudargument, och det är ungefär det som står i alla tidigare betänkanden från socialutskottet. Men att andra går upp och är försvarsadvokater för en sådan politik ser jag som ganska märkligt i dagens läge. Är arbetstidsförkortningen för fackföreningsrörelsen och för arbetarrörelsens största parti någonting som ligger så långt i fjärran att vi kan räkna med att den skall kunna förverkligas först på andra sidan år 2000, eller kan den frågan finnas på dagordningen ganska snart? Om den ligger inom räckhåll i dag borde detta också komma till uttryck i bestämda skrivningar och viljeyttringar, så att man på tre år skulle kunna skapa en opinion som kan ligga till grund för att genomföra en arbetstidsförkortning, som tar bort de orättvisor som i dag finns på arbetsmarknaden: Utslagningen, kvinnornas svårigheter och sysselsättningen.

Onsdagen den
7 november 1979

*Förkortad arbetstid
m. m.*

EIVOR MARKLUND (vpk):

Fru talman! Socialutskottet är alltså enigt om att det långsiktiga målet är 30 timmars arbetsvecka, men man skjuter över frågan till arbetsmarknadens parter. Om det här är en fråga för arbetsmarknadens parter och ingenting annat borde utskottet åtminstone ha övervägt det som Lars-Ove Hagberg nyss nämnde – att uttala något slags viljeyttring. Vilken anledning har utskottet att använda de samhällsekonomiska konsekvenserna som ett argument mot arbetstidsförkortningen? Att man gör det innebär att det blir ännu svårare för framför allt löntagarorganisationerna att hävda kravet på arbetstidsförkortningar. Och det skjuter det långsiktiga målet, som man säger sig vara överens om, ännu längre in i en oviss framtid.

Utskottet anför alltså de samhällsekonomiska konsekvenserna som skäl, men utskottet redogör inte alls för vilka dessa konsekvenser är. Om nu utskottet har någon djupare tanke om det borde man väl någon gång i ett betänkande redovisa den, så att diskussionen skulle kunna komma att handla om någonting meningsfullt – om påstådda och verkliga kostnader för en arbetstidsförkortning.

Jag har redovisat vpk:s argument för förkortning av arbetstiden, och det har också Lars-Ove Hagberg gjort. Jag vill än en gång poängtera den stora betydelse som den här frågan har för kvinnorna och deras villkor i dag. Det berör Stig Alftin inte alls. Det kan möjligen bero på att han fick ta över frågan litet hastigt. Jag tycker att det är litet märkligt, eftersom man i ett utskott ändå har flera ledamöter. Vi har fått lära oss, på den tiden vi åtminstone hade en ledamot i utskottet, att vi skulle bevaka de frågor som behandlades.

Den här frågan är alltså väldigt väsentlig ur kvinnornas synpunkt, och det är också från kvinnohåll som frågan om en arbetstidsförkortning har drivits särskilt hårt. Det skulle ha varit mycket trevligt om någon av de kvinnliga ledamöterna i socialutskottet hade haft något att säga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 603 av Lars Werner m. fl. och nr 1639 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 603 av Lars Werner m. fl. och nr 1639 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299
Nej - 16
Avstår - 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 429 av Lars-Ove Hagberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 429 av Lars-Ove Hagberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 16

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 315 av Lars-Ove Hagberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 315 av Lars-Ove Hagberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Förkortad arbetstid
m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299

Nej – 16

§ 25 Fördrogs

Trafikutskottets betänkande

1979/80:1 med anledning av motion om en samhällsekonomisk analys av virkestransporter

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26 Reglerna för transport av farligt gods

Fördrogs trafiksäkerhetsutskottets betänkande

1979/80:2 med anledning av motioner angående trafiksäkerhet m. m.

MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Fru talmän! Motionen 972 tar upp frågan om transporter av farligt gods.

Några enhetliga regler om vad som är farligt gods och i så fall hur detta gods skall hanteras finns inte. Beroende på om godset transporteras per flyg, på vägar, per järnväg eller till sjöss finns olika bestämmelser.

Om man jämför de olika bestämmelserna finner man att klassificeringen av godsets farlighet inte överensstämmer, vilket måste anses som anmärkningsvärt. Likaså är det anmärkningsvärt att bestämmelserna av transporter av farligt gods per järnväg och för sjötransporter inte finns översatta till svenska. Dessa sakernas tillstånd innebär att säkerheten när det gäller transport av farligt gods i dag är eftersatt.

Motion 972 kräver därför att åtgärder med det snaraste vidtas så att bestämmelserna beträffande transporter av farligt gods blir lika i hela transportkedjan och att skyndsamma åtgärder vidtas så att RID eller, som det heter, Annex 1 som finns fogat till den internationella konvention som reglerar transporter av farligt gods per järnväg, liksom IMDG-koden – International Maritime Dangerous Goods-Code – översatts till svenska.

Utskottet har behandlat motionen positivt, vilket vi i vpk noterar med tillfredsställelse – så positivt att jag i dag inte kommer att ställa något särskilt yrkande.

Det förtjänar dock att betonas att frågan aktualiserades redan 1977 och att vad vi hittills uppnått är en utredning. En utredning gör i sig inte transporter av farligt gods säkrare, utan vad som behövs är att denna utredning snabbt kommer fram till ett resultat. Det påpekar ju också utskottet i sitt betänkande.

Det förtjänar också att påpekas att motionen kräver en skärpning av RID- och ADR-bestämmelserna så att dessas klassificeringar av farligt gods överensstämmer med IMDG-kodens. Denna är nämligen mer restriktiv när det gäller klassificering av farligt gods. Utskottet har inte speciellt kommenterat just detta. Jag förutsätter att utskottet här är överens med motionärerna om att en skärpning av dessa bestämmelser måste till.

När det gäller översättningen av vissa av bestämmelserna till svenska förutsätter jag att man här inte behöver avvakta utredningen utan omgående kan göra dessa översättningar. Även om det sedan blir förändringar i dessa bestämmelser, är det ju viktigt att gällande bestämmelser finns på svenska.

Fru talman! Jag har, som jag tidigare sade, inget yrkande men vill återigen betona att det är viktigt att arbetet, som utskottet uttrycker det, bedrivs med största skyndsamhet. Vpk kommer att bevaka frågan och återkomma med en motion om så behövs.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 27 Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1979/80:3 med anledning av motioner angående AB Svensk Bilprovningss verksamhet

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1979/80:1 med anledning av motioner om statliga utmärkelser

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 28 Anställningsskydd

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande

1979/80:3 med anledning av motioner om anställningsskydd.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:291 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen med bifall till motionen beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i lagen om anställningsskydd (1974:12) 21 § att gälla fr. o. m. den 1

juli 1979, innebärande att lön till arbetstagare som under anställningstiden blev permitterad skulle utgå från den första permitteringsdagen.

1978/79:292 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttala

1. att deltagande i arbetskonflikt, oavsett sådan var lag- eller avtalsstridig, aldrig kunde utgöra saklig grund för uppsägning eller avsked.

2. att samarbetssvårigheter med arbetsköpare eller med arbetskamrater, olovlig bortovaro, ordervägran, olämpligt uppträdande o. d. endast i utomordentligt sällsynta fall kunde läggas till grund för uppsägning eller avsked och då under förutsättning av den lokala fackliga organisationens godkännande,

1978/79:773 av Birgitta Johansson m. fl. (s).

1978/79:1051 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen med bifall till motionen beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i lagen om anställningsskydd, 11 och 39 §§, innebärande att uppsägningstiden oavsett arbetstagarens ålder skulle bestämmas till sex månader, att avtal om kortare uppsägningstider skulle förbjudas, samt att spärregeln för särskilt skadestånd skulle slopas, och

1978/79:2072 av Allan Åkerlind m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande uppsägning på grund av deltagande i arbetskonflikt m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:292.

2. beträffande uppsägningstiden att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1051 i motsvarande del,

3. beträffande vetorätt vid permitteringar att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:773,

4. beträffande permitteringslön att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:291,

5. beträffande jämkning av skadestånd att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2072,

6. beträffande slopande av spärregeln för särskilt skadestånd att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1051 i motsvarande del.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Lagen om anställningsskydd är en ständigt återkommande fråga i den här kammaren sedan behandlingen i riksdagen 1973.

Från vpk:s sida anser vi att anställningsskyddet är en del av en mängd demokratiska rättigheter som arbetare och tjänstemän bör ha i sina arbetsförhållanden.

Vänsterpartiet kommunisterna vill beträffande demokratiska rättigheter gå avsevärt längre än vad den här statsapparaten gjort och längre än vad något

annat parti varit villigt att föreslå, vare sig här eller någon annanstans. Vi har formulerat det här kravet i en motion om grundläggande demokratiska rättigheter på arbetsplatsen.

Eftersom det utskottsbetänkande som vi nu behandlar tar upp frågorna om anställningsskydd för alla – oavsett om de strejkat, är fackligt aktiva, blivit utsatta för arbetsköparnas permitteringar eller på något annat sätt blivit drabbade – skulle jag vilja relatera vad vi säger i en del av punkterna i vår motion om demokratiska rättigheter på arbetsplatsen.

I motionen säger vi att lokal och central strejkrätt skall föreligga även sedan kollektivavtal träffats. Strejkrätten är en av de mest grundläggande demokratiska rättigheterna. Den får det inte finnas några inskränkningar i.

Inom parentes kan jag nämna att det finns kraftiga inskränkningar i strejkrätten. De bestämmelser som gäller möjligheten att avskeda strejkande behöver också ses över.

Jag fortsätter: Så länge arbetsköparna i kraft av sitt ägande kan förändra arbetsbetingelserna under en avtalsperiod, kan inte fackföreningarna avstå från att utnyttja påtryckningsmedel, såsom en strejk. Strejkrätten är inte minst viktig lokalt. Strejkförbudet i lagstiftningen, liksom de anvisningar som säger att de strejkande kan avskedas, måste enligt vår mening bort. Alla antistrejkbestämmelser måste rensas ut ur lagstiftningen. Svartlistning måste förbjudas.

Vetorätt för facket innebär en kraftfull förstärkning av förhandlingsrätten. Arbetsköparna vet att facket kan säga nej. Arbetsköparna har kvar beslutanderätten men tvingas ändå att i många frågor tillmötesgå fackets krav. Facket behåller sin självständighet och tar inget annat ansvar än det man alltid tagit, nämligen ansvaret för vad man lyckats åstadkomma i förhandlingar och ansvaret för sina medlemmar.

De vetorätter som i dag krävs som stöd i den fackliga kampen är bl. a. vetorätt mot köp, försäljning, nedläggning och förflyttning av företag, vetorätt vid avskedanden och permitteringar, i entreprenadfrågor, i personalfrågor på alla nivåer, i datafrågor och vid införande av robotteknik, vid rationaliseringar och vid fara för utslagning och utsortering ur arbetslivet, mot prestationslöner och meritvärderingssystem, mot diskriminering av kvinnor i arbetslivet.

Rätten till politisk verksamhet är nödvändig för att man skall kunna förverkliga de fackliga målen. Alla fackliga frågor är i grunden politiska frågor. Rätt till politisk verksamhet på arbetsplatsen underlättar den fackliga kampen.

Slutligen vill jag, bland de här utdragen ur vår motion, anföra följande: Rätten till politiska strejker är grundläggande för arbetare och tjänstemän och för att de skall kunna utöva påtryckningar på de parlamentariska församlingarna i kampen för sina intressefrågor.

Här har jag berört frågor som har direkt anknytning till de förändringar av lagen om anställningsskydd som vänsterpartiet kommunisterna föreslår och som vi även tidigare föreslagit och drivit.

21 § lagen om anställningsskydd föreskriver att det finns ingen som helst

skyldighet för arbetsköparna att betala lön eller svara för andra förmåner vid permitteringar, om de understiger två veckor i en följd eller 30 dagar sammanlagt under ett kalenderår.

Vetorätt för facket att inskränka arbetsköparnas beslut om permittering, avsked, arbetsinskränkningar, rationaliseringar m. m. är till för att slå vakt om de arbetandes jobb. Och det måste ju vara det primära. Skall vi ha arbete åt alla i landet – och det anser vi i vänsterpartiet kommunisterna i vart fall att vi skall ha – måste det primära naturligtvis också vara att det är arbetarna och deras fackliga organisationer som har det avgörande beslutet när det gäller jobb eller icke för de anställda. Vetorätten innebär ju att facket ges möjligheter att säga nej exempelvis till permitteringar. Men det innebär för den skull inte att facket i alla sammanhang kommer att utnyttja denna möjlighet. Facket kommer naturligtvis att göra sina bedömningar av ärendena och utifrån de bedömningarna fatta beslut. En vetorätt kommer sannolikt också att innebära att arbetsköparna blir ännu försiktigare. Frågan om vetorätten behandlas, som sagt, i annat sammanhang vad gäller vpk:s motioner.

När permittering av facket godkänts som försvarbar måste de berörda ändå hållas skadeslösa. Det kan inte vara rimligt att den enskilde arbetstagaren ekonomiskt skall ställas till ansvar för att arbetsköparna har dålig planering, för att den kapitalistiska marknadshushållningen inte klarar av att hålla människorna i arbete eller för att vinstmaximeringssystemet inte har intresse av att hålla människor i jobb utan har intresse av att skapa profit till ett fåtal.

Utskottet hänvisar till anställningsskyddskommittén och dess arbete när det gäller frågan om permitteringar. Utskottet säger på s. 13 i utskottsberäkningen: "Utgångspunkten för kommitténs arbete skall enligt direktiven vara att med förstärkt ekonomiskt skydd för den anställde söka finna anordningar varigenom arbetsgivarens möjligheter att utge uppsägnings- och permitteringslön förbättras – –."

Vi kan inte acceptera att man uppskjuter behandlingen av frågan på grund av att en kommitté arbetar med den. Det är inte rimligt att människor skall behöva avstå ekonomisk ersättning bara för att en kommitté än så länge inte har kommit fram till hur man skall ha det i permitteringsfrågorna. Vi anser inte heller att det kan vara rimligt att "arbetsgivarens möjligheter" skall vara något slags kriterium för om de drabbade skall ha lön eller inte. Det måste i stället enligt vårt förmenande vara en skyldighet för arbetsgivarna att utge permitteringslön.

I motionen 1051 behandlas uppsägningstidens längd och skadeståndsbestämmelserna. Enligt lagen om anställningsskydd är uppsägningstidens längd varierande, beroende på vilken ålder resp. anställd har. Uppsägningstidens längd varierar från en månad till sex månader. För dem som är under 25 år är uppsägningstiden en månad, för dem som är 26–30 år är den två månader, 31–35 år tre månader, 36–40 år fyra månader, 41–45 år fem månader och 45 år och däröver sex månader. Vi var motståndare till denna uppdelning redan från början, när den föreslogs av den Åmanska utredningen.

Vi anser dessutom att reglerna för uppsägning eller avsked inte skall vara

dispositiva på så sätt att man genom förhandlingar kan försämra uppsägningstidens längd. Det har skett – det har vi sett exempel på. I många avtal har villkoren förändrats, och i stället för maximitiden sex månader för dem som är 45 år och äldre har man kommit överens om exempelvis fyra månader. Man har också hittat andra modeller. Detta skedde huvudsakligen i samband med löneförhandlingar 1974, det år då lagen skulle träda i kraft den 1 juli. Vid löneförhandlingar, vill jag påstå, kan sådana situationer uppstå att man, om fackförbundet är villigt att förändra en del i dessa frågor och gå ifrån vissa rättigheter, i stället kan få några ören mer i lön per timme. Det är sådana påtryckningar man kan utsättas för. Jag vill påstå att så har varit fallet när det gällt att förbundsanpassa de här olika avtalen. Medlemmarna, fackföreningarna, har blivit köpta i de centrala förhandlingarna i lönerörelsen. Därför anser vi att en bestämmelse om uppsägningstidens längd skall vara tvingande för arbetsköparna. Det får alltså inte vara fråga om att underskrida den fastställda tiden.

Vi har föreslagit att den fastställda tiden skall vara sex månader, vare sig man är 25 eller 45 år. Vi tycker inte att det finns skäl för sämre anställningsskydd för dem som är yngre, bara för att de kanske har litet lättare att få nya jobb. Anställningsskyddet skall vara detsamma för alla, oavsett ålder.

Den nuvarande lagen diskriminerar de yngre. De partier som ivrar för jämställdhet borde väl göra det även på det här området?

Den här trappstegsmodellen återverkar också på möjligheterna för äldre arbetskraft, som blivit ställd utanför arbetsmarknaden, att få nya jobb. Det har nämligen visat sig att äldre människor, som har sex månaders anställningsskydd, har svårare att få ett nytt jobb än en yngre person, som har en å två månaders anställningsskydd, och detta på grund av att arbetsköparen i fråga då blir uppknuten på längre tid. Vi tycker inte att en anställningsskyddsreform skall göra det svårare för någon kategori att få ett nytt jobb. Vi har naturligtvis främjandelagen med de möjligheter som finns i den för arbetsförmedlingarna att ålägga företagen att anställa äldre och handikappad arbetskraft. Men jag tror att det är att gå väl långt att tillämpa främjandelagen när det gäller alla dessa enskilda som vill ha jobb men som av någon orsak har ställts utanför.

Främjandelagen diskuterades senast i måndags här i kammaren av Rolf Wirtén och mig, då vi talade om de handikappades situation. Arbetsmarknadsstyrelsen har uttalat att man skall gå hårdare fram för att ge de handikappade jobb. Jag utgår ifrån att man har menat även de äldre.

Men jag tror inte att det räcker. Jag tror att man gott och väl kunde förbättra förhållandena genom att följa vpk:s förslag att samtliga skall ha sex månaders uppsägningstid. Då kommer man ifrån effekten att de äldre har längre uppsägningstid än de yngre, vilket motverkar syftet med lagen.

I samma motion tar vi upp skadestandsfrågan. Anställningsskyddet är även i det avseendet ihåligt. Arbetsköparna är inte tvingade att ta tillbaka någon som man har avskedat, även om arbetsdomstolen har ogilligförklarat uppsägningen eller avskedandet. De kan alltså motsätta sig arbetsdomstolens

utslag. Det är också en stor brist.

Det borde inte vara så att arbetsköparna kan avgöra den här frågan – när domstolen sagt sitt borde det utslaget gälla. Men det är klart att detta också utsätter dem som drabbas för psykiska påfrestningar. På de stora företagen utgår jag ifrån att det här bör kunna fungera. Visserligen lär de som blir sparkade från stora företag råka ut för förföljelser på samma sätt som de som blir sparkade från mindre arbetsplatser. Men jag tror ändå att det är lättare att klara en sådan situation på ett större företag än på mindre. Det är förföljelser som i många fall kan vara väldigt påtagliga, psykiskt nedsättande och förnedrande för den anställde.

Även när det gäller skadestånd drabbas de yngre värre än de äldre. Skadeståndet är ju beräknat på anställningstidens längd, och den är naturligtvis oftast lägre för de yngre. Lagen talar om att 48 månaders lön är maximum för skadestånd. Vi har föreslagit att det skall vara 48 månaders lön oavsett anställningstid på företaget i fråga. Vi anser inte att det är riktigt att det skall vara billigare för arbetsgivaren att köpa sig fri från en yngre, aktiv facklig företrädare, som har en kortare anställningstid, än vad det är att köpa sig fri från en äldre arbetstagare. Enligt vår mening bör skadeståndet vara kraftigt tilltaget och lika oavsett anställningstidens längd. Fackligt aktiva har faktiskt köpts ut ur företag med denna lagstiftning som grund, och det anser vi helt oacceptabelt.

Beträffande vår sista motion, i vilken frågan om saklig grund vid avsked tas upp, har arbetarrörelsen alltsedan sin brytningstid hävdats att deltagande i arbetskonflikt aldrig får utgöra grund för avsked. År 1974 ändrades dock denna bedömning hos en del av arbetarrörelsen. Det var i samband med införandet av lagen om anställningsskydd. Samtidigt infördes nämligen begreppet att deltagande i olovlig stridsåtgärd kan anses som saklig grund för avsked.

Vpk har dock fortsatt arbetarrörelsens kamp för att deltagande i arbetskonflikt aldrig får utgöra grund för avsked. Vi har noterat att det efter denna lags tillkomst har förekommit avskedanden av just detta skäl. Ett mycket påtagligt exempel på det var de avskedanden som ägde rum i samband med strejken vid Bil & Traktor i Boden.

Den borgerliga statsapparaten slår naturligtvis vakt om kapitalisternas rättigheter. I samband med dagens grundlagsdebatt har vi också fått bevis för att man förstärker dessa rättigheter för kapitalisterna. För att arbetarklassen skall kunna tillkämpa sig framgångar måste den också ha vapen. Ett vapen som lagligt sett har tagits ifrån arbetarklassen är just strejkvapnet. Detta vapen kan användas som påtryckningsmedel vid förhandlingar, varför det bör få vara ett instrument som de fackliga organisationerna gott och väl men med omsorg kan använda sig av. Jag tror inte att det skulle missbrukas av facket. Därför finner vi det inte heller skäligt att de som har deltagit i en arbetskonflikt som betraktas som olovlig skall ställas utanför arbetsmarknaden.

Om en arbetare vägrar att ställa sin arbetskraft till förfogande bara därför att förhållandena är oacceptabla kan han alltså sparkas. Så var det på Bil &

Traktor i Boden. Flera av dem som då fick sparken har fortfarande, mer än ett år efteråt, inte fått jobb. Då kan man fråga: Vad beror det på? Jo, helt enkelt på en förekommande svartlistning inom Svenska arbetsgivareföreningen, dess medlemsorganisationer och företag. Någon kan ställa frågan: Hur kan detta förekomma? Det är ju på något sätt förbjudet. Men det går till på följande sätt, och det är inte förbjudet.

Svenska arbetsgivareföreningen och dess medlemsorganisationer skickar till berörda företag ut AD:s dom beträffande Bil & Traktor. De som deltog i konflikten och har blivit dömda av AD är namngivna i domen. Därigenom blir de svartlistade. Naturligtvis talar man i ett följebrev om att man vill informera om vad som har förekommit. Samma tillvägagångssätt kan användas i olika sammanhang.

Samarbetssvårigheter utgör saklig grund för avsked. Vi är motståndare även till att samarbetssvårigheter skall kunna sätta någon människa utanför arbetsmarknaden. Det måste vara den fackliga organisationen, som sannolikt har medlemmens förtroende, som skall ha avgörandet när det gäller att rätta till dessa saker. Det skall inte vara möjligt för arbetsköparen att kunna hänvisa till att han i lag har rätt att sparka en anställd.

Detta är i korthet vad våra motioner tar upp. Men förhållandena i denna riksdag, som är folkvald och alltså skall vara ett demokratiskt organ inom statsapparaten, har medfört att vissa partier inte tillerkänns demokratiska rättigheter. Den borgerliga riksdagsmajoriteten har ställt vänsterpartiet kommunisterna utanför utskotten och deras arbete. Det försvårar inte bara för riksdagskansliet och den arbetande personalen när det gäller kammarbehandlingen utan också samtidigt vänsterpartiet kommunisternas möjligheter att arbeta. Det försvårar även våra möjligheter att i vettig ordning kunna försvara våra förslag redan i utskotten, där frågorna mer eller mindre avgörs.

Om vi fått vara med vid arbetsmarknadsutskottets behandling av dessa frågor, skulle vi ha reserverat oss till förmån för våra förslag. Men eftersom vi inte är representerade i arbetsmarknadsutskottet och därigenom inte har möjlighet att avge reservationer, skall jag nu läsa upp den text som vi föreslår skulle ha stått på s. 13 i utskottets betänkande under rubriken Permittering. Det sista stycket, som börjar med "Med hänvisning till" och slutar med "Motionen 291 avstyrks därför", skulle enligt vårt förslag ha följande lydelse:

De regler som nu gäller beträffande lön och andra anställningsförmåner vid permittering enligt 21 § i lagen om anställningsskydd bör ändras. Hittills gäller att det inte föreligger någon skyldighet att utge lön eller andra anställningsförmåner förrän de anställda varit permitterade i mer än två veckor i en följd eller 30 dagar sammanlagt under ett kalenderår.

Det ger arbetsköparna möjlighet att införa s. k. korttidsvecka, exempelvis fyradagarsvecka i 30 veckor under ett år. Det innebär i första hand en ekonomisk förlust för dem som drabbas av korttidsvecka. Först måste de kvalificera sig för att erhålla arbetslöshetsersättning från arbetslöshetskassan (karenstid).

Ersättningen är i allmänhet avsevärt lägre än om full lön skulle ha utgått. Detsamma gäller vid s. k. långhelgspemitteringar. Lönekostnaderna för arbetsköparna reduceras härigenom på samhällets bekostnad, eftersom arbetslöshetskassorna upp till 90 % finansieras av statskassan.

Senaste LO-kongressen beslutade att kräva full lön och andra anställningsförmåner från första permitteringsdagen. Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare rest samma krav i riksdagen. Detta krav har avslagits av de övriga riksdagspartierna. Problemet är lika stort i dag. Arbetslösheten ligger kvar på samma nivå, och varsel om permitteringar och uppsägningar duggar tätt. Det finns därför all anledning att ändra 21 § i lagen om anställningsskydd, så att lön och andra anställningsförmåner utgår från första permitteringsdagen.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet att riksdagen med bifall till motionen beslutar anta bifogade förslag till Lag om ändring i lagen om anställningsskydd (1973:12) 21 § att gälla fr. o. m. den 1 januari 1980.

Under rubriken Uppsägningstiden, s. 12 i utskottets betänkande, finns ett stycke som börjar "De stipulerade" och slutar "avstyrks således". Det stycket borde enligt vår mening i stället ha haft följande lydelse:

I svensk lagstiftning finns alltför ofta bestämmelser som diskriminerar ungdom. Olika åldersgränser stadgar vissa rättigheter och skyldigheter. Lagen om anställningsskydd är inget undantag. Det är särskilt två stadganden i denna lag som diskriminerar unga arbetare. Det är bestämmelsen i 11 § om åldersindelad uppsägningstid och skadestandsbestämmelserna i 39 §, sista stycket.

I 11 §, andra stycket, stadgas att den som har fyllt 25 år har rätt till två månaders uppsägningstid, som sedan ökas med en månad för vart femte år. Har man uppnått en ålder av 45 år, är den lagstadgade uppsägningstiden sex månader. Denna bestämmelse diskriminerar ungdomen. Det betyder att alla som inte fyllt 25 år inte har någon lagstadgad rätt till längre uppsägningstid än en månad, som bestäms enligt 11 §, första stycket. Det finns ingen rimlig motivering att, i en lag som skall ge ett ökat skydd i anställningen, föreskriva sämre förmåner på grund av ålder. Vänsterpartiet kommunisterna uppmärksammade denna diskriminering av unga arbetare redan vid antagandet av lagen och krävde då att uppsägningstiden skulle vara lika för alla, oavsett ålder.

Dessutom är denna bestämmelse avtalsbar, vilket innebär att avtal om kortare uppsägningstid kan ingås. Detta har också skett. Oftast är det ungdom som också här drabbas. Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare påtalat det olämpliga i att bestämmelserna är avtalsbara. Det finns i dag avtal som föreskriver väsentligt kortare uppsägningstid än den lagstadgade – också här förekommer åldersindelning. Därför reser vi på nytt kravet att 11 § inte skall vara förhandlingsbar i annat hänseende än när det gäller avtal om längre uppsägningstid än sex månader.

I 39 §, sista stycket, finns en bestämmelse om begränsning av skadestånd till arbetare som blivit uppsagd eller avskedad på sådana grunder som arbetsdomstolen underkänt. Enligt första stycket upphör anställningsförhållandet om arbetsköparen vägrar att följa domstols beslut om ogiltigförklaring

av avsked eller uppsägning. Om detta inträffar, skall den uppsagde eller avskedade erhålla skadestånd med upp till 48 månadslöner. Men till denna bestämmelse finns ett undantag. I sista stycket föreskrivs att skadestånd "— får ej i något fall utgå med fler månadslöner än som motsvarar antalet påbörjade anställningsmånader hos arbetsgivaren". Denna särbestämmelse drabbar i första hand yngre arbetare eftersom det är de som i allmänhet har den kortaste anställningstiden. Vänsterpartiet kommunisterna anser att ett så allvarligt brott mot lagen som att avskeda eller säga upp arbetare utan saklig grund inte skall bedömas olika i annat fall än när den anställda som drabbats har fyllt 60 år, vilket vi anser vara motiverat av arbetsmarknads- och andra skäl. Sista stycket i 39 § bör därför utmönstras. Vänsterpartiet kommunisterna har f. ö. rest detta krav alltsedan lagen antogs.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet att riksdagen med bifall till motionen 1051 beslutar anta bifogade Förslag till Lag om ändring i lagen om anställningsskydd, 11 och 39 §§, att gälla fr. o. m. den 1 januari 1980.

Slutligen vill jag ta upp vår motion om inskränkningar i rätten att avskeda anställda, motionen 292.

Om vi hade haft möjlighet att avge reservation skulle den del av utskottets betänkande som börjar på s. 11 med "Frågan om ett deltagande" och slutar på s. 12 med "i dess helhet" ha ersatts av följande reservationstext.

Alltsedan lagen om anställningsskydd antogs har vänsterpartiet kommunisterna med skärpa invänt mot utformningen av lagen och mot vad som skrivits i förarbetena till lagen när det gäller tolkningen av begreppet saklig grund för uppsägning och avsked enligt 7 resp. 18 §. Tillämpningen under de gångna åren har också visat att de krav på ändringar som vårt parti framfört varit välgrundade.

Arbetsdomstolen har i de avgörande frågorna i allt väsentligt gått arbetsköparna till mötes när det gällt rätten att säga upp eller avskeda arbetare. AD har i vissa fall t. o. m. gått utanför den omfattande lista på orsaker som räknas upp i förarbetena av dåvarande inrikesministern Eric Holmqvist.

AD har redan fastslagit att inte bara samarbetssvårigheter med arbetsköparna utan också samarbetssvårigheter med konsulter och tidsstudiemän som inte är anställda i företagen kan läggas till grund för uppsägning.

AD har också vid ett flertal tillfällen godkänt deltagande i strejk som grund för både uppsägning och avsked. AD:s dom att godkänna avskedandet av bilarbetarna i Boden ger ett klart besked om AD:s karaktär av klassdomstol. Metallarbetareförbundet kunde trots sin deklarerade styrka och storlek inte skydda de 43 bilarbetarna mot Bil & Traktor AB. Bolaget hade däremot ett säkert stöd i arbetsdomstolen.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid flera tillfällen påtalat det orimliga i att arbetare skall kunna sägas upp eller t. o. m. avskedas därför att de deltar i en arbetsnedläggelse eller annan stridsåtgärd. Vårt parti har av den anledningen krävt att riksdagen uttalar att deltagande i strejk eller annan stridsåtgärd, oavsett om åtgärden är olaglig eller ej, aldrig skall kunna utgöra

saklig grund för vare sig uppsägning eller avsked. Vi anser denna fråga lika aktuell i dag, varför vi upprepar vårt krav på att riksdagen gör ett sådant uttalande.

Detsamma gäller frågan om samarbetssvårigheter med arbetsköparen eller arbetskamraterna som finns uppräknade i förarbetena som saklig grund för uppsägning eller avsked. Här kan arbetsköparen provocera fram samarbets-svårigheter på många sätt och sedan lätt göra sig av med fackligt och politiskt obekväma arbetare med stöd av förarbetena till lagen.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare krävt att det endast i utomordentligt sällsynta fall skall få åberopas samarbets-svårigheter, olovlig bortovaro, ordervägran, olämpligt uppträdande o. d. som grund för uppsägning eller avsked. Vi anser att det endast skall kunna företas uppsägning eller avskedande, om åtgärden har sanktionerats av den lokala fackliga organisationen och förseelserna klart dokumenterats efter gemensam grundlig utredning.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet att riksdagen uttalar att deltagande i arbetskonflikt, oavsett sådan är lag- eller avtalsstridig, aldrig kan utgöra saklig grund för uppsägning eller avsked, att samarbets-svårigheter med arbetsköpare eller med arbetskamrater, olovlig bortovaro, ordervägran, olämpligt uppträdande o. d. endast i utomordentligt sällsynta fall kan läggas till grund för uppsägning eller avsked och då under förutsättning av den lokala fackliga organisationens godkännande.

Ja, så skulle det ha stått i arbetsmarknadsutskottets tredje betänkande för i år, om det varit så att vänsterpartiet kommunisterna hade varit med i utskottet och haft sina demokratiska rättigheter i riksdagen. Men den borgerliga majoriteten vill inte följa demokratins spelregler och låta samtliga partier som är representerade i riksdagen, som av folket har fått stöd att medverka i denna parlamentariska församling, få vara med i utskotten. Vi ställs utanför en del av riksdagens arbete, och då får det i stället bli på det viset att man får lov att läsa upp tänkta reservationer från kammarens talarstol. Det är som jag tidigare sade tyvärr också ett merarbete för kammarkanslisterna, men det är inte vi som orsakat detta utan det är de som varit "demokratiska" nog att ställa oss utanför som bär skulden.

Jag yrkar därför bifall till motionerna 291 och 1051 och hemställer att lagförslagen i dessa skall äga giltighet från den 1 januari 1980. Dessutom yrkar jag bifall till motionen 292.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag skall försöka att inte göra samma tidsöverdrag som den föregående talaren.

Anledningen till att jag begärt ordet är att jag tillsammans med några kamrater här i riksdagen inlämnat motionen 2072, i vilken vi begär att riksdagen beslutar om en komplettering i vad gäller skadestandsreglerna i

lagen om anställningsskydd på ett sådant sätt att det klart framgår att skadeståndet skall jämkas till noll, när det med hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet och den allmänna laglydnaden framstår som oskäligt att tillerkänna den enskilde eller fackförbundet allmänt skadestånd.

Bakgrunden är som vi skriver i motionen att det många gånger har visat sig vara vanskligt för arbetsgivarparten att avgöra om saklig grund för uppsägning eller avskedande har förelegat, vilket är naturligt. I flera fall har arbetsdomstolen uttalat att arbetstagarens agerande måste anses som en allvarlig förseelse men på grund av olika omständigheter bedömt uppsägningen som ogiltig. Arbetsgivaren har blivit skyldig att utge skadestånd – inte bara ekonomiskt för utebliven lön – utan även allmänt skadestånd såväl till den enskilde som till fackförbundet. Detta förfaringssätt ter sig, såsom vi skriver, i vissa fall stötande, t. ex. när den anställde gjort sig skyldig till tillgreppsbrott. Vi menar att det inte överensstämmer med allmänt rättsmedvetande att den som tillgripit något från arbetsgivare, låt vara av ringa värde, genom arbetsdomstolens bedömning erhåller ett skadestånd för påstådd kränkning. Vi menar också att det för övriga anställda måste förefalla märkligt att den som kanske på bar gärning ertappats med stöld från företaget erhåller åtskilliga tusen kronor som "gottgörelse" för detta tillgrepp. Då uppstår tanken att brott lönar sig.

Jag kan ta ett konkret exempel. En anställd ertappades med stöld av ringa värde, som man säger, och fick en varning av arbetsgivaren att om detta skulle upprepas kunde det bli fråga om avsked. 14 dagar senare ertappades samme anställd på nytt med att göra ett försök till tillgrepp, och han fick avsked. Arbetsdomstolen tar upp denna fråga och säger att det var inte saklig grund för avsked – tillgreppet gällde något av ringa värde – och jag håller med om att det kan vara en riktig bedömning.

Men vad vi motionärer tycker är stötande i ett fall som detta är att den förfördelade arbetstagaren, som alltså bevisligen vid ett par tillfällen har blivit avslöjad på bar gärning med att försöka stjäla från företaget, förutom det som ju är naturligt när arbetsdomstolen underkänner ett avskedande, dvs. får ersättning för utebliven lön, även får ett skadestånd på flera tusen kronor. Det måste te sig ganska egendomligt för hans arbetskamrater, som är ärliga, när de får uppleva att den som är oärlig får komma tillbaka till jobbet – det kan de naturligtvis tycka är riktigt – och dessutom får en ersättning på flera tusen kronor. Det blir alltså i praktiken en ersättning för att han stulit. Det är konsekvensen. Och då frågar de sig vad det är för nytta med att de är ärliga och jobbar och sliter – de får ingen ersättning med 2 000–3 000 kr. utöver lönen.

Detta är bakgrunden till vår motion, och vi menar att sådana här oformligheter inte får förekomma.

Utskottet skriver nu: "Att med lagstiftning gå in och föreskriva hur bedömningen skall vara i vissa typer av fall kan inte komma i fråga." Den meningen är litet egendomlig. Att vi i riksdagen skall tala om hur arbetsdomstolen skall bedöma enskilda fall är naturligtvis inte möjligt. Men att ändra lagstiftningen för att bedömningen i sådana här fall skall kunna bli

mera i enlighet med vårt rättsmedvetande kan inte vara fel.

Jag hade hoppats att utskottet skulle ta allvarigare på denna fråga och föranstalta om en ändring av lagtexten, men tyvärr har man inte gjort det. Vi får väl återkomma i denna fråga, men jag är som sagt litet missnöjd med att man inte har tagit tillräckligt allvarligt på detta.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande behandlas fem motioner om lagen om anställningsskydd. Motionerna väcktes under den allmänna motionstiden i januari i år.

Jag skall börja med att säga ett par ord om lagens tillkomst.

Lagen antogs på hösten 1973 och började gälla på sommaren 1974. Man kan säga att lagen fick ett omedelbart genomslag. Den har inneburit en stor förändring för både arbetsgivare och arbetstagare. Inte minst har den inneburit en påtaglig förbättring av arbetstagarnas anställningsskydd. Möjligheterna att ytterligare förbättra detta skydd prövas sedan ett par år tillbaka av en utredning, anställningsskyddskommittén.

När lagen antogs av riksdagen på hösten 1973 skedde det under bred politisk enighet. Kommunisterna hade emellertid en annan uppfattning och krävde ändringar på en lång rad punkter. En del av ändringarna gällde detaljer, andra gällde väsentliga delar i lagens uppbyggnad.

Vpk har genom åren vidhållit sin ståndpunkt, och i konsekvens med denna inställning har partiet även i år begärt att lagen skall ändras. En del av dessa ändringsförslag prövades av riksdagen så sent som i våras.

Ett av de krav som vpk har vidhållit är att deltagande i arbetskonflikt aldrig skall kunna leda till uppsägningar eller avskedanden. Detta yrkar man i motionen 1978/79:292. Den här frågan diskuterades redan när anställningsskyddslagen antogs men också i samband med antagandet av medbestämmandelagen. Situationen i dag är den, som utskottet konstaterar, att avskedande eller uppsägning endast kan godtas i samband med olovliga arbetskonflikter och, då så är fallet, endast i speciella undantagssituationer.

Kommunisterna påstår i motionen att arbetsdomstolen "vid ett flertal tillfällen" har godkänt deltagande i strejk som grund för uppsägning eller avsked. Ja, det har skett i några fall, men de ligger ganska långt tillbaka i tiden. Sedan anställningsskyddslagen trädde i kraft har arbetsdomstolen bara behandlat ett fall. Och det gäller f. ö. inte de strejkande bilmekanikerna vid Bil & Traktor AB i Boden, såsom påstått i vpk-motionen. Det utslag i AD som Tommy Franzén talade om gällde *skadeståndsmålet*, det var *ingen prövning av avskedanden*. Vpk menar att detta fall skulle ha funnits med i den reservationstext som Tommy Franzén pläderar för. Det var för väl att denna felaktighet inte kom in i utskottsbetänkandet. Det är tragikomiskt att Tommy Franzén väljer exempel som saknar grund när han talar om att han vill föra arbetsrörelsens kamp vidare.

Det enda fall som har varit uppe i arbetsdomstolen är i stället den på sin tid bekanta städerskestrejk i Skövde. Då godtogs av en enhällig domstol att vissa av de strejkande blev avskedade. Men domstolen ogiltigförklarade

samtidigt avskedandena för två andra strejkande.

Svensk arbetsrätt bygger, herr Franzén, på att avtal skall hållas. Det är någonting som kommunisterna underkänner, och därför är vi oense.

Utskottet, som alltså har konstaterat att arbetstagare som går ut i konflikter som är olovliga endast kan sägas upp eller avskedas i speciella undantagssituationer, anser att det inte heller har inträffat någonting som ger anledning för riksdagen att ändra sitt tidigare ställningstagande i denna fråga.

Vpk tar liksom tidigare år även upp andra fall av uppsägning eller avsked på grund av arbetstagarens personliga förhållanden, såsom samarbetssvårigheter, ordervägran, olovlig frånvaro etc. Lagens ståndpunkt är att saklig grund föreligger endast om arbetstagaren visat en klart dokumenterad olämplighet. Det räcker inte med enstaka fall av misskötsamhet eller olämpligt uppträdande, såvida inte förseelsen är av en mycket allvarlig art. Utskottet har försökt belysa detta genom att ge en mycket fyllig redovisning av de mål om uppsägning eller avskedande som har förekommit i arbetsdomstolen. Redovisningen omfattar 70 mål och i flertalet fall, eller ca 45, har entledigandena underkänts av arbetsdomstolen.

Vpk vill också som en extra säkerhetsåtgärd införa att uppsägning eller avskedande skall få ske först om den lokala fackliga organisationen har godkänt åtgärden. Utskottet erinrar här om att arbetsgivaren är skyldig att först varsla om åtgärden till facket och, om så begärs, ta upp överläggningar innan beslut fattas. Man kan vidare erinra om att den åtgärd motionärerna föreslår inte får någon effekt i de fall det inte finns några organiserade anställda på arbetsplatsen. I det material som utskottet har redovisat i bilagan till betänkandet finns f. ö. ett fall om uppsägning – som var föranledd av samarbetssvårigheter arbetskamrater emellan – där arbetsgivaren och facket träffat en överenskommelse om uppsägning men där åtgärden inte desto mindre blev underkänd av AD. Jag ville säga detta med tanke på Tommy Franzéns resonemang om dispositiva regler och uppsägningar.

Utskottet har inte heller i år övertygats om att anställningsskyddslagens regler om saklig grund behöver ändras och avstyrker därför motionen 292 i dess helhet.

Kommunisterna har vidare väckt en motion, 1978/79:1051, som kritiserar anställningsskyddslagen därför att den på ett par punkter sägs missgynna *unga* arbetstagare. Detta sägs bl. a. vara fallet med reglerna om uppsägningstid. Dessa regler innebär att arbetstagare under 25 år har en uppsägningstid av en månad. Uppsägningstiden förlängs med stigande ålder. Vpk vill att uppsägningstiden generellt – oavsett ålder – skall vara sex månader.

Detta är en sak som diskuterades redan vid lagens tillkomst. Man ansåg då att det var en rimlig avvägning mellan olika intressen som ligger bakom reglerna. Utskottet har fortfarande samma uppfattning. Möjlighet finns också att träffa avtal om andra uppsägningstider. Denna frihet vill vpk emellertid begränsa. Avtal skall enligt motionen endast kunna träffas om längre uppsägningstider än sex månader. Sådana avtal finns i dag på t. ex. tjänstemannaområdet. Med hänvisning till att avtal om andra uppsägningstider än lagens träffas endast på förbunds nivå har utskottet avstyrkt

Onsdagen den
7 november 1979

Anställningsskydd

motionen även i denna del.

Herr talman! Jag ser att min taletid snart är slut. Låt mig avsluta med att säga ett par ord om den motion som herr Åkerlind m. fl. har väckt.

TALMANNEN lät nu klubban falla och yttrade:

Jag får fästa uppmärksamheten på att sex minuter är den talartid som man har till sitt förfogande.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag skall försöka hålla mig inom de sex minuterna.

Det är bara ett par frågor som jag skall ta upp. Jag tycker att det nästan är meningslöst att diskutera med Elver Jonsson med tanke på hans agerande i dessa frågor under de här åren. Argumenten känner jag också igen från tidigare år.

Men när han ironiserar över i hans tycke fel valda exempel, måste man ändå hålla i minnet att vad som är principen i det hela är att deltagandet i en arbetskonflikt aldrig får utgöra saklig grund för avsked. Själv relaterar han ju att det trots allt finns sådana exempel – som det fall då arbetsdomstolen sparkade Skövdestäderna. Det finns alltså ett klart utslag i arbetsdomstolen om deltagande i arbetskonflikt. Även om konflikten är olovlig eller olaglig, så finns den ändå där, och vi anser att vad som hänt i dessa fall inte är acceptabelt. Det är därför som vi håller fast vid den princip det här gäller.

Elver Jonsson säger att avtal alltid skall hållas. Jag vet inte vad Elver Jonsson har för erfarenhet från arbetsmarknad och fackligt jobb, men man bör hålla i minnet att förhållandena på en arbetsplats förändras. De är inte statiska under en hel avtalsperiod, även om avtalsperioden är så kort som ett år, utan de är föränderliga från dag till dag. Det gör att de förutsättningar som förelåg när man ingick ett avtal inte är desamma när avtalstiden har gått ut. Det har införts nya arbetsmetoder, man har annorlunda arbetsförhållanden på andra sätt, man har kanske rationaliserat, de ekonomiska förutsättningarna är inte lika, osv. De förändringar som har skett måste man då ha i åtanke, och man skall inte bara påstå att det är de arbetare och tjänstemän som skrivit på avtalet – i den situation som rådde då avtalet ingicks – som skall hålla på vad som där är skrivet. Många sådana exempel kan anföras, och jag skall inte förlänga debatten med det.

När det gäller frågan om uppsägningstidens längd kritiserar vi – med rätta, tycker vi – att regeln är dispositiv, att det alltså är möjligt att försämra den för arbetstagarna. Det spelar ingen roll om Elver Jonsson tar många exempel och säger att statstjänstemännen i de fallen lyckats i förhandlingar. Som jag exemplifierade i mitt huvudanförande finns det också de som definitivt inte har klarat detta utan råkat ut för den köpslagen som ändå förekommer när det gäller centrala förhandlingar, när det gäller att förbundsanpassa exempelvis en LO-SAF-överenskommelse. År 1974 hamnade man i köpslagen om bl. a. den här frågan – det fanns även andra frågor.

Vi tycker inte att man skall ge möjligheter åt arbetsköparna att utöva sådana påtryckningar när det gäller frågor om anställningsskydd. Därför vill

vi inte heller medverka till att arbetsköparna skall ha rätt att göra sådana här försämringar för arbetarna.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber om tillgift för mitt överskridande av den talartid som tillmätts mig. När vi i utskottet skrev ganska fylligt om det här ärendet utgick vi ifrån att vi därmed kanske skulle kunna förkorta debattiden. Där bedrog vi oss något – jag tänker då på Tommy Franzéns inlägg, som också blev ett inlägg i den konstitutionella delen när det gäller riksdagens arbetsformer, men jag skall inte ta upp den frågan.

Låt mig först, herr talman, yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i dess helhet i utskottets betänkande nr 3.

Jag vill sedan notera med tillfredsställelse att Tommy Franzén icke har bestritt mitt påstående om att vpk:s motion hade väckts på felaktiga grunder, på vilka man också hade tänkt skriva en reservation.

Herr Franzén säger att förhållandena på våra arbetsplatser förändrats och menar att detta skulle vara skäl nog för att biträda vpk:s yrkande. Visst förändras förhållandena på arbetsplatserna och arbetslivets villkor, men man får intrycket att Tommy Franzén inte har observerat att vi också i det avseendet har ett regelsystem för att kunna hantera dessa frågor. Medbestämmandelagen, även om den har sina begränsningar, är ju ett utomordentligt verktyg just när det gäller de anställdas möjligheter att vara med och påverka förhållandena på arbetsplatserna och den dagliga arbetssituationen.

Vår uppfattning är som sagt att ingångna avtal skall hållas. Det anser också riksdagen, vilket finns dokumenterat genom tidigare beslut. Det anser också de fackliga organisationerna. Där har kommunisterna en annan syn, och därför skiljer vi oss åt i våra slutliga ställningstaganden.

Här föreligger ytterligare ett par motioner som jag också gärna vill kommentera.

I en socialdemokratisk motion av Birgitta Johansson m. fl. behandlas frågan om vetorätt vid permitteringar. Utskottet har markerat varför man inte är beredd att följa de förslag som framförts i denna motion.

Utskottet har heller inte kunnat ställa sig bakom det yrkande som framställs i den moderata motionen av Allan Åkerlind m. fl., att skadestånd i vissa fall skall jämkas till noll när uppsägning ogiltigförklarats av arbetsdomstolen. Motionärerna tänker på de fall där ogiltigförklaring sker trots att arbetstagaren gjort sig skyldig till en i och för sig allvarlig förseelse.

Jag tror att herr Åkerlind gjorde en felsägning när han sade att arbetstagare kan få skadestånd även om de gjort sig skyldiga till tillgreppsbrott. Det kan de naturligtvis inte få, men de kan få skadestånd om de blivit uppsagda på oriktig grund.

I kort sammanfattning kan sägas att utskottet konstaterar att domstolarna redan har möjlighet att göra erforderliga skälighetsbedömningar i skadestandsfrågan. Möjlighet att jämka till noll finns således redan nu enligt lagen.

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

Anställningsskydd

Jag skulle vilja fråga herr Åkerlind: Vill de moderata motionärerna ta bort jämkningsreglerna?

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag anser inte att det finns någon anledning att ta bort jämkningsreglerna.

Elver Jonsson påstod att jag gjorde en felsägning när jag sade att man kan få skadestånd även om det föreligger tillgreppsbrott, men jag vill till det säga att det är så reglerna verkar i det konkreta fallet, när man får skadestånd på grund av en oriktig uppsägning.

Den oriktiga uppsägningen är en sak, men orsaken till uppsägningen var i det konkreta fall jag nämnde ett par tillgreppsbrott. Hade dessa inte skett, så hade uppsägningen aldrig kommit till stånd, och skadeståndet på grund av det oriktiga avskedandet hade heller inte kommit att utdömas.

Resultatet i det här konkreta fallet blir alltså följande: Den som vid ett par tillfällen har tillgripit en vara av mindre värde får behålla sitt jobb – en fråga som jag inte går in på i det här sammanhanget – och får ersättning för förlorad arbetsförtjänst, en ersättning på grund av att han blivit oriktigt uppsagd. Denna uppsägning har emellertid sin grund i själva tillgreppet.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Beträffande det här exemplet – där jag enligt Elver Jonsson har tagit fel – må det väl, hoppas jag, ursäktas mig om jag råkat lämna ett exempel som inte är relevant. Jag har inte hunnit kontrollera den saken. Är exemplet irrelevant är det väl lika med Elver Jonsson som med mig – trots allt har man kanske inte i alla frågor den formella bakgrunden helt klar för sig. Elver Jonsson har ett arbetsmarknadsutskott och ett kansli som väl känner till de här frågorna. Vi har av Elver Jonsson och hans vänner på den borgerliga kanten inte getts samma möjligheter. Vi har inte kansliet till hjälp, eftersom vi inte är representerade i utskotten. Våra uppgifter kan därför inte bli riktigt kontrollerade. Jag hoppas att det ursäktas mig om exemplet i det fallet var något irrelevant.

Beträffande medbestämmandelagen, som Elver Jonsson tog upp, vill jag säga att jag började mitt anförande med att beröra vissa av de frågor och krav som vi för fram i stället för medbestämmandelag. Vi vill rubricera frågorna "demokratiska rättigheter på arbetsplatsen". Det är nämligen vår uppfattning att medbestämmandelagen inte ger de möjligheter som Elver Jonsson lät påskina. Därför menar vi att det finns skäl att både i lagen om anställningsskydd och i medbestämmandelagen vidta stora förändringar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 292 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 292 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 307
Nej - 18

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1051 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1051 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 307
Nej - 17

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 291 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

Den lokala lant- mäteriverksamhe- ten

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 291 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 309
Nej - 17

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1051 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1051 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 308
Nej - 17

§ 29 Den lokala lantmäteriverksamheten

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:1 med anledning av riksdagens revisorers förslag 1978/79:21 angående den lokala lantmäteriverksamheten.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talmän! Riksdagens revisorer har hos riksdagen hemställt om att en utvidgning av kommunernas deltagande i fastighetsbildningsverksamheten genomförs samt att frågor om gränsdragningen mellan statliga och kommunala myndigheters arbetsuppgifter på fastighetsbildnings- och mätningss-

området skall avgöras av en till lantmäteriet knuten partssammansatt nämnd.

Svenska kommunförbundet har uttalat sig positivt om de här förslagen och anser att, om inte den föreslagna organisationsöversynen kommer till stånd, en utredning bör tillsättas om en kommunalisering av fastighetsbildningens organisation.

Enligt min mening har civilutskottet behandlat revisorernas förslag styvmoderligt. Civilutskottet skriver i sitt betänkande: "Den nya organisationen har ännu knappt stabiliserat sig. Försöken i skilda sammanhang att fördjupa samverkan mellan det stalliga lantmäteriet och kommunerna får förutsättas fortsätta – med en positiv inställning från båda parter."

Jag vill fråga civilutskottets talesman hur länge det dröjer innan man räknar med att den här organisationen skall ha stabiliserat sig. Organisationen tillskapades den 1 januari 1972 och har alltså funnits i åtta år. Och vad menar utskottet med att försök får "förutsättas fortsätta – med en positiv inställning från båda parter"?

Det har gjorts en enkät, och de kommuner som tillfrågats i enkäten har pekat på framför allt tre argument för utökat kommunalt huvudmannaskap:

1. behov av nära samordning mellan fastighetsbildningen och den kommunala planläggnings- och byggprocessen,
2. missnöje med nuvarande kostnadsfördelning mellan stat och kommun,
3. splittrad service till allmänheten.

Vad gäller det första och det tredje argumentet bör understrykas att fastighetsbildningen oftast – i tätortsområden alltid – ingår som en del i en byggprocess, där kommunens organ i olika sammanhang blir inblandade. Här utgör fastighetsbildningen endast en mindre del i processen som måste samordnas med den övriga delen och som handläggs helt av kommunala organ.

För allmänheten är det naturligtvis värdefullt om den kommunala servicen kan samordnas så mycket som möjligt och samtidigt bli ett besvär mindre.

Jag har inget yrkande, herr talman; det är ett enigt utskott som står bakom betänkandet. Men jag vill understryka vikten av att denna för kommuner och allmänhet så viktiga fråga snart kan lösas.

Det ter sig för de flesta fullkomligt onödigt att flera myndigheter skall syssla med något som alldeles uppenbart borde kunna klaras av den kommunala myndigheten – ett steg i strävandena att minska byråkratin alltså.

Jag ber att få återkomma i frågan.

I detta anförande instämde Anita Persson (s).

SVEN ERIC ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Det är ingen ny fråga som nu aktualiseras, utan den har

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Den lokala lant-
mäteriverksamhe-
ten*

aktualiserats från tid till annan och då främst av dem som företräder kommunernas intressen.

Historien är den att denna organisation trädde i kraft i början på 1970-talet efter vissa födslovändor – orsaken var mest fördelningen av fastighetsbildningsansvaret och mättningsverksamhetsansvaret mellan kommuner och de statliga organen. Emellertid fick vi då i stort sett nuvarande fördelning av huvudmannaskapet på området såsom en kompromiss av de överläggningar och utredningar som hade ägt rum.

Nu hävdas här, bl. a. av Wivi-Anne Cederqvist, att det vore bäst om kommunerna finge överta allt detta. Ja, det finns många som anser det; dock har det förslaget inte framförts så pass radikalt här tidigare. Men om man hade haft målsättningen att bedriva verksamheten i kommunal regi skulle detta naturligtvis ha genomförts redan vid omorganisationen 1970. Så långt ville ingen gå då, och jag tror det är mycket få som vill gå så långt nu. När man startade verksamheten 1970 var man enig om att vi måste ha ett övergripande organ för hela landet, och det fick vi i det år 1974 bildade statens lantmäteriverk, som tilldelades dessa uppgifter på i stort sett samma orter som i dag.

Emellertid har det sedan dess skett vissa ändringar. Framställningar har gjorts från kommuner, och främst från sådana med positiv tätortsutveckling har framställningarna varit legio under de gångna åren. Såsom framgår av civilutskottets betänkande har förslagen i ett mycket stort antal fall biträtts – någon gång helt, men oftast delvis – och en mer ändamålsenlig indelning har gjorts av de områden som är föremål för fastighetsbildningsåtgärder för tätortsutveckling.

Jag tror att det bästa vi kan göra är att inte gå fullt så långt som revisorerna föreslår utan att vi bör fortsätta med våra överläggningar med Kommunförbundet, dock utan den partssammansatta nämnden. Jag tror nämligen det är lyckligast om vi kan ha samrådet informellt.

Wivi-Anne Cederqvist frågar bl. a. vad samrådet skall gå ut på. Ja, det kan t. ex. vara ett samråd inför investeringar. Det finns f. n. i kommunerna en tendens att investera pengar i rätt dyrbar utrustning, som man sedan kanske finner att man inte har tillräckligt verksamhetsunderlag för. Det är nog ofta det förhållandet som gör framställningarna om att få utvidga verksamheten nödvändiga. Kan man ha ett samråd där och göra upp om vem som skall sköta vad, så tror jag det är det allra lyckligaste.

Huvudskälet till att vi har den verksamhet som vi nu har är dock att vi måste ha en enhetlig kostnadsutveckling på det här området i hela landet. Skulle vi gå så långt som Wivi-Anne Cederqvist tydligen vill, så skulle kommunerna ta de bästa bitarna – där vi hade de största utsikterna till kostnadstäckning för verksamheten. Över för det statliga lantmäteriet skulle då i huvudsak bara bli viss glesbygdsverksamhet och enstaka förrättningar, som inte skulle kunna ge kostnadstäckning – i all synnerhet som det i dag är mycket svårt att uppnå kostnadstäckning för lantmäteriverket.

Slutligen frågades om denna verksamhet i dag är stabiliserad och, om så inte är fallet, när den kommer att stabiliseras. Vi i utskottet anser att

verksamheten ännu inte har stabiliserats och att redan det är ett skäl att inte ta slutlig ställning till de frågor som revisorerna har aktualiserat.

Orsakerna till att verksamheten inte har stabiliserats är flera. Vi bör komma ihåg att vi startade den här verksamheten 1970 med en ny fastighetsbildningslag. Det gick inte många år förrän lantmäteriverket blev föremål för utlokalisering till Gävle. Bortsett från vissa positiva effekter fick detta en menlig effekt på den rationaliseringsutveckling och den stabilisering som då var på gång. Till detta kan läggas en helt ny verksamhet i form av datoriserad fastighetsregistrering, en verksamhet som ännu är långt ifrån uppbyggd.

Jag har med detta bara velat anföra att det förvisso finns andra skäl än de som Wivi-Anne Cederqvist här anfört och att de skälen talar för att man i huvudsak behåller den indelning av verksamheten som vi nu har.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag beklagar verkligen att civilutskottet efter snart åtta år fortfarande ser den här verksamheten som en försöksverksamhet som inte har stabiliserat sig. Under tiden får då kommuner och allmänhet dras med detta problem, och det är verkligen ett stort problem i många kommuner. Klart är att byggnadsprocessen skulle förenklas om kommunerna ombesörjde i varje fall all fastighetsbildning inom tätortsområdet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 30 Ändring i förköpslagen, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:2 med anledning av propositionen 1978/79:214 om ändring i förköpslagen (1967:868), m. m., jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1978/79:214 (justitiedepartementet), beslutad den 5 april 1979, föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i förköpslagen (1967:868),
2. lag om ändring i expropriationslagen (1972:719),
3. lag om ändring i lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.,
4. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
5. lag om ändring i jordförvärvslagen (1979:000),
6. lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Enligt förköpslagen har kommun i vissa fall förköpsrätt vid försäljning av

Onsdagen den
7 november 1979

*Ändring i förköps-
lagen, m. m.*

fast egendom. I propositionen föreslås vissa ändringar i lagen. Bl. a. föreslås att reglerna om hembud avskaffas och att skyldigheten för kommunen att erlägga dröjsmålsränta till köparen skall inträda vid en senare tidpunkt.

I propositionen föreslås vidare ändringar i expropriationslagen. Fastighetsägaren får möjligheter att i vissa fall tvinga den exproprierande att tillträda fastigheten i förtid. Den exproprierande ges rätt att även mot fastighetsägarens bestridande utge förskott till denne i avräkning på den slutliga expropriationsersättningen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1979."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:778 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) såvitt nu var i fråga,

1978/79:1066 av Olle Östrand (s) och Ivar Nordberg (s), vari såvitt nu var i fråga hemställdt

1. att en översyn borde göras av förköpslagen för att

a. öka möjligheterna till förköp då planförutsättningarna var ovissa,

b. möjliggöra prisprövning inom expropriationsförfarandets ram efter förköp,

1978/79:1602 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m),

1978/79:1603 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m),

1978/79:1669 av Gösta Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga (yrkandet 8).

1978/79:2087 av Oskar Lindkvist (s) och Stig Gustafsson (s), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att en översyn borde göras av reglerna om expropriation och inlösen av vanvårdade eller eljest bristfälligt förvaltade bostadshus enligt de riktlinjer som angetts i motionen,

1978/79:2097 av Lars Schött (m),

dels den med anledning av propositionen 1978/79:85 med förslag till jordförvärvslag, m. m., väckta motionen 1978/79:2162 av Gösta Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga (yrkandet 4),

dels den med anledning av den här behandlade propositionen 1978/79:214 väckta motionen 1978/79:2709 av Martin Olsson m. fl. (c),

dels den med anledning av propositionen 1978/79:214 i oktober 1979 väckta motionen 1979/80:14 av Sven Eric Åkerfeldt (c) och Kerstin Andersson i Hjärtum (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande upphävande av eller inskränkningar i den kommunala förköpsrätten att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:1603, 2097 och 2162 yrkandet 4,

2. beträffande släktförvärv att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:2709 skulle anta det vid propositionen följande förslaget till ändring i förköpslagen (1967:868) såvitt avsåg ingressen och 3 §,

3. beträffande förköp då planförutsättningarna är ovissa att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1066 yrkandet 1 a,

4. beträffande prisprövning efter förköp att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1066 yrkandet 1 b,

5. beträffande presumtionsregeln att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1669 yrkandet 8,

6. beträffande expropriation för barnstugor att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:778 i motsvarande del,

7. beträffande begäran om ytterligare förslag rörande tillträdesplikt för den exproprierande att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:1602 och 1979/80:14,

8. beträffande inlösen vid vanvård m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2087,

9. beträffande lagförslagen att riksdagen skulle anta de vid propositionen följande lagförslagen i de delar som inte behandlats i hemställen under 2 utom såvitt avsåg ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna,

10. beträffande ikraftträdandet av lagförslagen att riksdagen skulle anta de föreslagna ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna med den ändringen att orden "1 juli 1979" ersattes med "1 januari 1980".

Följande två reservationer hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jädestig, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson (samtliga s):

1. *beträffande ovisshet om planförutsättningar*, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa

beträffande förköp då planförutsättningarna var ovissa att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:1066 yrkandet 1 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

2. *beträffande inlösen vid vanvård m. m.*, vari reservanterna ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2087 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

Till betänkandet hade följande särskilda yttranden

1. *beträffande upphävande eller inskränkningar i den kommunala förköpsrätten* av Rolf Dahlberg, Bertil Danielsson och Jan Eric Virgin (samtliga m).

2. *beträffande presumtionsregeln* av Rolf Dahlberg, Bertil Danielsson och Jan Eric Virgin (samtliga m) samt

3. *beträffande tillträdesplikt för den exproprierande* av Kjell Mattsson (c),

Rolf Dahlberg (m), Elvy Olsson (c), Bertil Danielsson (m), Jan Eric Virgin (m) och Eivor Nilsson (c).

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! För några år sedan antog riksdagen en bostadsförvaltningslag. Denna lag öppnade bl. a. möjligheter för hyresnämnd att ställa vanvårdade hyresfastigheter under tvångsförvaltning. Om en tillfredsställande förvaltning ändå inte kunde uppnås gavs kommunen rätt att lösa in fastigheten.

Bostadsförvaltningslagen är relaterad till förslag från bostadsförvaltningsutredningen. Av remissyttrandena framgår att det redan då framfördes krav på en fristående inlösen. I denna grupp av remissinstanser finner vi Hyresgästernas riksförbund, majoriteten i Kommunförbundets styrelse och en minoritet inom Stockholms kommunstyrelse. Även Malmö kommun, Svenska rikshyggen och Näringslivets byggnadsdelegation ansåg att förvaltaren skulle ha befogenhet att under kontrollerade former försälja en tvångsförvaltningsfastighet.

De år som gått sedan lagen trädde i kraft uppvisar en oroväckande ökning av antalet fastigheter som ställts under tvångsförvaltning. Därmed har man missat en av poängerna med bostadsförvaltningslagen. Avsikten med lagen var att personer som försummade sina fastigheter skulle se en tvångsförvaltning under en viss tid som ett hot mot förfoganderätten och därmed bättra sig medan tid var. Men så har det inte utvecklats. I Stockholms kommun var i augusti i år 16 fastigheter satta under tvångsförvaltning. Det rör sig om 313 lägenheter med ett antal boende på ca 1 000 personer. De senaste veckorna har ytterligare beslut fattats i Stockholm som betyder nya fastigheter under tvångsförvaltning.

I ett pressmeddelande den 8 augusti 1979 informerar Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm om allvarligt missköta fastigheter som ställts under tvångsförvaltning. Jag citerar: "Även om vi i år tvingat fram fler tvångsförvaltningar än någonsin tidigare, så finns fortfarande fastigheter som är aktuella för prövning i hyresnämnden."

Hyresgästföreningen beskriver läget på följande sätt – jag citerar återigen:

"Husen är totalt utsugna, några pengar finns inte. De hyror som betalats till de försumliga värdarna är borta. Husen är ofta dyra att hålla igång eftersom de är djupt nedgångna. De hyror som kommit in räcker inte på långa vägar till för att snabbt få igång upprustningsåtgärder."

Herr talman! Så här kan det inte få fortsätta.

I reservationen 2 till detta betänkande har vi socialdemokrater i civilutskottet följt upp den motion, nr 2087, som jag och min partikollega Stig Gustafsson väckt. Vi kan inte förstå varför de borgerliga ledamöterna i utskottet inte är med på åtgärder, vilkas verkningar i missköta fastigheter hårt drabbar många människor.

I de mest missköta hyresfastigheterna kan inget socialt liv fungera.

Det är inte den misskötande fastighetsägaren som mår illa av dessa förhållanden. Som bostadsförvaltningslagen kan fungera i ett godartat fall

ställs fastigheten under tvångsförvaltning. I regel går ett kommunalt bostadsföretag in som förvaltare. Efter tvångsförvaltningsperiodens slut återfår fastighetsägaren förfoganderätten över hyresfastigheten. Det kan ske efter tre eller – i vissa fall – efter fem år.

Fastighetsägaren lämnar ifrån sig en misskött fastighet som totalt saknar ekonomi. Efter tvångsförvaltningens avslutande återfår han fastigheten i ett upprustat skick, förhoppningsvis med en sanerad ekonomi.

Allt detta är självfallet bra för hyresgästerna, och i det avseendet fyller bostadsförvaltningslagen avsedd funktion. Lyckligast av alla torde dock fastighetsägaren kunna bli. Han får tillbaka sin hyresfastighet i acceptabelt skick, helt utan egen medverkan.

Budskapet i motionen och i den nu aktuella reservationen är kort och gott: Den fastighetsägare som får sin hyresfastighet ställd under tvångsförvaltning har klart visat sin olämplighet. Han bör vid den tidpunkt, då beslutet om tvångsförvaltning fattas, för all tid mista sin äganderätt till fastigheten. Vi kräver att expropriationslagen ses över, så att kommunen får en chans att vid tidpunkten för tvångsförvaltning lösa in fastigheten.

Jag yrkar därför på denna punkt bifall till reservationen 2, som innebär "att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2087 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört".

Reservationen 1 är en gammal bekant i kammaren – vi har haft frågan uppe tidigare. Det gäller kort och gott att öka de kommunala möjligheterna vid förköp då planförutsättningarna är ovissa. Ingen myndighet kan bättre än kommunen avgöra behovet av markförvärv.

Förköpslagens uppgift är att ge kommunerna möjlighet till förköp, dvs. att kommunen träder i annans köparens ställe, av mark som med hänsyn till den framtida utvecklingen krävs för tätbebyggelse eller därmed sammanhängande anordning. Om detta är man i allmänhet överens. Sämjan bryts när det råder ovisshet om planförutsättningarna. När sådana ärenden överprövas – också på regeringsnivå – kan det inträffa att tolkningen ges en sådan restriktivitet, att förköpet inte kan genomföras. Regeringen kan exempelvis säga att den aktuella marken inte behövs för samhällsutbyggande. Ett kommunalt förköp skall granskas från helt objektiva bedömningar och inte från en på högsta myndighets håll gjord slutledning att kommunen inte behöver den ifrågavarande marken. För att komma bort från dessa olika tolkningar och kanske framför allt för att stimulera kommunerna till förköp av mark behövs en översyn av förköpslagen. Vi delar därför motionärernas uppfattning att en översyn av förköpslagen är nödvändig för att främja den kommunala planläggningen genom markförvärv. Jag yrkar därför bifall också till reservationen 1.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 2 behandlas propositionen 214. I den propositionen föreslås ett antal ändringar i förköpslagen och expropriationslagen, och utskottet är enigt om att godta dessa förändringar. Det har dock till betänkandet fogats ett särskilt yttrande beträffande

*Ändring i förköps-
lagen, m. m.*

tillträdesplikt för den exproprierande. Jag återkommer senare till detta särskilda yttrande och skall nu kommentera de två socialdemokratiska reservationer som har avgivits och som båda behandlar förslag i motioner väckta under den allmänna motionstiden i år.

Jag kan vara överens med Oskar Lindkvist om att det som behandlas i reservationen 1 är ett bekant ärende, som vi har behandlat tidigare. Det gör naturligtvis att min argumentering är gammal och välkänd för utskottet och kammaren. Man begär i den socialdemokratiska motionen en översyn av förköpslagen för att öka möjligheterna till förköp när planförutsättningarna är ovissa. Utskottet konstaterar att de av motionärerna angivna svårigheterna att genomföra ett förköp bortfaller, om frågan om markens framtida användning är klargjord i en fullföljd översiktlig planering. Även om en sådan planering inte föreligger finns möjlighet till förköp, om plansyftet har gjorts sannolikt. Motionärerna och reservanterna hävdar emellertid att kommunens bedömningar skall godtas tills en fullföljd planering visar att kommunens avsedda utnyttjande av marken strider mot riksintressen, hävdade i den fysiska riksplaneringen. Utskottets majoritet menar att de eventuella olägenheterna för kommunen i regel väger lättare än intresset att inte principiellt föregripa de slutliga bedömningarna vid t. ex. en fastställelseprövning i planärenden. Enligt motionärerna skulle riksintressena tydligen inte alls beaktas i förköpsärenden, trots att kommunerna i många fall avser att ändra markanvändningen. Vi hade, som redan nämnts, att behandla ett motionsförslag med ungefär samma innebörd föregående år. Utskottsmajoriteten intog då ungefär samma ståndpunkt som i det nu föreliggande betänkandet. Det förhållande som kritiserar från reservanternas sida kommer att bli mindre aktuellt allteftersom riktlinjerna för hushållning med mark och vatten preciseras och konkretiseras i den kommunala översiktliga planläggningen.

I reservation 2 behandlas en socialdemokratisk motion där man påkallat översyn av reglerna om expropriation och inlösen av vanvårdade eller eljest bristfälligt förvaltade bostadshus. Jag kan även där hänvisa till utskottsbetänkandet. Riksdagen hade för två år sedan att behandla propositioner med förslag till bostadsförvaltningslag. Då diskuterades och avvisades ett förslag av ungefär samma innebörd som det som nu förts fram. Utskottet och riksdagen ansåg då att ytterligare erfarenheter av tillämpningen av expropriationsbestämmelserna och bostadssaneringslagen borde avvaktas. Utskottsmajoriteten vidhåller den uppfattningen. Även tillämpningen av bostadsförvaltningslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1978, bör avvaktas.

Oskar Lindkvist säger att det varit en oroväckande utveckling av antalet fastigheter som satts under tvångsförvaltning – han nämnde siffror på omfattningen i Stockholmsområdet. Jag kan hålla med Oskar Lindkvist om att lagen rimligtvis borde ha den effekten att fastighetsägare försöker sköta sina fastigheter på ett sådant sätt att de inte blir föremål för tvångsförvaltning. Men samtidigt kan man kanske säga att förbättringen av tvångsförvaltningslagen har medfört en större effektivitet. Att antalet fastigheter som kommer

in under tvångsförvaltning ökar är då ett resultat som är riktigt, i varje fall under lagstiftningens inledningsperiod.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Avslutningsvis vill jag bara beröra det särskilda yttrande som har avgivits av center- och moderatledamöter när det gäller tillträdesplikten för den exproprierande – det gäller alltså expropriationslagstiftningen. Vi har instämt i förslaget i propositionen om att fastighetsägaren när den exproprierande för saken till domstol skall få tillstånd s. k. enkelt förhandstillträde genom beslut av fastighetsdomstolen. Men vi anser att det är viktigt att utvecklingen när det gäller tillträdesplikten följs med uppmärksamhet och att nya överväganden initieras i avsikt att möjliggöra att förhandstillträde kan ske i ett tidigare skede i expropriationsförfarandet, om utvecklingen skulle ge anledning till det. Men för dagen har vi inget annat yrkande än utskottets på den här punkten.

OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talmän! Vi begär i reservation 1 en översyn av förköpslagen för att få en bättre tillämpning och bättre möjligheter för kommunerna att använda lagen vid markköp. Vi anser att det är felaktigt av vissa myndigheter att lägga in helt andra planbedömanden än dem som har dokumenterats i det kommunala beslutet att förköpa marken.

Jag anser att det är en väldig fördel för mark- och bostadspolitiken i det svenska samhället att kommunerna kan agera och inte riskerar att en övermyndighet gör helt andra bedömningar än dem som har legat till grund för kommunens beslut. Om det även fortsättningsvis kan uppstå kontroverser på grund av olika bedömningar i enstaka fall löper vi risk att kommunerna avstår från att förköpa mark som på sikt skulle ha stor betydelse för inriktningen av bostadspolitiken. Jag tycker att det skulle ha varit angeläget för hela civilutskottet att medverka till den begärda översynen av förköpslagen.

Jag blev litet betänksam när Kjell Mattsson sade att det är riktigt att antalet tvångsförvaldade fastigheter ökar, eftersom vi har fått den nya bostadsförvaltningslagen. Jag tror att det är precis tvärtom. När bostadsförvaltningslagen infördes ansågs det att den skulle ha ett mycket starkt preventivt syfte. Den skulle medföra en allmän uppryckning av dem som misskötte sina hyresfastigheter och få dem att se till att fastigheten var i acceptabelt skick, för att undvika tvångsförvaltning. I själva verket har utvecklingen blivit den rakt motsatta. Fastighetsägare har börjat avstå från den mest elementära skötsel av sina fastigheter.

Jag har framför mig en liten skrift från Hyresgästernas riksförbund, Hyresgästen. I den berättar man om det senaste tvångsförvaltningsfallet. Fastigheten är ekonomiskt helt utsugen. Den tvångsförvaltas nu i fem år, och när hyresvärderna kommer tillbaka om fem år har han på samhällets bekostnad fått sin hyresfastighet upprustad. En översyn av expropriationslagen skulle medverka till att man kunde göra inlösen redan vid tvångsförvaltningstillfället.

Onsdagen den
7 november 1979

*Ändring i förköps-
lagen, m. m.*

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Det är ett klart intresse att kommunerna skall kunna föra en aktiv markpolitik. Det är därför vi har infört möjlighet för dem till förköp av fastigheter som ändå blir till salu. Men det kan inte betyda, om man vill ha kvar möjligheterna för den part som blir utsatt för förköp att få frågan prövad, att länsstyrelse eller regering aldrig skall kunna gå emot den kommunala bedömningen. I så fall skall man över huvud taget ta bort besvärsmöjligheten ur förköpslagen i stället för att vidmakthålla en chimär att frågan kan bli föremål för prövning. Därför får man finna sig i att en regering någon gång fattar ett beslut som man ur kommunal synpunkt tycker är tokigt.

Beträffande bostadsförvaltningslagen tycker jag inte att det behöver råda några meningsskiljaktigheter mellan Oskar Lindkvist och mig. Det är riktigt att lagen bör ha – och den har det förhoppningsvis också – det preventiva syfte som Oskar Lindkvist beskrev. Men det sammanhänger faktiskt också med det resonemang som jag förde. Vill man förbättra tvångsförvaltningslagstiftningen för att komma åt ett antal vanvårdade fastigheter, måste det rimligtvis innebära att det kan bli en kraftig ökning av tvångsköpen om myndigheter, kommuner, hyresgästorganisationer och hyresnämnder är aktiva.

Oskar Lindkvists beskrivning att dessa fastighetsägare prövar andra metoder är något som jag skall återkomma till. Vi anser att det som har redovisats i samband med motionens behandling inte utgjort tillräcklig grund för att vidta den föreslagna översynen.

OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Självklart är det riktigt att den som blir utsatt för förköp av sin mark skall få frågan prövad. Men det kan inte vara riktigt, som har skett i en del fall, att regeringen har lagt in bedömningar i sitt sätt att hantera frågan som klart avviker från den kommunala bedömningen. Det är något som har skapat en våldsam irritation över alla partigränser. Jag hävdar mycket bestämt att det bara i undantagsfall finns motiv för en annan bedömning än kommunernas vad gäller deras rätt att förköpa mark. Vi bör föra en politik här i landet som stimulerar till kommunalt ägande av mark. Det är en gammal och fin tanke i svensk politik. Jag tycker det är synd att den störs av olika bedömningar när det gäller kommunalt markköp. Det hade inte kostat vare sig centern, folkpartiet eller moderaterna något i prestige att gå med på en översyn av förköpslagen.

Beträffande reservationen 2 säger Kjell Mattsson att det inte behöver råda några meningsskiljaktigheter i sak mellan honom och mig. Men skillnaden mellan våra uppfattningar är väldigt stor. Vi föreslår att kommunerna redan nu skall ges rätt att vid tvångstillfället lösa in fastigheter. Kjell Mattsson har rätt i att det finns inlösenmöjligheter i förlängningen av en tvångsförvaltning, men det finns inga inlösenmöjligheter vid den tidpunkt då fastigheten skall tvångsförvaltas. Vi menar att den fastighetsägare som, ofta med berått mod, har låtit sin fastighet förfalla därmed skall ha försatt sina möjligheter att återfå fastigheten i förvaltning. I sådana fall skall kommunen ges möjlighet att förvärva fastigheten. Det är kort och gott budskapet i reservationen, och det

borde ha varit möjligt för de borgerliga partierna att sluta upp bakom den.

ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Utskottets ordförande har nyss redogjort för utskottsmajoritetens syn på de frågor som behandlas i detta betänkande. Därför kan jag fatta mig mycket kort och bara något beröra de två särskilda yttranden som de moderata ledamöterna i civilutskottet har fogat till betänkandet.

Det första gäller den kommunala förköpsrätten. Alltsedan den infördes har den diskuterats vid många tillfällen här i kammaren. Från moderat håll har vi hävdat att kommunerna helt naturligt skall ha rätt och möjlighet att få tillgång till den mark som de behöver för tätbebyggelse eller "därmed sammanhängande anordningar", som det heter i lagen. Däremot har vi ansett att kommunerna borde kunna klara av detta antingen genom köp på vanligt sätt, då man kommer överens med vederbörande säljare genom ett sådant avtal om köp som träffas dagligdags, eller genom att utnyttja den extraordinära möjlighet som kommunerna sedan mycket länge har haft, nämligen expropriationslagen. Vi har ansett att dessa två möjligheter borde vara tillräckliga för kommunerna när det gäller att få tillgång till den mark som de behöver. Därför har det vid många tillfällen och även i år väckts motioner om att förköpslagen skulle avskaffas eller ändras på vissa punkter.

Man kan fråga vad som gör att vi går emot förköpslagen och hävdar att kommunerna inte bör ha tillgång till den möjligheten. Det finns ganska många exempel på kommuner, som genom denna lag blir erbjudna att köpa fastigheter och markområden som de egentligen inte har direkt användning för. Med tanke på den ekonomi som kommunerna har anser vi det väldigt olyckligt att kommunerna binder kommunala medel i markområden, som inte är aktuella för kommunal planläggning.

Vår principiella inställning i denna fråga kvarstår. Vi har dock vid detta tillfälle inte reserverat oss till förmån för våra motioner utan nöjt oss med ett särskilt yttrande. Det plan- och bygglagsarbete som precis har presenterats kommer i stor utsträckning att gripa in i kommunernas ställning när det gäller plan- och byggsammanhang. Därför avstår vi från att yrka bifall till våra motioner vid dagens behandling av ärendet.

Det andra särskilda yttrandet gäller presumtionsregeln och ersättningsreglerna vid expropriation. Vi har haft och har fortfarande den klara uppfattningen att den som drabbas av expropriation inte skall drabbas också ekonomiskt utan skall ersättas för de förluster som kan uppkomma. Presumtionsregeln är en ganska grov regel. Den drabbar många godtyckligt och är egentligen onödigt. I de allra flesta fall kan man med litet god vilja från de parter som är inblandade komma överens om de ersättningar som skall utgå. Med samma motivering som i det förstnämnda fallet har vi dock avstått från att reservera oss till förmån för vår motion i detta avseende. Vi har bara i det särskilda yttrandet nr 2 angivit vår principiella uppfattning i frågan.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till civilutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Ändring i förköps-
lagen, m. m.*

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Ändring i förköps-
lagen. m. m.*

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oskar Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 165
Nej – 160

Mom. 4–7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oskar Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 165
Nej – 160

Mom. 9 och 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 31 Förenklingar i byggnadslagstiftningen m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:3 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m., såvitt avser bostadsdepartementets ansvarsområde, jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1978/79:111 bil. 12 (bostadsdepartementet), beslutad den 22 februari 1979,

dels föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i byggnadsstadgan (1959:612),
2. lag om ändring i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m.,

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad bostadsministern anfört om de förenklingar som redan hade genomförts eller som övervägdes samt om visst utredningsarbete.

De i propositionen bil. 12 framlagda förslagen innebar att byggnadslov inte längre skulle krävas för vissa åtgärder beträffande bostadsbyggnad med högst två bostadslägenheter. Sålunda skulle byggnadslov inte längre behövas för att färga om byggnadsfasad om åtgärden inte medförde att byggnadens karaktär väsentligt förändrades eller för att anordna skyddad uteplats med hjälp av mur eller plank under vissa förutsättningar eller för att bygga ett skärmtak t. ex. över entré. Vidare hade föreslagits att högst två mindre s. k. komplementbyggnader skulle få uppföras utan byggnadslov, att vissa regler om typgodkännande togs in i byggnadsstadgan (BS) samt att ansökan om byggnadslov beträffande enklare åtgärder skulle få göras muntligt. För att underlätta för fastighetsägare att få till stånd godtagbar energihushållning föreslogs i propositionen en ändring av 75 § andra stycket BS av innebörd att som nybyggnad inte skulle anses anordnande av tillfredsställande energihushållning i befintlig byggnad som måste antas stå kvar under längre tid även om åtgärderna inte vidtog.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionen 1978/79:1669 av Gösta Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga (yrkandet 5).

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2462 av Gösta Bohman m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 4),

1978/79:2467 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställdes

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna
  - a) att all mark som enligt planläggningsbeslut c. d. avsågs för samhällsbyggnad skulle föras över i kommunal ägo,
  - b) att enskilt ägda hyreshus successivt borde föras över i kommunal ägo

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

Onsdagen den
7 november 1979

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

och att en plan för detta snarast borde utarbetas,

c) att ett förslag till ny byggnadslagstiftning borde utarbetas bl. a. med utgångspunkten att de boende eller eljest berörda boendeintressen skulle ha ett avgörande inflytande över utformningen av bostäderna och närmiljön,

d) att förslag borde föreläggas riksdagen som öppnade möjligheter för de boendes faktiska inflytande över förvaltningen av hyreshus.

1978/79:2492 av Per Olof Håkansson (s) och Lennart Pettersson (s), vari hemställdes

att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:111 bil. 12 beträffande

1. lag om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) utom såvitt avsåg 75 § andra stycket.

2. lag om ändring i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m., samt

1978/79:2493 av Marianne Karlsson (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande lagförslagen att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:2492 skulle anta vid propositionen och som bil. 1 till utskottets betänkande fogade förslag till

a. lag om ändring i byggnadsstadgan (1959:612),

b. lag om ändring i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m..

2. beträffande anmälningsförfarande att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2493.

3. beträffande ytterligare åtgärder rörande regleringen av byggnadslov att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2462 yrkandet 1,

4. beträffande utgångspunkter för förslag till ny bygglag att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2467 yrkandet 1 c,

5. beträffande förslag till vissa förenklingar av byggnadsföreskrifter att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1669 yrkandet 5,

6. beträffande förenklingar av bostadslångivningen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2462 yrkandet 4.

7. beträffande mark för samhällsbyggande m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2467 yrkandena 1 a, 1 b och 1 d.

Reservation hade avgivits *beträffande förenklingar i byggnadslagstiftningen m. m.* av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

beträffande lagförslagen att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motionen 1978/79:2492 skulle

a. anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i byggnadsstadgan (1959:612), innebärande bl. a. att de i propositionen framlagda lagförslagen skulle avslås, dock att som nybyggnad i vissa fall inte skulle

anses anordnande av tillfredsställande energihushållning.

b. avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m.

PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Låt mig först få notera att även vi reserverar oss emot krångel och onödig byråkrati. Det finns anledning att få detta sagt, eftersom någon kanske vill tolka den företeelsen att det finns reserveringar som att vi skulle vara för byråkrati och krångel. Så är definitivt inte fallet.

Frågan gäller om propositionens förslag innebär en lättnad i krånglet och byråkratien. Vi tror inte det, snarare tvärtom. I den bedömningen har vi stöd från remissinstanser och många andra som har uttalat sig i den pågående debatten. Folkpartiregeringen och utskottsmajoriteten har inte lyssnat på dessa, och det tycker vi är beklagligt.

Jag skall, herr talman, inte upprepa argumenten för vår syn. Reservationen talar bra för sig själv. Men låt mig ändå på några områden till utskottets talesman få ställa en del frågor, som belyser vår ståndpunkt och det orimliga i den lagstiftning som vi nu tyvärr tycks vara på väg att få.

Det är inte att ta i när jag påstår att hela "Byggsverige" väntar på en ny bygglag. Den sägs nu komma i mitten på 1980-talet. Många tycker som vi, att de förenklingsförslag som behövs – och då menar jag verkliga förenklingsförslag – skulle arbetas fram och genomföras i samband med att en ny plan- och bygglag träder i kraft. Min första fråga blir därför om inte majoriteten ser något värde i en samlad, total och överblickbar förändring.

Man påstår nu att krånglet skall minskas genom att t. ex. ansökan om byggnadslov i vissa fall skall få göras muntligt. Det kan låta bra, men hur blir det i verkligheten? Ingen vet någonting om det. T. o. m. bostadsministern svävar här på målet och säger att byggnadsnämnderna får klara av bedömningen. Tycker inte majoriteten att det hade varit på sin plats om det i propositionen motivedes hade angivits när muntlig ansökan kan accepteras?

Nu tror jag visserligen att byggnadsnämnderna klarar detta. Men menar majoriteten att en splittrad praxis skall få utbildas? Hur menar ni att sakägarna, t. ex. grannar, skall komma in i ett muntligt ansökningsförfarande? Tyvärr är ingenting sagt om detta.

En slutsats som ligger mycket nära till hands är att genom denna ordning med muntlig ansökan kommer inte krånglet och byråkratien att minska, utan snarare att öka. Majoritetens sätt att skriva, utan att lösa detta problem, visar att man går runt problemet och flyttar det till handläggarna. Majoritetens osäkerhet om vad man åstadkommer belyses kanske allra bäst av att majoriteten själv skriver att man vill "stryka under vikten av att berörda myndigheter noga följer utfallet av den nya regeln". I detta ligger, tycker jag, också en antydning om att man inte är säker på att den regel som man för fram är helt glasklar och enkel att tillämpa.

Herr talman! När det gäller omfärgning av fasader sopar tyvärr propositionen undan möjligheten till ett aktivt värn i områden med t. ex. speciella

Onsdagen den
7 november 1979

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

skyddsvärden eller miljökrav. Tunga remissinstanser har gått emot förslaget. Det här är, enligt mitt synsätt, en delfråga som definitivt hade mått bra av att få ligga till sig i det pågående utredningsarbetet och mogna tills förslaget om ny plan och bygglag skall behandlas, inte minst av stadsmiljöskäl. Jag vill fråga utskottets talesman om det inte är litet besvärligt att motivera att man vid nybyggnad kan pröva fasadfärg men att det sedan, när huset är klart, är fritt fram för en fastighetsägare att måla om.

Rättssäkerheten sätter vi ju alla högt. Möjligheter till varierande tolkningar skall undvikas. Min fråga blir: Anser majoriteten att förslaget är godtagbart ur dessa synvinklar? Vi reserverar oss anser det inte. Då tänker jag på komplementbyggnader. Jag är nämligen helt övertygad om att det på detta område kommer att bli mycket stora tolkningsbekymmer om lagförslaget antas.

Det vore därför, som jag ser det, mycket bra om majoriteten ville ge sin syn på vad som ligger i de inte helt precisa avståndsbegreppen "i omedelbar närhet av byggnaden" eller "helt nära stranden". Hur många meter är det fråga om? Vad betyder ordet "omedelbart" i det här sammanhanget? Menar man sammanbyggnad? Då skall man skriva det. Hur nära är "helt nära stranden", och varifrån skall man egentligen börja räkna? Frågan är alltså också: Var börjar resp. slutar stranden?

Svaren kan bli mycket belysande. Det skulle också vara intressant att t. ex. få höra ledamoten av civilutskottet Karin Ahrland, som visserligen inte står bakom betänkandet men som genom sin yrkesverksamhet borde kunna ge många motiv för nödvändigheten av en klar och precis bygglagstiftning. Anser Karin Ahrland det nu föreslagna vara av sådan klass att det kan ge ett fullgott underlag för t. ex. en länsstyrelse att ha som utgångspunkt när man skall hantera överklaganden, som säkert kommer även på det här området? Vi finner inte det, herr talman, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i vad Per Olof Håkansson har sagt i sitt inlägg beträffande förslagen om ändringar i byggnadsstadgan och i lagen om påföljd och ingripande vid olovligt byggande m. m. Därav följer också att jag yrkar bifall till reservationen.

I förevarande betänkande behandlas vissa delar av vpk-motionen nr 2467, nämligen de delar som gäller ett verkligt inflytande för de boende över sina boendeförhållanden.

Grundläggande för en social bostadspolitik är att de boende har ett verkligt inflytande över sina boendeförhållanden, över förvaltning och service. Kravet på ökat boendeinflytande har ställts med allt större skärpa under senare år. Det gäller utformning av och påverkan på den inre boendemiljön, gemensamma utrymmen, service och förvaltning. Vidare har kraven gällt planering och produktion av bostaden och bostadsområdena. Kritiken mot begränsade och otillräckliga möjligheter för hyresgästerna att bestämma över sina egna boendeförhållanden gäller även i samband med boendesanering, såväl vid ombyggnad som vid rivning och nybyggnad.

Ett verkligt boendeinflytande kan på längre sikt inte uppnås med ett bibehållande av privatägda hyreshus. En fördjupad och långtgående boendodemokrati blir möjlig först genom att den privata äganderätten till hyreshus upphävs. Husen måste överföras i kommunal ägo och ställas under förvaltning av hyresgästkollektivet.

Från dessa utgångspunkter framför vi i vpk-motionen förslaget

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna

a) att all mark som enligt planlägningsbeslut c. d. avses för samhällsbyggande skall föras över i kommunal ägo,

b) att enskilt ägda hyreshus successivt bör föras över i kommunal ägo och att en plan för detta snarast bör utarbetas,

c) att ett förslag till ny byggnadslagstiftning bör utarbetas bl. a. med utgångspunkten att de boende eller eljest berörda boendeintressen skall ha ett avgörande inflytande över utformningen av bostäderna och närmiljön,

d) att förslag bör föreläggas riksdagen som öppnar möjligheter för de boendes faktiska inflytande över förvaltningen av hyreshus.

Vad säger nu civilutskottet i sitt betänkande om våra motionsförslag? Jo, följande om yrkandena 1 a, b och d:

”Samtliga dessa tre motionsyrkanden behandlades av utskottet under våren 1979 och avstyrktes ——. Utskottet finner inte anledning ändra tidigare ställningstaganden. Motionsyrkandena avstyrks med hänvisning härtill.”

Vi känner igen modellen.

Vidare säger utskottet om yrkandet beträffande boendeinflytande att motionen avstyrks med hänsyn till att frågorna kommer att övervägas i arbetet med en ny byggnadslagstiftning.

Herr talman! Möjligheterna för vpk att till utskottsbetänkanden foga reservationer har riksdagsmajoriteten som bekant förhindrat. Låt mig därför och med hänsyn till utskottets minst sagt kortfattade skrivning något motivera våra motionsförslag.

Beträffande förslaget om marken: Redan 1944, i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, ställdes kravet att tomtmark skulle kommunaliseras och läggas under tomträtt. Åtgärden bedömdes utgöra en av förutsättningarna för en socialt inriktad bostadspolitik. Men kravet på en sådan åtgärd uppfylldes inte under den följande 30-åriga socialdemokratiska regeringstiden. Man har nöjt sig med vissa i och för sig betydelsefulla förändringar, som emellertid inte förhindrat eller gjort slut på markspekulationen. Privata fastighetsägare i samråd med och lierade med privata bygg- och finansintressen fortsätter alljämt en verksamhet som bidrar till ständigt ökande boendekostnader.

Det behövs betydligt gynnsammare lånevillkor, det behövs mera pengar, och det behövs en vidgad ändamålsbestämning för att kommunerna skall kunna skaffa den mark som erfordras för samhällsbyggandet och undandra marken från privata vinst- och spekulationsintressen. Kommunisterna har alltsedan 1930-talets början tagit olika initiativ och framställt förslag i syfte att bekämpa markspekulationen och underlätta för kommunerna att äga mark och upplåta den med tomträtt.

De ekonomiska och praktiska fördelarna för kommunerna och den stora

majoriteten av dess invånare är uppenbara. Tomträten bidrar dessutom till att avprivatisera en del av bostadsmarknaden. Vi menar att kommunerna skall äga all mark för samhällsbyggande och att all mark skall upplåtas med tomträtt. Kommunerna skall hindras att göra sig av med kollektivt ägd mark och snabbt ges möjligheter att förvärva mark och tillämpa tomträtt vid alla markupplåtelser. Statliga tomträttslån skall alltså kunna utgå även till andra ändamål än bostäder, dvs. till tomträtt för industri- och affärsändamål, mark för fritidshus m. m.

Amorteringstiden och den amorteringsfria tiden för kommunernas markförvärvslån måste förlängas, och kommunernas problem gällande låneunderlag, ränta och amorteringstid skall, enligt vår mening, undanröjas genom statliga tomträttslån.

Sedan till vårt motionskrav beträffande hyreshusen. Planlösheten och spekulationerna på den privata fastighetsmarknaden, de s. k. fria marknadskrafternas ovilja och oförmåga att sköta bostadshusen, olagliga kontoriseringar av kontor, uteblivna ombyggnader osv. gör kravet på överförande av de privata hyreshusen i kommunal ägo allt angelägnare. Hyresgästernas rätt till verkligt inflytande över sitt eget boende kan inte genomföras med privat ägande. Det är nödvändigt att genomföra arbetarrörelsens gamla krav på att successivt överföra de privata hyreshusen i samhällets ägo. Detta medför en rad fördelar. Det blir slut på att privatkapitalister och tusentals fastighetsägare också i förvaltningsledet kan göra pengar på själva boendet. Det blir slut på spekulationerna i köp och försäljning av hyreshus och lägenheter. Det blir slut på den omfattande svarthandeln med lägenheter. Men det ger också möjligheter till bättre sanerings- och ombyggnadsverksamhet och återställande av kontor till bostäder. Hyreshusen skall vara i kommunal ägo med kollektiv förvaltning genom de boende. Därigenom skapas förutsättningar för inflytande och ökat ansvar för de boende, för kollektiva boendeformer, kollektiv service, bra bostadsmiljö och lägre hyror.

Överförande av privata hyreshus i kommunal ägo kan ske under en femårsperiod. Det skall åstadkommas utan hänsyn till de fastighetspriser som fastighetsspekulation och hyresplundring har resulterat i. Ersättning kan utgå i någon form, och lån i fastigheterna kan överföras på den nya ägaren, på kommunen.

Till sist ett par kommentarer till den del som gäller frågan om ökat boendeinflytande. Från borgerligt håll har kraven på boendeinflytande och boendedemokrati som bekant mötts med förslag om att förvandla hyresrättslägenheter till bostadsrättslägenheter. Det är riktigt att den som äger sin bostad eller som bor med bostadsrätt i dag har ett visst inflytande över sin bostad och sin boendemiljö, men den som bor med hyresrätt har ett mycket litet eller inget inflytande. Det vore en kapitulation och en felaktig utgångspunkt att hävda att det privata, individuella ägandet av bostaden skulle vara någon avgörande förutsättning för inflytande och boendedemokrati. Det viktigaste är vilka medel som de boende har till sitt förfogande för att kollektivt kunna bestämma över sin boendemiljö. Det är klart, herr talman, att för att ytterst förverkliga kravet på boendedemokrati måste även

andra reformer än de som jag nu har berört genomföras på bostadspolitikens område. Det gäller t. ex. att effektivt motverka all privat vinstjakt, privat ägande och spekulation på bostadsmarknaden och i stället göra bostaden till en social rättighet.

En successiv övergång till andra former för förvaltning av hyreshusen med ökat inflytande för de boende, som vpk har föreslagit, kan motverka privatisering och stimulera till gemensamma aktiviteter. Flerbostadshusens möjligheter till kollektivt boende kan därigenom tas till vara på ett bättre sätt. Det ger större möjligheter att ta sig an de bostadshus som redan finns, att fylla dem med liv och att ge dem ett bättre innehåll.

Jag yrkar bifall till motionen 2467, yrkandena 1 a, b, c och d.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Det här med att avskaffa krångel och byråkrati, det är väl inte enkelt! Det är mycket lätt att tala om det, men när man skall fatta beslut för att genomföra åtgärder sviker ofta modet hos många. Vi har haft en proposition, nr 111, till behandling, och den har fördelats på flera utskott. Vi kan konstatera att riksdagen redan, trots att de flesta förslagen i propositionen var bra, har hunnit avslå några av förslagen, vilket innebär att man bibehåller onödiga byråkratiska förordningar och bestämmelser. Tyvärr vill socialdemokraterna i vårt utskott – vilket framgår av vårt betänkande – inte medverka till att göra de förenklingar av byggnadslagstiftningen som propositionen föreslår.

Låt mig börja med att redogöra för vad propositionen avser. Den föreslår förenklingar i avsikt att begränsa byggnadslovsplikten och förenklingar beträffande ansökan om byggnadslov. När det gäller begränsningar av byggnadslovsplikten föreslås att det inte längre skall krävas byggnadslov för vissa åtgärder beträffande bostadsbyggnad med högst två lägenheter. Byggnadslov skall inte behövas för att färga om en byggnadsfasad eller för att på ett visst sätt anordna en skyddad uteplats eller för att bygga t. ex. ett skärmtak över en entré. Vidare föreslås att två mindre s. k. komplementbyggnader skall få uppföras utan byggnadslov. Slutligen föreslås att ansökan om byggnadslov beträffande enklare åtgärder skall få göras muntligt, varefter man får besked om huruvida det är O. K.

Vi tycker från utskottsmajoritetens sida att man bör vidta de här åtgärderna som propositionen föreslår för att förenkla byggnadslagstiftningen, både när det gäller byggnadslovsprövningen och förfarandereglererna. Men som Per Olof Håkansson redogjort för här har alltså socialdemokraterna i utskottet reserverat sig mot förslagen, och man får av det dra slutsatsen att de antingen tycker att det är enkelt som det är eller att det är alldeles för stora förändringar, dvs. att de förslag som förs fram i propositionen skulle vara så genomgripande att de skulle påverka vår bebyggelsemiljö om de genomfördes.

Vi tycker att det är tråkigt att utskottet inte har kunnat enas om att vidta de här ändringarna – i all synnerhet som man i samband med diskussionen om att avvakta med plan- och byggnadslagstiftningens reformering i större sammanhang har uttalat att de mindre förändringar som föreslås i den här

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

propositionen stämmer överens med det som också föreslås i den större genomgång av byggnadslagstiftningen som nu är ute på remiss.

Det som reservanterna för fram som stöd för sitt ställningstagande är att man borde ha avvaktat den nyss nämnda förändringen av bygglagen. Det är bara att konstatera att vi gärna skulle ha sett att den reformen hade kunnat träda i kraft vid en tidigare tidpunkt än vad som nu kommer att bli fallet. Det här stora arbetet har dock getts mycket rundlig remisstid, och det behövs säkert, eftersom det är mycket att gå igenom på denna punkt. Sedan behövs också för regeringens och riksdagens behandling avsevärd tid. Innan riksdagens beslut sätts i verkställighet kommer det alltså tyvärr att gå ett antal år, och det har övertygat majoriteten om att det är nödvändigt att vi gör de förändringar som är föreslagna i den här propositionen.

Andra invändningar som man gör mot förslagen är att de skulle leda till en ny byråkrati och att byggnadsnämndernas resurser skulle behöva ökas om bygglovsplikten begränsas. Men då sätter man inte stor tilltro till byggnadsnämndernas förmåga att möta de nya förutsättningar som en ändrad byggnadslovsprövning skulle medföra. Om byggnadslovsplikten begränsas borde resultatet rimligtvis bli att resurser hos nämnderna frigörs, och dessa resurser skulle man då kunna använda inom andra och viktigare delar av byggnadsnämndernas verksamhet.

Jag vill emellertid samtidigt understryka att det är oerhört viktigt att byggnadsnämnderna förstår andan i den reformering av bygglagstiftningen som nu görs. De uttalanden som Per Olof Håkansson gjorde visar att man egentligen kan skapa hur mycket byråkrati som helst om man har det kravet att bygglagen skall ge svar på alla frågor som kan uppstå. Med de förändringar som nu genomförs får byggnadsnämnderna rimligtvis ta sitt ansvar - vill de inte genomföra de förenklingar som nu föreslås och som jag hoppas kommer att beslutas av riksdagen, kan de säkert hitta på bestämmelser som i enstaka fall kan medföra ökad byråkrati. Men det är i så fall inte regeringens och riksdagens fel, utan då beror det på att man på det lokala planet vill vara byråkratisk, och då får man själv ta ansvaret för det.

Jag tyckte som sagt att det var beklagligt att vi inte i utskottet kunde ena oss om den här förändringen, eftersom man därav skulle kunna dra den slutsatsen att socialdemokraterna inte vill vara med om att avskaffa krångel och byråkrati. Nu säger Per Olof Håkansson att det vill de visst. Det tecknar jag mig då till minnes, och jag utgår från att när vi i framtiden lägger fram förslag i denna riktning skall det vara möjligt att bli sams i utskottet, så att byråkratin på bygglagstiftningens område ytterligare kan minskas.

De förslag som har framförts i vänsterpartiet kommunisternas motion har framförts tidigare. De har vid något tillfälle ingående bemötts av utskottet. Eftersom yrkandena är ungefär desamma som de vpk-yrkanden som vi behandlade i våras har vi givetvis inga nya argument. Vi är djupt osams om vilken samhällsutveckling vi skall ha här i landet, och vi kan alltså inte acceptera vpk:s förslag. Det är inte särskilt meningsfullt att upprepa de argument som ett enigt utskott tidigare har anfört mot vpk:s yrkanden om direkta beslut i vissa frågor. Beträffande andra frågor som tas upp i

vpk-motionen – de boendes medinflytande osv. – hänvisar utskottet till att riksdagen kommer att behandla dem i samband med det förslag till plan- och bygglagstiftning som nu är ute på remiss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

PER OLOF HÅKANSSON (s) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson byggde upp sitt rätt raljanta anförande kring det som jag försökt genskjuta redan i mitt inledningsanförande. Han påstod att socialdemokraterna inte vill medverka till förenklingar. Visst vill vi det! Det försökte jag också säga. Men sakfrågan – och det är den som vi nu skall diskutera – gäller: Vad är förenklingar?

Jag noterar att Kjell Mattsson helt avstod från att ta upp de frågor som jag ställde. Han nämnde sålunda ingenting om att det i propositionen t. ex. saknas anvisning för hur en muntlig ansökan om byggnadslov skall utformas. Han nämnde ingenting om den roll och ställning som sakägare i det sammanhanget kommer att ha. Han sade heller ingenting om de problem som har anmälts till utskottet – och som även har anmälts i remissomgången – som kan uppstå, t. ex. vid omfärgning av fasader. Han avstod också helt ifrån att hjälpa till med tolkningar av de svåra avståndsbegrepp som förs fram i propositionen – jag tänker på avståndsbedömningar sådana som ” i omedelbar närhet av” och ”helt nära”.

Visst vill vi socialdemokrater medverka till att genomföra reformer, men då får det inte vara skenreformer eller reformer som sammantaget förvärrar vad de egentligen är avsedda att minska eller ta bort, nämligen krånglet och byråkratin.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste till Kjell Mattsson säga att den här frågan i och för sig inte handlar om vilken typ av samhälle som vi skall ha. Jag tycker det var att gå för långt att anföra det som motiv för att avstyrka våra förslag, som Kjell Mattsson gjorde.

De förslag som vi vill att riksdagen skall ge sin anslutning till skulle innebära att vissa åtgärder skulle vidtas för en socialt inriktad bostadspolitik inom ramen för det samhälle som vi har. Vi vet att det i många och långa stycken finns en långt gående enighet på bostadspolitikens område – om vi undantar moderaterna. Men i det här fallet vill jag bara understryka, Kjell Mattsson, att vi icke har begärt beslut eller ställningstagande till frågan om socialism i dag. Vi har bara föreslagit att åtgärder skall vidtas i syfte att stärka samhällets ställning då det gäller bostadspolitiken och lagt fram konkreta förslag i anslutning till det.

När Kjell Mattsson talar om att det kommer att gå ett antal år innan någon ny bygglag kommer att kunna träda i kraft i full utsträckning med utgångspunkt i det utredningsarbete som pågår, vill jag säga att jag för mitt eget vidkommande noterar det som en poäng i sammanhanget. Det är ett par år sedan jag i en bostadsdebatt här djärvdes säga att vi förmodligen kommer

att få vänta en bra bit in på 1980-talet innan några förslag till ny bygglag kommer att föreligga och innan vi fattat beslut om den. Detta förnekades då, vill jag minnas, också av Kjell Mattsson.

Sedan, herr talman, vill jag i fråga om det utredningsarbete som gjorts och där ett av våra motionsyrkanden skulle ha avvisats med hänsyn till bygglagutredningens arbete säga att man naturligtvis kan använda utredningen för olika ändamål. Moderaterna använde den i ett tidigare ärende som vi behandlade här för att krypa ifrån några reservationer och slippa att följa upp sina motioner genom att hänvisa till den. Jag använder den inte på det sättet, utan jag säger att jag inte är övertygad om att vi kommer att få förslag från bygglagutredningen som innebär att vi får några väsentliga förbättringar. Därför vidhåller jag motionsyrkandet.

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Får jag starta med att svara Tore Claeson och säga att jag inte vet vad han menar med socialism men att t. ex. yrkandet om att man inte skulle få ha hyreshus i enskild ägo ju är en typ av socialisering i alla fall. Detta är yrkande 1b i er motion; yrkande 1a är att all mark som enligt planläggningsbeslut e. d. avses för samhällsbyggande skall föras över i kommunal ägo. De kraven har vi tidigare avvisat, och jag finner ingen anledning att upprepa argumenten för det.

När det gäller medborgarinflytandet vid planläggningen vill jag hänvisa till att det är en stor del i det förslag till plan- och byggnadslag som är ute på remiss.

Jag försökte kamma hem poängen att Per Olof Håkansson deklarerat att socialdemokraterna inte är emot avskaffandet av krängel och byråkrati. Även om ni inte vill göra det för tillfället tycker jag det ändå var värdefullt att notera och ta fasta på det för de kommande årens hantering av frågor som rör plan- och byggnadslagstiftningen.

Jag skall försöka svara på några av Per Olof Håkanssons frågor. Men jag vill först konstatera att om man verkligen menar att byggnadslagen skall innehålla en exakt bestämmelse om var på tomten man får placera den här lilla kåken, som alltså inte får vara större än 10 m², då skall man inte avskaffa den bestämmelsen utan ha den kvar. Lagen kan naturligtvis säga att man får bygga en sådan här kåk under förutsättning att den är sammanbyggd med huvudbyggnaden. Men om en person skulle tycka att han vill ha kåken två meter från huvudbyggnaden, då skulle det kunna bli nödvändigt att han besvärar sig hos regeringen för att få bygga på det sättet.

Det är lättnader i sådana här avseenden som förslagen i propositionen vill åstadkomma. Vi borde ha möjligheter att på det lokala planet fatta sådana här beslut utan att det uppstår några skador eller vådor.

När det gäller skyddet av kulturhistoriskt värdefull miljö och omfärgning av hus m. m., kan man ändå konstatera att det är fastighetsägarna som har skapat den miljö som vi i dag vill skydda genom vissa föreskrifter, eftersom vi tycker att det är vackert som det är. Då får man väl i rimlighetens namn utgå ifrån att i varje fall inte alla fastighetsägare är ute för att förstöra den här

miljön utan att det hos alla finns en ambition att försöka vidmakthålla den. Sedan kan det naturligtvis vid något tillfälle förekomma uttryck för dålig smak, men det får man väl då ta. Vi anser att det inte kan medföra någon stor fara om fastighetsägare får möjligheter att utan tillstånd måla om sina hus. Jag tror inte att man för den skull kommer att förstöra den här värdefulla miljön.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Det skall bli mycket kort – jag finner det inte meningsfullt att diskutera med utgångspunkt i Kjell Mattssons yttrande. Det visar rätt klart att han exempelvis inte kan hålla isär begreppen socialism och socialisering. Vi får väl återkomma när Kjell Mattsson lärt sig åtminstone dessa grundläggande fakta.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Får jag till protokollet anteckna att jag naturligtvis beklagar att jag absolut inte kunde instämma i vad min kollega i civilutskottet herr Håkansson sade. Jag är kanske något förvånad över hans inställning. Däremot ställde han en fråga, och jag vill gärna vara så kollegial och artig att jag svarar honom.

Frågan gällde, om jag förstått det hela rätt, hur jag som länsstyrelsetjänsteman med en viss erfarenhet från fältet av byggnadslagstiftningen tror att länsstyrelserna och byggnadsnämnderna skall kunna klara den nya lagstiftningen.

Herr talman! Jag har varit med om att tillstyrka detta förslag, eftersom jag har ett ganska stort förtroende både för länsstyrelserna och för byggnadsnämnderna. Jag tror att man där, nu liksom tidigare, kan läsa lagtexter. Länsstyrelserna och byggnadsnämnderna har i ganska många år ganska bra klarat av att tolka den nuvarande byggnadslagstiftningen, som sannerligen inte är så glasklar – det tror jag att Per Olof Håkansson håller med mig om. Jag är övertygad om att en mycket stor del av länsstyrelsetjänstemännen och ledamöterna och tjänstemännen i byggnadsnämnderna tycker som jag, nämligen att det är bra med vartenda försök till förenkling som görs. Men, herr talman, framför allt tror jag att alla svenska medborgare som vill bygga och bo är glada över varje förenkling, och det är för mig viktigare än om länsstyrelserna eller byggnadsnämnderna tycker det.

Sedan kan jag på grundval av min erfarenhet säga att det dessutom är bra om byggnadsnämndernas plock med en massa småärenden kan försvinna. Jag har den erfarenheten att man på grund av gällande regler i många fall kanske ägnat mer tid åt plank och staket samt åt funderingar om 4,5 meter än åt det som byggnadsnämnderna först och främst borde syssla med, nämligen att se till planläggningen ordentligt.

Oppositionen har tagit upp några småfrågor. Synpunkterna på dessa frågor har blivit så pass väl bemötta av utskottets ordförande att jag inte behöver gå in på dem i detalj. Jag vill bara påpeka att det finns en gammal god regel som säger att man skall inte ålägga allmänheten att gå in med skriftliga

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

ansökningar i onödan. I allmänhet är statliga myndigheter skyldiga att ta upp ansökningar muntligen och anteckna dem vid telefonsamtal. Det är vad man här försöker överföra i byggnadslagen i vissa fall.

Det viktiga är dessutom, herr talman, i detta fall att byggnadslovet blir satt på papper, inte att ansökan är på papper. Det är något som man borde tänka på.

Här har talats så mycket om färgen på hus. Jag skall inte fortsätta, men jag vill erinra om att det handlar om att färga om hus. De har en gång i tiden prövats i det här hänseendet, om de ligger inom ett stadsplanlagt område, och sedan skall de inte avvika från karaktären.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Vi skall väl runda av den här debatten. Men innan jag gör det för min del vill jag gärna notera att Karin Ahrland har klarat av det som många både tunga och mindre tunga remissinstanser haft bekymmer med, nämligen hur lagen skall komma att tolkas, om den så att säga sätts i sjön.

Jag noterar också att Karin Ahrland sade att det här gäller plank och staket. Men det är just detta det inte gäller. Mina frågor rörde sådana ting som hur sakägarbegreppet skall hanteras när det gäller muntlig ansökan. Det tog Karin Ahrland inte upp.

Karin Ahrland avstod också från att ge någon som helst definition till ledning för den som skall hantera detta – vad man menar med "i omedelbar närhet av" och "helt nära". Jag skall med stort intresse följa hur alla de här frågorna hanteras framdeles.

Jag tillåter mig ändå, herr talman, att än en gång anmäla att jag tycker att det här är en skenreform – en reform i den riktningen att den snarast förvärrar det som den är avsedd att bekämpa, nämligen byråkratin. Därför står jag kvar vid mitt yrkande om bifall till reservationen.

KARIN AHLAND (fp):

Herr talman! Vi skall väl inte skriva de nya anvisningarna här – det tror jag vi kan överlåta åt planverket, som också kan anföra rätt många exempel.

När jag talar om plank och murar, så är det mitt enkla uttryck för just sådant här småbyggande som det är fråga om. Jag tror inte att det är så svårt att veta vad 10 m² är, och jag tror att de allra flesta begriper ungefär vad "omedelbar närhet" är. Det kommer att visa sig i praxis, som så mycket annat har fått lov att göra i byggnadslagstiftningen. Jag skall inte stå här och säga att det är 2 meter eller 10 meter, men vi kan väl enas om att det är nog vad många tror.

När det gäller sakägarbegreppet vill jag bara påpeka att om byggnadsnämnden har en god tjänsteman – och det har ju byggnadsnämnderna i allmänhet – så kanske han frågar i telefon: Hur har ni det med grannarnas medgivande? Det bör han göra.

PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Tyvärr måste jag återkomma.

Menar då fru Ahrlund att i ett byggnadsärende, som inte är byggnadslovspliktigt, skall man införskaffa grannarnas skriftliga medgivande?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Olof Håkansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Olof Håkansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 162

Nej – 162

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Tal mannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på talmannens anmodan Rune Torwald (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

*Förenklingar i
byggnadslagstift-
ningen m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 307
Nej – 17

Mom. 5 och 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 3 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 306
Nej – 16

§ 32 Anmäldes och bordlades

Propositioner och skrivelse

1979/80:26 om avtal rörande handeln mellan EFTA-länderna och Spanien,
m. m.

1979/80:41 om godkännande av en statskredit till Turkiet

1979/80:49 om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.

1979/80:52 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall

1979/80:53 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

§ 33 Anmälan av interpellation

Nr 23

Ondsdagen den
7 november 1979

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-
kansliet

den 7 november

*Anmälan av inter-
pellation*

1979/80:52 av *Thage Peterson (s)* till industriministern om tillverkningen av
utrustning för basindustrierna:

Vårt land har en lång tradition som en internationellt sett framstående
producent och exportör inom basindustrierna. Detta gäller främst skogs-,
stål- och gruvindustrierna. Denna position har vi till stor del vunnit genom
vår tillgång till högkvalitativa råvaror. En annan ytterst betydelsefull faktor
har varit att vi legat långt framme och många gånger varit ledande i
utvecklingen av ny och effektivare produktionsutrustning för basindustrier-
na. Denna utveckling har skett såväl i basindustriföretagen själva som hos
fristående utrustningstillverkare. Av avgörande betydelse har självfallet varit
det nära utvecklingssamarbete som funnits mellan beställarna och tillver-
karna av utrustningen i fråga. Det är ingen överdrift att påstå att basindu-
strierna i sin utveckling haft en stor fördel av en kvalificerad inhemsk
utrustningsindustri. På motsvarande sätt har det varit en förutsättning för
utrustningstillverkarnas fortlevnad att man haft en avancerad hemmamark-
nadsefterfrågan. Detta har såväl stimulerat den tekniska utvecklingen som
givit möjligheter att vid export kunna visa på fungerande referensanlägg-
ningar.

Den svenska basindustrins köp av ny utrustning sker nu i allt högre grad
från utländska tillverkare. Detta leder till en utarmning av den svenska
utrustningsindustrin. Denna utveckling går snabbt när den väl startat. Man
hamnar i en ond cirkel: Har man inga referensanläggningar för sin teknik får
man inga order, får man inga order får man inga referensanläggningar. Flera
företag är inne i denna cirkel; verksamheten får alltmer inriktas på
reparationer och smärre renoveringar. Den tekniska utvecklingen, som skall
ge framtidens produktion och sysselsättning, kan man inte delta i. Detta får
återverkningar också för en mängd underleverantörer.

Det är en djupt olycklig utveckling, som kommer att få allvarliga
konsekvenser för både utrustningstillverkarna och våra basindustrier. Sär-
skilt uppseendeväckande är att de samhällsägda basindustrierna i så hög grad
bidrar till denna utveckling. Som ett enda, men typiskt, exempel kan nämnas
ASSI:s upphandling av en ny pappersmaskin. Denna order gick utomlands
med stora såväl kort- som långsiktiga negativa återverkningar för tänkbara
svenska leverantörer.

Jag vill med anledning av denna oroande utveckling fråga industrimini-
stern om han är beredd att vidta omedelbara och kraftfulla åtgärder för att
vända den negativa utvecklingen inom den del av den svenska industrin som
tillverkar utrustning för våra basindustrier.

§ 34 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 7 november

1979/80:91 av *John Andersson* (vpk) till industriministern om dispositionen av visst bidrag till AB Eiser:

Riksdagen har under budgetåret 1978/79 anvisat 1 milj. kr. till AB Eiser för att utvärdera och utveckla de förslag till nya produkter som har tagits fram av de anställda i Lycksele och Skellefteå. Enligt uppgift har bara en mindre del av detta anslag använts. F. d. sömmerskor vid Algots Nord i Skellefteå har nu startat ett nytt arbetarägt företag, Norrkläder. De ämnar fortsätta detta utvecklingsarbete för nya produkter i det nu startade företaget.

Jag vill därför ställa följande fråga till industriministern:

Avser industriministern vidta de åtgärder som erfordras för att de f. d. sömmerskorna vid Algots Nord i sitt nystartade företag skall få disponera de återstående medlen?

1979/80:92 av *Mårten Werner* (m) till statsrådet Britt Mogård om åtgärder för att skydda lärare för psykiska besvär:

I dagarna har redovisats en enkät, som ca 2 250 lärare i Malmöregionen svarat på. Enkäten gäller lärarnas arbetssituation, och rapporten är så pass alarmerande att snara insatser torde vara ofrånkomliga, om skolan skall kunna vara en meningsfull arbetsplats för lärare och elever. Nästa alla lärare – 92 % – tycker att arbetet är fysiskt och psykiskt påfrestande, och många har psykiska besvär. Under rådande förhållanden synes det på många håll vara svårt att över huvud taget förmedla någon kunskap.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till statsrådet Britt Mogård få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att åstadkomma sådan arbetsmiljö i skolan att lärarna i görligaste mån skyddas för psykiska besvär?

1979/80:93 av *Anders Björck* (m) till kommunikationsministern om televerkets beslut att införa teletex och telefax:

Televerket har i maj 1979 beslutat införa två nya tjänster, teletex och telefax. Avsikten är att sända text och bilder via televerkets telenät och med hjälp av utrustning som i första hand saluförs av televerket. Televerket avser att direkt prioritera eller styra de nya tjänsterna till ett användande av televerkets egen utrustning, trots att det finns gott om annan utrustning som håller hög teknisk standard. En liknande situation existerar när det gäller telefonmodem där televerket redan använt sin monopolställning till att bromsa billigare och bättre utrustningar.

Den typ av tjänster det här gäller är i snabbt växande. Det är därför allvarligt

att ett monopolföretag som televerket försöker utvidga sitt monopol ytterligare. Samtidigt som detta sker arbetar en statlig utredning, informationsteknologiutredningen, med att utreda förutsättningarna och villkoren för bl. a. de nya tjänster som det här handlar om.

Med hänvisning till detta vill jag fråga kommunikationsministern:

1. Är det rimligt att televerket utan beslut av riksdag och regering utsträcker sitt faktiska monopol på det sätt som nu sker?

2. Om så inte är fallet, vilka åtgärder ämnar kommunikationsministern vidta för att garantera en rimlig konkurrens när det gäller nya elektroniska tjänster som kan vara aktuella i detta sammanhang?

1979/80:94 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till statsrådet Karin Andersson om ändrad praxis i förpassningsärenden:

Tisdagen den 23 oktober besvarade statsrådet en fråga av mig angående ett förpassningsbeslut som hotade chilenskan Alexandra Vicencio Guzman. Ny prövning av beslutet pågick enligt uppgift. Regeringen fattade sedan, den 30 oktober, beslut om att förpassningen skulle genomföras.

Sedan man tagit del av nya uppgifter framstår de förklaringar som lämnades av statsrådet den 23 oktober än mer ohållbara. Om det alls skall finnas någon mening i talet om att humanitet och mänskliga hänsyn styr den svenska invandrapolitiken bör regeringen ompröva beslutet om denna förpassning.

Jag vill fråga invandrarministern:

Vilka skäl har varit avgörande vid regeringens beslut om förpassning, eftersom det här finns en tydlig skärpning i jämförelse med tidigare fall?

1979/80:95 av *Sten Svensson* (m) till försvarsministern om den planerade förläggningen av civilförsvarsanläggning Väst till Skövde:

I enlighet med försvarsministerns uttalande i proposition 1978/79:100 förbereds lokalisering av civilförsvarsanläggning Väst i Skövde (CUFA Väst) på sätt som angavs i riksdagens försvarsbeslut 1975.

Skövde kommun har anvisat medel för erforderliga anläggningsarbeten och har slutfört markförhandlingar med berörda fastighetsägare. Vidare kan konstateras att stadsplanen för civilförsvarsanläggningen är fastställd.

Enligt uppgifter i massmedia har företrädare för civilförsvarsstyrelsen och byggnadsstyrelsen uttalat farhågor för att riksdagsbeslutet inte kan fullföljas. Av pressuppgifterna framgår vidare att dessa myndigheter har enats om att endast ett övningsfält skall lokaliseras till Skövde.

Dessa uppgifter skapar ovisshet och inger oro på flera punkter. Förutom de försvarspolitiska aspekterna innebär anläggningens lokalisering till Skövde ett viktigt stöd för sysselsättningsutvecklingen i Skaraborgs län.

Med hänvisning till det anförda vill jag till försvarsministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder överväger regeringen för att riksdagsbeslutet om att förlägga civilförsvarsanläggningen till Skövde skall kunna fullföljas?

Nr 23

Onsdagen den
7 november 1979

---

*Meddelande om
frågor*

1979/80:96 av *Birger Rosqvist* (s) till kommunministern om bemanningen av fyrar m. m.:

Helt nyligen har en utredning tillsatts som skall inventera personalresurserna och beskriva uppgifterna för den personal som finns i statlig tjänst längs våra kuster. Syftet är också att belysa de olika samhällsintressen som ställer krav på bemanningen längs kusterna. Utredningen skall också ta fram principförslag för bedömning och handläggning av bemanningsfrågor i framtiden.

Personalen vid vissa fyrplatser belägna i yttersta havsbandet, exempelvis Ölands södra udde, lever f. n. i ovisshet om de skall vara kvar i sina anställningar efter den 1 januari 1980. Enligt ansvarig myndighet skall bemanningen då upphöra. Därför vill jag fråga chefen för det departement, kommundepartementet, varifrån ovan nämnda utredningsdirektiv kommer:

Anser statsrådet Boo att det är lämpligt att ta bort erfaren kustbefolkning och avbemanna längs kusterna under den tid en utredning överväger samhällets behov av bemannade platser längs våra kuster?

§ 35 Kammaren åtskildes kl. 17.30.

In lidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Torsdagen den
8 november 1979

Torsdagen den 8 november

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om utnyttjandet
av rätten till för-
äldraledighet i
visst fall*

§ 1 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:20 om kvalitetskraven på daghem och fritidshem

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Med hänvisning till 6 kap. 1 § riksdagsordningen vill jag meddela följande:

Min avsikt är att besvara interpellationen av Eva Hjelmström om kvalitetskraven på daghem och fritidshem samtidigt med interpellationen av Inga Lantz om utbyggnaden av barnomsorgen. Jag har kommit överens med interpellanterna om att svaret lämnas den 16 november.

§ 2 Om utnyttjandet av rätten till föräldraledighet i visst fall

Socialministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Doris Håviks*(s) den 5 november anmälda fråga, 1979/80:81, och anförde:

Herr talman! *Doris Håvik* har frågat mig om det är acceptabelt att kommunerna kräver att föräldrarna utnyttjar föräldrapenningen för att täcka luckor i kommunernas barnomsorgsplanering.

Ansvar för barnomsorgen vilar på kommunerna. En bra barnomsorg måste organiseras så, att barnen får möjlighet att delta i en socialt och i utvecklingshänseende stimulerande aktivitet samtidigt som föräldrarna känner trygghet för barnens omvårdnad. Detta kännetecknar också enligt min mening den kommunala barnomsorgen i Sverige.

Det är naturligt att kommunerna under t. ex. semesterperioderna, när efterfrågan på barnomsorg minskar, tillfälligtvis omdisponerar verksamheten genom att slå ihop vissa daghemsavdelningar eller daghem. Det är däremot enligt min mening inte acceptabelt att daghem stängs för att genomföra en kortvarig och sedan länge känd fortbildning av personalen.

Jag är positiv till en ökad föräldramedverkan i barnomsorgen. Såväl familjestödsutredningen som barnomsorgsgruppen diskuterar f. n. – utifrån olika utgångspunkter – hur en sådan ökad föräldramedverkan skall kunna organiseras. Redan från den 1 januari 1980 ges ökade möjligheter att använda den särskilda föräldrapenningen för besök i samhällets barnomsorgsverksamhet. Hur föräldrapenningen skall användas – liksom f. ö. den lagfästa föräldraledigheten – måste dock avgöras av föräldrarna själva. En ökad